

Katedra

Intervju dr. Andraž Teršek | Socialno-okoljska politika | Slovenski Absurdistan
Vseprisotnost anonimnih maščevalcev | Debtokracija ali kdo vlada svetu

letnik 6
številka 8/9
avgust/september 2011
cena 2 EUR

UPRITE SE!

Peticijo za umik slovenskih vojakov iz Afganistana lahko podpišete na spletni strani www.katedra-on.net

Priporočamo tudi ogled spletne strani www.afgana.si

Stanje je kritično, razmišljaj kritično!

**Zakaj bi jo iskali?
Naj ona najde vaš nabiralnik.**

Naročite Katedro na www.katedra-on.net

Ne bodi pasiven, bodi aktiven!

Iščejo se (aktivni) študentje z novinarsko žilico in s smislom za pisanje, ki jih zanima politično, družbeno in kulturno dogajanje v Sloveniji ter po svetu.

Iščejo se tudi likovno nadarjeni študentje, ki bi grafično popestrili Katedro s svojimi ilustracijami.

Posljite nam svoje reference na info@katedra-on.net ter postanite sodelavci Katedre.

Mesijanske

Tomaz Švagelj

Politični mesije ljubijo oblast, manj pa ljudstvo. Vedo, kaj je prava pot. Ne vedo pa, kaj je kolovoz. Učijo nas, da so komunisti slabi. Pozabljajo pa, da jih v Sloveniji ni že 21 let.

Izbiro imamo, volilno, enih in istih političnih obrazov. Nad brezplačniki prave smeri se je dvignila ljubljanska megla in pokazala, da je cesar nag. Imamo tako oblast, kakršno izvolimo.

Pa navadno izvisimo. Politika rada govori, težje pa kaj naredi. Prostovoljna predaja politične oblasti je politična kapitulacija.

Spreminjal bi ustavo, pa bi bilo bolje, če spremeni sebe.

Politiki nič ni sveto - niti ustava.

Razni politični plusi kaj hitro postanejo minusi. Prepričani volilci volijo najbolj politično prepričane. Nekaterim političnim mesijam ne bi škodil častni umik iz politike.

Nekatere demokratične stranke imajo bolj malo z demokracijo.

Slovenska politika rada meče denar v šoštanjski luft.

Grčija bo vrnila pol bilijona evrov lahkovernim ob svetem nikoli.

Koalicija razuma ima z razumom bolj malo.

Vsaka aktualna vlada je slaba, vsaka naslednja pa še slabša.

Po političnih bitkah politični šefi, ki zgube, radi poberejo šila in kopita.

Arhivska politika sodi v politične arhive.

Za socialno pravičnost pri pravi poti še niso slišali.

Sliši se, Triglava odmev, od tam je Sloveniji lažje žugati kot iz parlamenta.

Ko se politika zapleza, težko izpleza.

V parlamentu se je zgodil politični čudež:

Prva preiskovalna komisija v zgodovini je kljub polomu vlade uspešno končala svoje mukotrпно delo.

Papir prenese vse, tudi največje politične laži.

Politični brezplačniki so šli po gobe, ostali so dolgovi.

Veliki politični šefi težko prenašajo politično konkurenco.

V Renčah je vstala Primorska in pokazala pravi poti razum, pamet in samozavest.

Tekoče vladne zadeve niso samo pitje Radenske.

Medtem ko del slovenske politike teče nov krog, drugi tečejo politični maraton.

Od vse te prve predčasne politične bitke bo imelo ljudstvo golaže, kemike in kapice.

Vsi na predčasne volitve, ker nas drugače res čakajo črni časi.

Črnih časov se še predobro spominjajo primorski nonoti in none, ki zanesljivo ne bodo podprli črnih politikov.

Slovenski akademski in študentski časopis Katedra

Založnik in izdajatelj
Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, 2000 Maribor

Uredništvo
GSM: 031 731 192
info@katedra-on.net

Odgovorni in glavni urednik
Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net

Sodelavci
Gregor Kuhar, Kristijan Jejčič, Samo Bohak, Dario Svetelj, Igor Bašič, Karolina Babič, Matej Klarič, Rok Kralj, Anej Korsika, Lior Volnejc, Špela Gašparič, Simon Rajbar, Sami Al-Daghistani, Igor Mekina, dr. Boris Vezjak, Andrej Adam, Aljaž Jelenko, Peter Kumer, Jasmina Založnik, Daša Purgaj in Aljaž Selinšek.

Fotografije
Matic Štojs

Ilustracije
Dejan Kralj in Matija Medved

Lektoriranje
Mateja Pučko, Tina Sovič in Barbara Ojsteršek

Marketing
Peter Vrtič
GSM: 064 116 740
info@katedra-on.net

Naklada: 2.500 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva.

Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027.

Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS.

Naslovnica: Zoran Smiljanič

Pomen študentskih medijev

Aleš Kustec

Poleti se je na slovenskih cestah bohotil oglas Žurnala: »Slovenija bere Žurnal. Vsak teden nas lista milijon in pol rok.« Številka je neverjetna, a gre za spreten marketinški trik, saj ima človek dve roki. Tako so na svoji spletni strani objavili, da imajo vsak teden 778 tisoč različnih bralcev. Kljub temu je številka rok oziroma ljudi visoka. A hkrati je res, da ljudje Žurnal bolj listajo kot berejo. Razlika je pomembna. Na eni strani listanje, ki vključuje tudi prebiranje naslovov in podarjenih izsekov, na drugi strani poglobljeno branje celotnega besedila člankov. Današnji čas je hiter čas, zato je hitrejše listanje in prebiranje v prednosti pred branjem. Internet je v bistvu sinonim za današnji čas, saj omogoča hitro klikanje iz enega članka oziroma naslova na drugega. Posledično postajo članki vse krajši, slike pa vse večje. Vizualna privlačnost postaja pomembnejša od same vsebine. Tudi reklam je v medijih vse več, to še posebej velja za brezplačnike tipa Žurnal in internet. Še par let nazaj je bilo na internetu relativno malo reklam, dandanes pa imaš lahko že težavo pri prebiranju članka, saj skakajoči oglas ne razume, da ga želiš zapreti. V Delu, Dnevniku in Večerju je oglasov manj, a ti časopisi so plačljivi. Po drugi strani jim naklada pada že več let, tudi rdeče številke jim niso tuje. Propad določenih tiskanih medijev se zdi neizbežen. V bitki za povečano branost in preživetje skuša veliko tiskanih medijev pritegniti bralce s tabloidnimi vsebinami. Poglobljenih, raziskovalnih in analitičnih člankov, ki bi pri

bralcih spodbujali (kritičen) razmislek, pa je vse manj. Nasproti omenjenim trendom lahko izpostavimo alternativne študentske medije, mariborsko Katedro in ljubljansko Tribuno. Oba medija sta brezplačna in praviloma nimata oglasov. Od oglasov nista odvisna, zato se lahko poživigata na trg in ne skušata ugajati bralcem s senzacionalizmom in tabloidizacijo. Njunji članki so praviloma daljši in poglobljeni ter vsebujejo kritično noto avtorja besedila, zato pri bralcih spodbujajo določen razmislek o članku. Zaradi svoje »neodvisnosti« se lahko posvetita alternativnim vsebinam, ki jih ostali mediji večinoma spregledajo, ali pa se jih le bežno dotaknejo. Glede na navedeno sta omenjena medija pomemben sestavni del slovenskega medijskega prostora. Žal jima država te pomembnosti ne priznava. Država namreč v okviru Ministrstva za kulturo (razpis za sofinanciranje programskih vsebin medijev) medijem finančno pomaga. Znotraj omenjenega razpisa alternativni študentski mediji nimajo nikakršnih posebnih statusov in enakovredno tekmujejo z »večjimi«. Morda je še bolj problematično to, da jim tudi komisija pri omenjenem razpisu ne priznava vloge, ki jo imajo v slovenskem medijskem prostoru. Nenazadnje vse to pove, da je Katedra, glede na pomen za uresničevanje pravice do javnega obveščanja in objektivne obveščeniosti, od omenjene komisije dobila manj kot polovico možnih točk. Zaključek vam je sedaj že znan, Katedra letos na omenjenem razpisu ni dobila nič sredstev.

POLITIKA

Socialno-okoljska politika
Kakor je stalna rast v neskladju z omejenimi okoljskimi viri in omejeno sposobnostjo planeta absorpcije vseh onesnaženj, tako se zdi, da je razlog za umiranje socialnih držav ter za slabšanje ekonomskega položaja delavcev in dela srednjega razreda ravno ekonomski imperativ stalne rasti BDP-ja.

DIAGNOZA 9
Kristijan Jejčič: Drugačni

PROMETEJEV DNEVNIK 10
Vseprisotnost anonimnih maščevalcev

PREKERNO DELO 12
S.P. – subvencionirana negotovost

EKONOMIJA 14
Krise kapitalizma

DIKTATURA 16
Debtokracija ali kdo vlada svetu

REVOLUCIJA 18
Vstaja drhali?

MOČ LJUDSTVA 19
Izraelska poletna vročica

INTERVJU 20
Mubarak Awad: Resno obravnavanje nenasilja

MED SVETOV 22
Kam plove Turčija?

ARABSKA POMLAD 23
Libija in Sirija – pričetek nestabilnosti arabske pomladi

INTERVJU

Dr. Andraž Teršek:
»Politične elite se v prenekateremu pogledu obnašajo diktatorsko«
Jeza in upor zoper takšno politiko in oblast je nekaj, kar mora sleherni posameznik storiti kot svojo moralno dolžnost, hkrati pa tisto, kar mora nujno storiti. Ta jeza in upor se ponekod že dogajata. A znatno premalo!

24 AFGANISTAN
Slovenski Absurdistan

26 KOMENTAR
Dr. Boris Vežjak:
Antinovinarstvo

27 DRŽAVLJANSKA VZGOJA
Prepoznali se bomo po naših delih

28 ZNANJE
Humaništika danes

29 UNIVERZA
Raziskovalci – navadni ljudje z nenavadnimi poklici

30 POMURJE
Periferija?

31 (NEO)KOLONIALIZEM
Vzpon kitajske hegemonije

34 INTERVJU
Mojca Kasjak:
»Ustvarjalna radost otrok me žene, da delam naprej«

35 LOKALNO
Kulturni potencial Ptujaja?

36 DŽUBOKS
Milijone vreden kvartet

Socialno-okoljska politika

Na političnem prizorišču vse večjo vlogo igrajo zelene oziroma okoljske stranke z osrednjim ciljem varovanja in ohranjanja okolja. Gre za relativno nov pojav, ki se je razvil iz različnih okoljskih in drugih družbenih gibanj uporniških šestdesetih in sedemdesetih let prejšnjega stoletja, torej v času vznika zavedanja okoljskih problemov.

Gregor Kuhar, foto Matic Štojs

Pomen zelene politike se krepi vzporedno z zavedanjem resnosti okoljsko nezavirljive situacije. Tako je pojav političnega obrobja prerasel v splošni trend – danes marsikje najdemo okoljske stranke v parlamentu in tudi v vladi. Vprašanje okolja ima v politiki že tolikšno vlogo, da si skoraj ne moremo več predstavljati stranke, ki se vsaj na deklarativni ravni ne bi zavzemala za varstvo okolja (kar seveda odžira glasove zelenim strankam).

Zelene stranke in okoljska problematika nasploh so spremenili politični prostor, tradicionalno razdeljen na levo in desno, ter razmerje sil na njem. Postavlja se vprašanje: Kam torej sodijo zeleni? Zelene stranke in gibanja se pogosto postavijo nekam blizu sredine političnega spektra ali pa se izvzemajo iz tradicionalne delitve levo – desno,

Za iztočnico si lahko sposodimo misel, ki jo v svoji, zdaj že kulturni knjigi *Družba tveganja* razvija sociolog Ulrich Beck: degradacija okolja ima sicer lahko izenačevalni učinek – posledice bomo utrpeli, ne glede na ekonomske in ostale družbene razlike, vsi. Hkrati pa je jasno, da še zdaleč ne vsi v enaki meri. Z omenjenim problemom se ukvarja koncept okoljske pravičnosti: okoljskim tveganjem so v večji meri izpostavljeni pripadniki spodnjega dela družbene lestvice, nemalokrat pripadniki etničnih ter rasnih manjšin, saj težje vplivajo na sprejemanje političnih odločitev in težje učinkovito protestirajo proti različnim okoljsko škodljivim posegom in objektom, za katerimi stojijo kapital in lobiji, težje spremenijo kraj bivanja, so slabše informirani o škodljivih učinkih itd. Prav tako pa imajo

sprememb, trgovine z nevarnimi odpadki ali npr. dezertifikacije.

Prav tako se zdi, da imata levo in zelena politika skupnega sovražnika: neoliberalno politiko namreč. Ideologija vladavine prostega trga, odpravljanje omejitev oz. varovalk za kapital, vsesplošni proces privatizacije in prisvajanja – tudi naravnih virov – ter nasploh diktatura ekonomije nad ostalimi sferami življenja zajedajo tako socialno tkivo družbe kot okolje. Stikata se tudi bolj radikalna levo in okoljska politika – kakor je stalna rast v neskladju z omejenimi okoljskimi viri in omejeno sposobnostjo planeta absorpcije vseh onesnaženj, tako se zdi, da je razlog za umiranje socialnih držav ter za slabšanje ekonomskega položaja delavcev in dela srednjega razreda ravno ekonomski imperativ stalne rasti BDP-ja, ki gospodarstva

tevil okoljskih in socialnih problemov vidijo v tem, da ekonomija dobi vlogo, kakršna naj bi ji po definiciji pripadala – tj. zadovoljevanje potreb ljudi namesto sprevržene situacije, ko ljudje zadovoljujemo potrebe ekonomije. V luči tega razmišljanja je razvoj »čistih« tehnologij nujna, vendar ne zadostna rešitev.

Zelena desnica?

Najdemo pa lahko tudi nasprotno argumentacijo – najprej najpreprostejša: varovanje okolja je v nasprotju s socialno zavedno politiko, saj okoljske omejitve zavirajo gospodarstvo in posledično zmanjšujejo število delovnih mest. Seveda danes večji del tako leve kot desne politike sprejema načelo, da je učinkovitost gospodarstva za ceno (prevelike) degradacije okolja nesprejemljiva. Čeprav se odgovori, kako hkrati rešiti okoljska

Očitno je, da ima okoljsko vprašanje v trenutni situaciji tudi močno socialno dimenzijo, saj ekološke probleme težko »mislmo« neodvisno od vprašanja družbene neenakosti ali od delovanja neoliberalno usmerjenega globalnega ekonomskega sistema, zato se zdi reševanje dveh omenjenih temeljnih problemov našega časa »v paketu« smiselno.

kot nekaj, kar presega delitev, lahko tudi kot »nekaj tretjega« oz. kot t. i. tretja pot, torej samostojna politična usmeritev, ki nam, volivcem, popestri izbiro med levo-desnimi strankami različnih odtenkov.

Zelena je nova rdeča?

Toda zdi se, da se zelene stranke »bolje počutijo« v levem spektru političnega prostora: pogosto najdemo koalicije levih in zelenih strank, za katere se zdi, da so »naravni« zaveznik, zelene stranke običajno poberejo glasove ob razočaranju nad levimi strankami, okoljska problematika je bolj v ospredju pri levih strankah itd. Lahko torej najdemo vsebinske vzporednice med okoljsko in levo politiko (če se za trenutek pretvarjamo, da lahko jasno opredelimo, kaj naj bi danes sploh bila levo politika), ki zelene po »naravi« uvrščajo na levo?

od onesnaževanja manj koristi kot sloji, ki so na družbeni lestvici višje: če karikiramo – lastnik ali menedžer tovarne, ki prekomerno onesnažuje okolje, si lahko privoščijo življenje v kvalitetnem življenjskem okolju, saj ima od tovarne dovolj veliko finančno korist, medtem ko so delavci v tovarnah izpostavljeni škodljivim vplivom tako na delovnem mestu kot tudi na svojih domovih, saj imajo od tovarne premajhne finančne koristi, da bi se preselili v primernejše okolje. Enako tudi od porabe in onesnaženja različnih naravnih virov nimajo vsi deli družbe enakih koristi. Podoben pojav lahko opazimo na globalni ravni, saj porazdelitev okoljskih stroškov in koristi med razvitimi državami in med državami v razvoju še zdaleč ni pravična: vemo, kdo je največ prispeval in kdo bo v največji meri utrpel negativne posledice podnebnih

držav primora v stalno kruto konkuriranje na globalnem trgu, katerega del je tudi zmanjševanje stroškov, predvsem stroškov dela. Za drugo pogosto izpostavljeno strategijo povečanja BDP-ja – tehnološki razvoj in delovna mesta z večjo dodano vrednostjo –, ki lahko ponudi več dobro plačanih zaposlitev, se zdi, da je njen globalni potencial omejen, saj lahko ekonomsko dobrobit prinaša le manjšemu delu prebivalstva, medtem ko avtomatizacija in informacijska tehnologija nadomeščata maso delavcev. Sploh če gre dejansko za proizvodnjo izdelkov z minimalnimi roki uporabe (slaba kvaliteta, »trendovski odpis starih« izdelkov), ki omogoča nezmanjšano produkcijo. Tako se na obrobju politične in ekonomske sfere pojavljajo ideje o stacionarnem gospodarstvu, ki reši-

in socialna vprašanja in ali dati prednost ekonomskim ali ekološkim zahtevam, razlikujejo.

Prav tako se za različne koncepte t. i. zelene rasti, ki naj bi na podlagi sodobnih energetske varčnih tehnologij, okolju prijaznih materialov in obnovljivih virov energije združili tako ekološke zahteve kot zahtevo po stalni rasti in ki jih bolj radikalni ekologi razumejo kot pretvezo za to, da stvari bolj ali manj ostanejo, kakršne so, zdi, da sami po sebi niso niti izrazito levi niti desni. Najdemo lahko tudi dokaj neoliberalne izpeljave ideje – za zeleno rast naj bi poskrbel kar trg. Podobno velja za idejo zelene obdavčitve.

Da zeleni niso nujno levo, bi lahko sklepali tudi iz primera Zelenih Slovenije, ob osamosvojitvi relativno močne stranke, ki je razpadla na manjše dele in izgubila podporo, med dru-

gim zaradi razdora med levo-liberalnim in konservativnim delom. Britanski sociolog Antony Giddens trdi, da okoljsko vprašanje nikakor ni stvar levega ali desnega pola, saj gre za vprašanje prihodnjega preživetja in dobrobiti človeštva, torej nas vseh. Na podlagi prej postavljenih argumentov bi mogoče njegovo tezo lahko izpodbijali – ni res, da smo ob grožnji ekološke katastrofe »vsi v istem čolnu«, saj negativne posledice

omenjenih temeljnih problemov našega časa »v paketu« smiselno. Pojav različnih ekološko-socialnih strank in gibanj v dokaj prelomnih časih torej ne preseneča.

Past polarizacije

Toda, če bi se Giddensu dalo oporekali pri tezi, da okoljska politika nima nič s polarizacijo levo – desno, pa mu moramo dati prav pri njegovem naslednjem pomisleku. Trdi, da ima lahko prisvojitvev okoljske problematike

Če se torej ob trenutnih ekonomsko-socialno-ekoloških razmerah zdi, da kakšna malo bolj resna zelena politika »diši po levici«, in če je deklariranje zelenih strank za leve pragmatično slaba poteza, ki otežuje reševanje ekološke problematike, se nam postavljajo naslednja vprašanja: Gre pri opredeljevanju socialno-okoljskih strank za sredino ali pri njihovem ne-opredeljevanju po ključu levo – desno zgolj za zavestno taktično

vlja svoj program in ideje, na katerih temelji – na podlagi česar se volivci lahko opredelimo. Tako ne moremo trditi, da gre za nekakšnega »levičarskega« trojanskega konja. Morda je zadeva nasprotna in je danes »zamegljujoča« ravno samo-označitev stranke za levo ali desno: del volivcev voli levico ali desnico ne glede na njihov program ali stališča, ampak se identificirajo bodisi s samo politično usmeritvijo bodisi z določeno stran-

Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije (TRS), trenutno najaktualnejša ekološko-socialna pobuda s političnimi ambicijami pri nas, jasno izpostavlja svoj program in ideje, na katerih temelji – na podlagi česar se volivci lahko opredelimo. Tako ne moremo trditi, da gre za nekakšnega »levičarskega« trojanskega konja.

dice občutijo in bodo občutili nekateri deli sveta in nekateri deli družb v občutno večji meri kot drugi –, da ne govorimo o potencialnih koristih in poslovnih priložnostih degradacije okolja ali klimatskih sprememb.

Kljub temu pa si očitno »desno-zeleno« politiko lahko vsaj zamislimo, torej je teza, da je zelena politika po »naravi« leva, vprašljiva. Vendar je očitno, da ima okoljsko vprašanje v trenutni situaciji tudi močno socialno dimenzijo, saj ekološke probleme težko »mislimo« neodvisno od vprašanja družbene neenakosti ali od delovanja neoliberalno usmerjenega globalnega ekonomskega sistema, zato se zdi reševanje dveh

enega političnega polja katastrofalne posledice pri doseganju okoljskih ciljev, saj če dobra okoljska politika pomeni zmago ene strani, potem to v jeziku političnega boja za oblast pomeni poraz druge strani. Giddens kot primer navaja ZDA, kjer so okolje in klimatske spremembe domena demokratov, republikanci pa nasprotujejo in onemogočajo sprejemanje ustreznih ukrepov – kar pa je po Giddensovem mnenju situacija, ki se ne sme razširiti v druge dele sveta. Tako je npr. ravno zaradi izrazite politične polarizacije problema v ZDA močno narasel delež t. i. okoljskih skeptikov – večinoma seveda med republikanci in neopredeljenimi Američani.

potezo z namenom pridobiti volivce, ki so siti levo-desnih delitev, ki so razočarani nad obstoječo levico in desnico ali levice zaradi zgodovinskih dogodkov (in manipulacije z njimi) preprosto ne marajo? Gre pri tem za zavajanje volivcev?

Vzemimo za primer Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije (TRS) – trenutno najaktualnejša ekološko-socialna pobuda s političnimi ambicijami pri nas: na podlagi idej (okoljska vzdržnost, socialna pravičnost, solidarnost, zelena ekonomija ...), ki jih zagovarjajo, bi TRS lahko uvrstili na levo ali celo skrajno levo, čeravno se je gibanje distanciralo tako od levice kot od desnice. Vendar pa TRS jasno izposta-

ko; če pogledamo stranke slovenske levice ali desnice, opazimo, da so si programske in idejne dokaj različne; ali če pogledamo širše – ob sedanjih krznih razmerah in družbenih spremembah je dokaj nejasno, kaj naj bi sploh bila leva ali desna politika. Zato je odpovedovanje vnaprejšnjemu pozicioniranju levo – desno lahko dobrodošlo – vsi se strinjamo: naj spregovorijo programi in ne navijaštvo. Mogoče bo celo kdo ugotovil, da je volil napačno stran(ko). Vprašanje, ali neka stranka ali gibanje sodi na levi ali desni pol ali morda nekam čisto drugam, lahko pustimo za pozneje – če se nam bo vprašanje seveda sploh še zdelo pomembno in smiselno.

Pobudniki Gibanja za trajnostni razvoj

»Politične elite se v prenekateremu pogledu obnašajo diktatorsko«

Doc. Dr. Andraž Teršek je pravni teoretik in pravni filozof, predvsem pa ustavni pravnik. Deset let je služboval na Pravni fakulteti v Ljubljani kot pedagoški asistent. Kot raziskovalec in predavatelj je zaposlen na Univerzi na Primorskem. Je pobudnik in sourednik prve slovenske revije za ustavno pravo *Revus-revija za evropsko ustavnost*. Objavil je številne strokovne in znanstvene članke, tri knjige in tri zbornike. Spisal je nekaj uspešnih in odmevnih pobud za ustavnosodno presojo. Redno pripravlja in vodi strokovna in znanstvena srečanja.

Aleš Kustec, foto Matic Štojs

Še vedno se soočamo s finančno in gospodarsko krizo. Vlade in politični voditelji v Evropi so pri tem bolj ali manj neuspešni in zato ne uživajo zaupanja ljudi. Politika se zdi del problema, ne pa rešitve. Ljudje niso zadovoljni z delovanjem demokracije. Je v krizi torej tudi demokracija?

Demokracija je že zelo dolgo v veliki krizi. Pravzaprav je sodobna, ustavna demokracija v krizi že od vsega začetka svojega nastanka. Ni namreč uresničila upravičenih pričakovanj, ki smo jih imeli do nje. Ni vzpostavila primerne stopnje vladavine prava, ni zagotovila pristne demokratičnosti v smislu dostojnega odnosa do ljudi in njihovih legitimnih interesov, ni uspešna pri varovanju temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Na temelju preteklih, bridkih in krvavih izkušenj iz zgodovine tudi ni zagotovila prepričljive politične kulture, v kateri ne bi tako zelo in osupljivo manjkalo etike, razumnosti, modrosti, dostojnosti in človečnosti.

Tako pa je danes ustavna demokracija v Evropi, seveda tudi ali morda še bolj pri nas v domovini, nekaj povsem drugega. Skorajda popolno nasprotje od tistega, kar bi morala biti in za kar smo se upravičeno nadejali, kar smo upravičeno pričakovali, da bo. Je skorajda že izrodek plemenitih in razsvetljenih idej o dobrem, razumnem in poštenem, etično prepričljivem in intelektualno dostojnem političnem upravljanju in odločanju. Dnevnopolitična oblast, današnja in včerajšnja, katerakoli, je s svojim odnosom do lastne oblasti in do ljudi prignala raven vladavine

prava, demokratičnosti in socialnosti že pod točko, ki bi jo upravičeno označili kot točka minimalnih standardov. Demokracija, ko jo rišejo predstavniki javne oblasti s svojimi zasebnimi in političnimi ravnanji, je hkrati in zelo očitno uresničila tudi tiste strahove in pasti demokracije, ki so se pripisovali konceptu neposredne demokracije in so se upora-

bljali kot argument proti prevelikemu številu elementov neposredne demokracije v političnem procesu. Ideja o ustavni demokraciji je bila s politično prakso obstoječe družbene elite postavljena na glavo. Nova družbeno politična praksa jo mora postaviti na noge.

Ljudje so v Egiptu med drugim protestirali proti diktaturi in za

demokracijo. V Španiji in še kje po Evropi ljudje protestirajo proti obstoječi politični eliti in za več demokracije. Bi na podlagi te analogije lahko zaključili, da se politične elite lahko tudi v demokratičnem sistemu obnašajo podobno kot diktatorji?

Ne samo, da se politične elite v demokraciji lahko obnašajo podobno kot diktatorji, obstoječe politične elite se v prenekateremu pogledu obnašajo očitno diktatorsko. Pa samoderžno, megalomansko, samozadostno, egocentrično in narcisoidno. Nema lookrat tudi nadvse pobalinsko in barabinsko. Ostrejši izrazi se mi glede na očitno politično realnost in dejansko družbeno stanje zdijo na mestu. S svojimi ravnanji politiki in njihovi politični partnerji ne ščitijo in ne razvijajo pristne demokracije kot kakovosti življenjskega procesa in družbene vrednote. Nasprotno, sklicevanje na besedo demokracija uporabljajo, predvsem pa zlorabljajo, kot politično parolo, dnevno floskulo in populistično sprenevedanje. Predvsem, kadar v pomanjkanju svoje politične odgovornosti za splošno korist ljudi in pred ljudmi, v pomanjkanju znanja in védenja, ob ignoranci do etičnih imperativov, ob zaslepljenosti od želje in odločenosti, da svoje javne funkcije ohranijo kot zanesljiva delovna mesta za nedoločen čas in se pri tem obnašajo kot nenadomestljivi monopolisti ..., iščejo bližnjice in stranpote do lastnega ugodja, materialne koristi in izpostavljenosti žarometom javne pozornosti v smislu dnevnapolitičnega kvazizvezdnštva. Namesto politike kot

poklica uveljavljajo politiko kot podjetništvo. Namesto političnega predstavništva udeležajo politično estradništvo. Intelektualnost zamenjujejo za mačizem in miselno preproščino. Modrost in retorične veščine za javno razvrednotenje uma in uprizoritve slabega okusa, ki so prepogosto na robu ali celo čez rob zabavljaškega primitivizma.

Jeza in upor zoper takšno politiko in oblast je nekaj, kar mora sleherni posameznik storiti kot svojo moralno dolžnost, hkrati pa tisto, kar mora nujno storiti. Ta jeza in upor se ponekod že dogajata. A znatno premalo! Pred očmi se nam še vedno odvija ta pretežno kot televizijski prikaz nečesa oddaljenega. Že nekaj časa pa bi se nam morala odvijati pred očmi tudi kot dejanskost z naših ulic, trgov in drugih javnih krajev. Kot dogajanje, v katerem neposredno sodelujemo. Skrajni čas je že za uredništev temeljne človekove pravice do upora, za legitimno udeležanje politično vzpodbujene jeze.

Demokracija, ki ne omogoča prave izbire, ki ne zagotavlja pristne politične alternative pri izbiranju političnih predstavnikov, je deficitarna demokracija. Slovenska demokracija je v tem pogledu še posebej deficitarna. Eni in isti obrazi, ista retorika, isti koncepti, pa skorajda neraznoliki strankarski teksti, ki nosijo naslov »politični program«.

Problem demokracije v Sloveniji je, da ne omogoča pretoka ljudi, saj se na političnem odru zelo težko uveljavijo novi ljudje. Posledično politiki v parlamentu vztrajajo po več mandatov, oziroma, kot pravite, se obnašajo, kot da je politična funkcija zaposlitev za nedoločen čas. Poleg tega se bolj kot po lastnem razmisleku odločajo na podlagi strankarskih navodil. Ker se tudi nove stranke težko uveljavijo, je takšen demokratski sistem dokaj zaprt. Kako to spremeniti sistemsko? Rešitev bi verjetno morala iti v smeri manjše moči strank in omejitve mandatov poslancem.

Demokracija, ki ne omogoča prave izbire, ki ne zagotavlja pristne politične alternative pri izbiranju političnih predstavnikov, je deficitarna demokracija. Slovenska demokracija je v tem pogledu še posebej deficitarna. Eni in isti obrazi, ista retorika, isti koncepti, pa skorajda neraznoliki strankarski teksti, ki nosijo naslov »politični program«, a bolj spominjajo na površno pripravljene in nedomišljene popise

aktualnih družbenih vprašanj ... Nenazadnje pa javni prikazi pravne ignorance, intelektualno političnega minimalizma, državljansko domovinske nesrčnosti, pa utopljenosti v negativnih, tudi nad vse sovražnih čustvih ideološkega popredalčkanja, retorične štokljavaosti in sosedske prepirljivosti ... Pomembno negativen doprinos k politični identiteti ima tudi personalizacija političnega procesa preko voditeljev političnih strank in nekritična podrejenost njihovih članov strankarskemu mehanizmu prejudiciranega in enoumnega odločanja. Vse to in še kaj drugega ima malo opraviti s sodobno ustavniško demokratičnostjo, ki naj bi pomenila tudi intelektualno in etično kakovost družbenih procesov delovanja in odločanja. Temeljna značilnost obstoječe realdemokracije je prav pomanjkanje, celo odsotnost takšne kakovosti. Zato si gre želeči manjše moči političnih strank in spremembe sistema, tudi

pravnega in volilnega sistema, v smeri zmanjšanja te moči. Omejitve poslanskega mandata na enega, največ dva mandata, se mi zdi posrečen predlog. Poslanski mandat po zaslugi izoblikovanih značilnosti dnevne politike in dejstva, da živimo v majhni državi s posebej omejenim številom prebivalcev, ne bi smel pomeniti možnosti za trajno zaposlitev v javni upravi.

Kot rečeno ljudje niso zadovoljni z obstoječo demokracijo in si želijo več demokracije. Zaradi nezaupanja v politike in stranke se zdi, da želijo demokracijo, ki bo bolj vključevala ljudi. Je neposredna demokracija lahko alternativa posredni demokraciji s strankami in parlamentom?

Nekajkrat sem že javno izrekel ali zapisal, da političnih strank verjetno ni mogoče ukiniti čez noč. In da to morda tudi ne bi bila nujno najboljša rešitev, vsaj ne na kratki rok. Kljub temu pa verjamem, da je treba politično realnost predrugačiti prav v smeri večje prisotnosti elementov neposredne demokracije v procesih političnega odločanja.

Pri tem ne mislim na enostavno zamenjavo predstavniške demokracije z referendumsko demokracijo. Mislim predvsem na sistemsko zagotovitev večje vloge in pomena posameznika v političnem procesu, organizirane civilne družbe, opolnomočenje lokalnih in regionalnih skupnosti za večjo avtonomnost odločanja in upravljanja. Mislim tudi na spremembe volilnega procesa s sistemsko zagotovitvijo znatno večjih možnosti posameznika in nestransko organizirane skupine ljudi za uspešen nastop na volitvah. Želel bi si postopne, a zanesljive zamenjave političnih strank z drugače, manj formalno, manj hierarhično, predvsem pa znatno manj personalizirano organiziranimi skupinami politično prebujenih, odgovornih in aktivnih ljudi. Obstoječo politično elito mora zamenjati nova politična elita, ki bo politično moč črpala iz prepričljive intelektualne, strokovne in etične moči posameznikov in skupin.

Pomembno vlogo imajo tudi mediji, saj predvsem izpostavljajo, kot ste omenili tudi sami, politike kot estradnike. Premalo pa se posvečajo njihovim idejam in vsebinskim predlogom. Na ta način torej demokracija prav s pomočjo medijev postaja »reality show«.

Verjamem, da imajo mediji pri tem odločilno vlogo. Z načinom nemanjanja pozornosti dnevni politiki in politikom, s spreminjanjem politikov v estradnike in dnevne politike v resničnostne šove, zagotavljajo legitimnost takšni politiki, takšnim politikom, jim omogočajo samozadostnost in znatno otežujejo spremembe. Želel bi si, da bi mediji vzpostavili drugačen odnos do politike. Da bi šlo pri tem odnosu predvsem res za kritični nadzor nad dnevno politiko. Mediji bi morali bistveno zmanjšati pozornost dnevni politiki, kadar si ta glede na dejansko dogajanje ne zasluži pozornosti in je z vidika demokratičnosti, obveščeni javnosti in transparentnega nadzora nad oblastjo tudi ne potrebuje. Želel bi si strožjih kriterijev pri izbiri in odločanju, kdaj bo neko

politično dogajanje predstavljeno javnosti glede na objektivni pomen vsebine tega dogajanja. Še strožjih kriterijev pa bi si želel pri izbiri, kdaj bo imel določen politik možnost, da neposredno, s svojim videzom in glasom, nagovori javnost. Namesto tega so dnevna politika in politiki vsakodnevna in prevladujoča tema javnih občil. Celo pri kulturnih in športnih temah.

Mediji bi morali znaten del pozornosti usmeriti na ljudi dela, znanja in etične drže. Med njimi in javnostjo bi morali vzpostaviti komunikativno vez. Na ta način bi jim omogočili, da svojo intelektualno in strokovno moč, utemeljeno s hkratno etično prepoznavnostjo, prevedejo v politično moč.

Podobno velja za stroko, tudi pravno stroko. Kot predstavniki stroke npr. javno nastopajo isti in zato prepoznavni posamezniki, četudi je drugih in znatno bolj prepričljivih, torej primernejših nacionalnih predstavnikov strokovne odlično-

sti in suverenosti, veliko. Mediji do vsebine javnih nastopov takšnih strokovnih estradnikov ne uspejo, deloma tudi ne želijo, vzpostaviti kritične distance. In četudi se ugotovi, da kateri od njih večkrat izreče ne le strokovno pomanjkljiva, pač pa povsem napačna in nevzdržna stališča, to ne vpliva na frekvenco njegovega dnevnega pojavljanja v medijih. To ne more biti dobro in koristno za potek družbenega življenja, za sprejemanje in razumevanje odločitev, ki so strokovne, ali celo znanstveno pogojene.

Neposredna demokracija se danes najbolj izraža pri referendumskem odločanju ljudi. Vendar je udeležba na referendumih še nižja kot na volitvah. Referendumi torej, kot pravite, niso prava smer. Hkrati me zanima, če bi bilo po vašem mnenju potrebno v ustavi glede pogojev za razpis referendumov kaj spremeniti?

Poudaril sem že, da ideja o vzpostavitvi bolj ljudske demokracije, z večjo vlogo elementov neposredne demokracije, ne pomeni zavzemanja za vsesplošno referendumsko

demokracijo. Ob tem velja tudi poudariti, da je referendumsko kultura v Sloveniji dokaj nedemokratična. Namreč, zmotno je misliti, da večje število referendumov samo po sebi pomeni večjo demokratičnost političnega procesa. V Sloveniji se referendumski že dolgo uporabljajo predvsem na tri načine: kot poskus, da bi z uporabo referendumskega glasovanja uveljavili vsebine, ki so v nasprotju z ustavo; kot orodje za polarizacijo volilnega telesa in za proračunsko plačane volilne kampanje, ki ob vprašanih, o katerih ne gre odločati na referendumih, razvnamajo strasti volivcev; ali kot poskus, da bi interesno organizirane skupine, ki jim v pogovoru z državo ne uspe doseči njim všečnega dogovora, preko referendumskega glasovanja izsilile sprejem ali blokado določenih odločitev. Posledično in dokaj razumljivo to vodi v povečevanje politične apatije volivcev, ki se kaže v nizki volilni udeležbi. Slednja pa, četudi pomeni hromi-

srečevanja na fakultetnih hodnikih in teniških igriščih. Informacijska družba je občutno spremenila možnosti informiranja o ljudeh in dogajanjih. Predvsem mladih. Način življenja mladih ljudi je v marsikaterem pogledu drugačen, kot je bil še v času moje mladosti. Tudi v tem smislu, da mladi nekoliko prej odrastejo, ali se vsaj začnejo obnašati nadvse podobno kot odrasli. Pogovarjajo se o podobnih vprašanih in so prejemniki podobne vrste informacij v nadvse primerljivem obsegu. So celo bolj informirani od staršev, za iskanje informacij pa imajo na voljo več časa. Ne gre dvomiti v njihovo sposobnost za sintezo in kritično presojo politično pomembnih informacij. Ne poznam nujnega ali prisiljujočega razloga, ki bi prepričljivo zavrnil argumente v prid znižanju te starostne meje na 16 let.

Kakšen je pravzaprav pomen ustave za državo? Če bi poslušali politike, ki zahtevajo spremembe

li bi jo pustiti pri miru. Problem so družbene prakse, ne ustavni okvir in teoretični koncepti.

Bi po vašem mnenju vseeno bilo potrebno kaj spremeniti v slovenski ustavi?

Ne prepoznam vsebine ustave, ki bi jo bilo nujno spremeniti. Tisto, kar nekateri politiki in pravniki omenjajo kot potrebno družbeno spremembo, za katero naj bi bilo treba spremeniti ustavo, je mogoče skrajša v celoti uresničiti s pravilnim in dostojnim odnosom do ustave. Z njenim pravilnim razumevanjem in z njeno prepričljivo, teoretično dosledno in konceptualno uravnoteženo, tudi razvojno razlago. Nič več kot to, a hkrati tudi ne manj od tega.

Ali Slovenci svojo ustavo sploh poznamo dovolj? Vemo predvsem to, da je po ustavi Slovenija pravna in socialna država, vendar še to v dejanskem življenju velikokrat ne velja. Kaj je pravzaprav narobe s slovensko pravno državo? Nekateri govori-

pri domnevno prehitri vožnji z avtomobilom. Policisti zlahka spišejo položnico za prekršek pešca ali nastavijo radarsko past, z očitnim in prevladujočim namenom polnjenja državnega proračuna s pomočjo politike prekrškovnega inkasantstva. Ne le uspešnost države, tudi policije, pri odkrivanju in zatiranju težjega kriminala in sistemske korupcije, pač pa tudi volja in odločnost to početi, pa sta precej manjši.

Hkrati se družbeno življenje utaplja v poplavi predpisov, ki so prepogosto nerazumljivi, preobsežni in neživljenjski. Nekateri pisci pravnih mnenj potem dobro služijo z razlaganjem zakonov, pri pisanju katerih so sodelovali tudi sami, odvetniki v večjih mestih pa imajo zaradi poplave predpisov in njihovih dnevnih kršitev s strani javne oblasti tako rekoč vnaprej zagotovljen dober zaslužek. Pogoj za nastop pomembne javne funkcije nista strokovna suverenost in etična drža. Sodstvo prevladujoče in trmasto, včasih tudi

Mediji bi morali bistveno zmanjšati pozornost dnevni politiki, kadar si ta glede na dejansko dogajanje ne zasluži pozornosti in je z vidika demokratičnosti, obveščenosti javnosti in transparentnega nadzora nad oblastjo tudi ne potrebuje. Želel bi si strožjih kriterijev pri izbiri in odločanju, kdaj bo neko politično dogajanje predstavljeno javnosti glede na objektivni pomen vsebine tega dogajanja.

te pristne demokracije in slabšanje njene kakovosti, politične elite ne moti. Nizko zanimanje ljudi za politiko in prepričanje, da je politika nečeden posel, politični eliti olajša trud za ohranjanje obstoječega položaja, družbene moči in privilegijev. Tu je očitna povezava s tistim, o čemer sva že govorila: še težje je pritegniti ljudi dela, znanja in etične drže v politiko, če pa se to že zgodi, je ljudi podobno težko prepričati, naj jim zaupajo in odrečejo volilno podporo obstoječi politični eliti.

Dr. Ciril Ribičič je predlagal znižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice. Na ta način bi mladi kot skupina pridobili večjo politično moč in bili bolj zanimivi za politike in stranke. Kaj menite o tem predlogu?

Predloga je posrečen in ga ne gre zavrniti z argumenti, ki so se še pred desetletji uporabljali kot ugovor, celo kot svarilo zoper znižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice. S profesorjem sva se o tem pogovarjala že pred več kot desetletjem, ko so se začela najina

ustave, bi dobili občutek, da je za obstoječe stanje v Sloveniji kriva tudi ustava?

Za stanje v družbi je kriva družbena praksa. Politična in pravna – praksa, zavest in kultura. Ustava nima nič s tem. Nasprotno, slovenska ustava je še vedno moderna ustava, katere vsebina na papirju zagotavlja in omogoča dostojno družbeno življenje, vladavino prava, pristno demokracijo, spoštovanje človekovih pravic in socialnost države. Žal pa se vsebina slovenske ustave, vključno z njenimi temeljnimi načeli, ne uresničuje v praksi. Zaradi osupljive pravne ignorance politikov in njihovih pravnih svetovalcev in zaradi politične ultra arogance. To dejstvo razkrije skorajda vsaka javna razprava politikov in drugih političnih nastopačev na katerokoli temo o ustavnosti in pravu. Posebej zaskrbljen sem, kadar pri tem prikazu nerazumevanja ustavnosti in prava, ali enostavnega nepoznavanja pravne abecede sodelujejo tudi predstavniki pravne stroke. Ustavo lahko pustimo pri miru. Celo mora-

jo o dveh pravnih državah, o eni za tiste s privilegiji in o drugi za ostale ljudi.

Na to sem želel že nakazati: vsebina ustave, temeljna ustavna in splošna pravna načela, razumnost, logika, pravičnost in etična utemeljenost družbenih pravil se ne uresničujejo v družbeni praksi. Deloma zaradi razširjene pravne ignorance, deloma zaradi vseh drugih negativnih lastnosti politične (ne)kulture. Soglašam s hipotezo, da se pravni sistem, predvsem sistem upravnih organov in pravosodja, ne odziva enako v vseh primerih in za vse ljudi. Imetniki družbene moči, družbenih privilegijev, so marsikdaj privilegirani tudi v razmerju s pravnim redom. Bodisi tako, da se postopki zoper njih niti ne začnejo, četudi bi se morali, bodisi tako, da pravni postopki niso uspešno končani, ali pa se končajo s pravno nadvse presenetljivimi epilogi, ali pa zato, ker si lahko v teh postopkih zagotovijo boljšo pravno asistenco. Zanimanje tega dejstva bi bilo sprenevedanje. Začne se že pri peščevem prečkanju ceste ali

neverjetno nazadnjaško, vztraja pri golem formalizmu in intelektualno nekritičnem branju zakonskih členov. Sodna avtoriteta in avtoriteta prava se na splošno premalo trudita temeljiti na kriterijih razumnosti in pravičnosti. To in še marsikaj onemogoča razvoj vladavine prava. Namesto nje gre bolj za vladavino zakonov in diktaturo zakonopisnega upravljanja družbenega življenja.

Velikokrat opozarjate, da so za obstoječe stanje pravne države odgovorni tudi pravniki sami. Kakšno pa je vaše mnenje o študentih prava, o bodočih pravniki?

Nakazal sem nekaj razlogov, zakaj pomemben del odgovornosti, lahko uporabite tudi izraz »krivda«, pripisujem pravu in pravnikom. Pogosto javno pojasnujem tudi svoja prepričanja o nekaterih očitno kratkovidnih in nevzdržnih značilnostih pravnega študija. Predvsem ko gre za ohranjanje preživetih teoretičnih sklepov, učenje na pamet in premajhno skrb za znanstveno-raziskovalno delov tistih profesorjev, ki jih bolj kot znanost in pedagoški

Drugačni

proces zanimata podjetništvo in javna prepoznavnost. Ob tem ne hote pomislim (smeh) tudi na vse več predstavnikov in predstavnic odvetniškega poklica, ki se niti ne trudijo prikriti svoje odločenosti, da strokovno suverenost kot poklicni cilj zlahka zamenjajo za dobičkonosno sodelovanje v javno odmevnih pravnih zgodbah in medijsko prepoznavnost.

Študenti prava so pri tem oškodovani, saj jim študijski programi in njihovi predavatelji ne ponujajo in ne omogočajo tistega, kar bi jim morali: prepričljivo odličnost znanja in študijskega procesa. Tistim slabšim študentom dopuščajo, da po črti najmanjšega intelektualnega napora in z nekritičnim učenjem definicij na pamet pridobijo pravico do opravljanja pravniškega poklica. V tistih najboljših pa že zelo zgodaj zatrejo zdrav, intelektualno kritičen in etično pogojen odnos do prava. Velika večina diplomantov pravnih fakultet je zato golih pravnih for-

mljivim, kot umnega spoznanja človečnosti. Zame je pravo koncept, v katerem se odražajo razumnost, logika, racionalna prepričljivost, moralna utemeljenost in nenazadnje pravičnost tistega, kar je vsebina in funkcija prava. Tako je treba ustvarjati, razlagati in uresničevati pravo. Namesto tega pa se v naši družbi in danes pravo uporablja kot golo formalno orodje za to, da se uveljavljajo odločitve, ki niso utemeljene z razumnostjo, logiko, racionalno prepričljivostjo in moralno utemeljenostjo. Zato je zame nevzdržno, če npr. predsednik vlade, ministrica in njuni pravni svetovalci javno izrečejo misel, da je nevzdržno nizka kakovost življenja Vegradovih delavcev v človeka nevrednih kontejnerjih sicer moralno nelegitima, vendar še legalna, potem pa to domnevno legalnost utemeljijo z nevzdržnim stališčem, da naj ne bi obstajal dovolj jasen in podroben pravilnik, ki bi inšpektorjem za delo jasno nalagal konkretne ukrepe

Z uresničenjem pravice do upora in z udejanjenjem legitimne jeze nad obstoječim stanjem v družbi bi morali doseči vzpostavitev pristne, prepričljive, resnično socialne države.

malistov z napačnim, intelektualno in etično nevzdržnim odnosom do prava. Njihov zaposlovanje v sodstvu in javni upravi potem ne more ustvarjati in razvijati vladavine prava kot vladavine razuma, logike, pravičnosti, modrosti in kritičnega uma. Pravna država ima potem več značilnosti gole zakonske države (države, kjer pač veljajo formalni zakoni, ne ozirajoč se na njihovo kakovost) kot vladavine prava.

Kakšen je pravzaprav odnos med pravom in moralo? Pri tajkunskih zgodbah je npr. rečeno, da to dejanje sicer ni bilo moralno, ni pa bilo v nasprotju z obstoječimi zakoni?

Ja, v teh zgodbah je pravni sistem povsem odpovedal ... Pravo želim opazovati, razumeti in razlagati v povezavi z moralo. To ne pomeni, da bi v slehernem pravnem pravilu iskal njegovo moralno utemeljenost v dobesednem in neposrednem smislu. Gre za to, da ne želim pretrgati vezi med pravom kot vedo in moralo kot rezultatom človekovega umnega razlikovanje med dobrim in slabim, sprejemljivim in nespreje-

v takšnih primerih. To je osupljivo, dih jemajoče razmišljanje! Kdor ima tako nevzdržen odnos do prava, ne bi smel opravljati pravniškega poklica in ne bi smel biti nosilec visoke politične funkcije. Takih, podobnih in še hujših primerov intelektualno in moralno nevzdržnega odnosa do prava je nepregledno število.

Slovenija je po ustavi socialna država. Ali bi v primeru, ko se krči socialno državo oziroma zmanjšuje nekatere socialne pravice, morali spremeniti ustavo in zapisati, da Slovenija ni (več) socialna država?

Nasprotno. Z uresničenjem pravice do upora in z udejanjenjem legitimne jeze nad obstoječim stanjem v družbi bi morali doseči vzpostavitev pristne, prepričljive, resnično socialne države. To lahko storimo in moramo storiti samo z drugačnim odnosom do določb v ustavi, do ustavnosti kot načina pravnega mišljenja, z razlago določb v ustavi in z njihovim drugačnim uresničevanjem v spremenjenih družbenih praksah.

Se spomnite akcije izpred nekaj let, ki je potekala pod sloganom »Vsi drugačni, vsi enakopravni«? Akcija je potekala pod pokroviteljstvom Sveta Evrope, ob 50-letnici te združbe za zaščito miru in človekovih pravic v Evropi. Žal je utonila v pozabo, čeprav je bila ena najuspešnejših tovrstnih akcij na stari celini.

Kakorkoli, izbrati temo za moj tokratni prispevek je bilo težavno. Sploh ob poplavi tem, vrednih komentarja. Najsi bo to stopicljanje evropskih oblasti, ki jih je preveč strah izgubiti del svoje politične moči in zato ovirajo reševanje evra, ali večne peripetije med Pahorjem in Janšo. Potem so tukaj še večne Patrije in Falcon ter seveda »pohujšanje« ob letošnjem Cankarjevem tekmovanju. No, izbral sem si področje, kjer so spremembe na bolje najverjetnejše. Malo verjetno namreč je, da bomo v bližnji prihodnosti na političnem odru imeli drugačno izbiro kot Boruta in Janeza, tudi Patrija in Falcon bosta odšla v zgodovino kot moderna »mita«. Knjig za Cankarjevo tekmovanje nisem prebral, tako da se moram komentarja vzdržati.

Sem pa prebral sprejet Družinski zakonik. Mislim, da je bilo o njem povedanega veliko, morda občasno celo preveč. Tako ne bom pogreval razprave o enakosti pred zakonom in brezmejne ljubezni, tudi boga. Mnogo bolj se mi zdi zanimivo vprašanje zakona o družinah in referendumu o njem s stališča ustavnih sodnikov. Ustavno sodišče letos skupaj z državo praznuje 20 let obstoja. Čeprav se morda ne zavedamo, je imeti ustavno sodišče velik privilegij za navadnega človeka. V svojem bistvu je ustavno sodišče zadnji branik navadnega človeka zoper »vsemogočni« državi. Opravlja namreč dve temeljni

funkciji. Prvič, preverja, ali so zakoni skladni z ustavo, tj. nekim minimalnim standardom pravnih norm, ki je sprejemljiv praktično za vse oblastnike. Drugič, skrbi za varovanje človekovih pravic in svoboščin na način, ki je zavezujoč za oblast v državi. Prav vloga branitelja navadnega človeka je v primeru referendumu o Družinskem zakoniku posebej nevhvaležna za sodišče in ustavne sodnike. Referendum namreč predstavlja najvišjo obliko ljudske volje. Torej je nekaj, kar bi Ustavno sodišče moralo ščititi. Hkrati pa materija Družinskega zakonika ureja področje človekovih pravic. Tudi te mora Ustavno sodišče po definiciji ščititi. Sedaj je pred devetimi sodniki zelo težka naloga, enem izmed področij bo moralo odreči zaščito. Ali bo to referendum in z njo ljudska volja, na kateri je utemeljena naša neodvisnost in naša ustava? Ali bodo to vendarle človekove pravice, ki so neodtujljive človekovi naravi? Ne glede na odločitev ustavnih sodnikov nekdo ne bo zadovoljen. Morda bodo to geji in lezbijke ter še huje njihovi otroci, saj je izid dopuščenega referendumu jasen, z njim bo sodišče obdržalo neznosno razlikovanje in neenakost pred zakonom. Če pritrdi vladi v odhajanju, pa bo deveterica sodnikov nase spravila gnev nasprotnikov in množice tradicionalistov, nedvomno se bo postavila tudi v vlogo moralnega rabsodnika. Morda bo sodnike celo doletela jeza tistih, ki bodo izgubili. Odločanje o Družinskem zakoniku ne bo lahko. Od Ustavnega sodišča bo terjalo veliko poguma in modrosti. Odločitev in že potekajoča priprava nanjo pa sta povzročili (pre)veliko škodo. Škodo, ker ne razumemo drug(a)čn)ih ...

Vseprisotnost anonimnih maščevalcev

»Smo anonimni. Smo legija. Ne odpuščamo. Ne pozabljamo. Pričakujte nas.« Anonimni

Samo Bohak

O Anonimnih se malo ve. So kot črni mož, ki se ga bojijo otroci. Le da so tokrat vloge zamenjane. Odrasli možje v kravatah se bojijo mozoljastih najstnikov z visoko inteligenco in hitro internetno povezavo. Vlade se tokrat soočajo z nečim, česar si niso zmožne niti predstavljati, in posledično ne znajo pravilno odreagirati. Nekatere vlade so jih razglasile za teroristično organizacijo in zapirajo člane Anonimnih. Takšen pristop je seveda popolnoma neučinkovit in kontraproduktiven. Ne moreš zapreti ideje. Anonimni uspešno počnejo, kar politiki v dobi cinizma niso več zmožni: navdihujejo ljudi. Predstavljajo idejo, katere čas morda prihaja. Medtem ko se je politika zreducirala na preigravanje sivin zastarelih ideologij, Anonimni namesto strukturiranega programa ponujajo sanje o boljšem svetu. In kar je morda najbolj pomembno: svoje obljube so zmožni uresničiti hitro in učinkovito, dve stvari, ki jih birokratiziran politični sistem ni več zmožen. Hakerji živijo v drugačnem svetu, v svetu, v katerem milisekunde odločajo o uspehu ali propadu neke akcije in v katerem sta edini avtoriteti znanje in izkušnje. Nekaj, o čimer lahko moderna politika samo sanja.

Strinjamo se, da se ne strinjamo

Kaj pa Anonimni sploh želijo? Svobodo informacij, svoboden internet, transparentnost in odgovornost. Želijo svoboden svet, v katerem svobodni posamezniki svobodno izbirajo svoja življenja brez nadzora vlad, korporacij ali drugih subjektov. Čudoviti ideali, a skoraj presplošni. To ni naključje. Anonimni nimajo programa, nimajo natančno izgrajene ideologije, nimajo dolgoročnega načrta (morda ga imajo, pa ga iz taktičnih razlogov ne razkrijejo). Polje mo-

žnosti poskušajo pustiti odprto, tako da se lahko vsak identificira z njimi. Če bi se začela debata o ideologiji, religiji, prepričanjih, bi se enotnost verjetno začela hitro krhati. Njihova največja prednost je lahko hkrati njihova največja slabost. So vse in nič, so organska tvorba, ki se hitro prilagaja na okolje, a posledično nima strukture. Morda pa gre za popolnoma nov pristop k politiki oz. urejanju javnih zadev. Pristop, ki je stari politični misli tako tuj, da ga niti ni

zmožna misliti. Ideja o neposredni demokraciji, v kateri se posamezniki aktivno vpletajo v oblikovanje svojih lastnih življenj in življenje skupnosti. Anonimni morda ponujajo to, kar liberalizem ni več zmožen ponuditi. Ponujajo praktično izvedbo idealov neposredne demokracije. Začenjajo eksperiment, za katerega nihče ne ve, kako se bo končal, in imajo pogum, da se ga lotijo. Prav zaradi tega so grožnja *statusu quo* in vse globalne sile kontinuitete so soglasne,

da jih je potrebno onemogočiti. V imenu varnosti in reda, seveda. V imenu države in v imenu državljanov. Iz teoretičnih nastavkov o delovanju države voditelji izpeljujejo praktične zakone, ki dušijo svobodo. Tudi če predpostavimo dobronamerne oblastnike, ki se bojijo kaosa, ki bi lahko izbruhnil ob izgubi nadzora, bi od njih pričakovali malo več samo-refleksije in odkritosti. Dve kvaliteti, ki sta v sami srčki prosto plavajočih idej Anonimnih.

V Ameriki so ljudje začeli protestirati pred Wall Streetom proti socialni neenakosti ter pohlepu in moči korporacij in finančnih institucij. Anonimni so se vključili v to dogajanje tako, da so objavili ime policista, ki je uperil solzivec v oči nedolžnih protestnic.

Član Anonimnih na protestu pred Wall Streetom v Ameriki.

Foto: David Shankbone en.wikipedia.org/wiki/File:Occupy_Wall_Street_Anonymous_2011_Shankbone.JPG

Na kredit

Spontane revolucije?

Zadnji valovi revolucij in pretresov v arabskem svetu, ki so vplivali tudi na dogodke v Evropi, so bili sprva dojeti kot spontani. Nato je bilo govora o vmešavanju tujih sil (kar se tako ali tako dogaja vedno in povsod) in po določenih kanalih so pricurljale novice, da naj bi za taktičnimi pripravami in medijsko podporo tem gibanjem stali tudi Anonimni. Ali so Anonimni te dogodke načrtovali ali so se jim pridružili kasneje, je podobno vprašanje o tem, kaj je bilo prej, kokoš ali jajce. Dejstvo je, da so bili del teh sprememb ter da so imeli pomemben vpliv na razvoj dogodkov. Tako kot hipiji niso preprečili vojne v Vietnamu, so pa pripomogli k njemu koncu. V Ameriki so ljudje začeli protestirati pred Wall Streetom proti socialni neenakosti ter pohlepu in moči korporacij in finančnih institucij. Anonimni so se vključili v to dogajanje tako, da so objavili ime policista, ki je uperil solzivec v oči nedolžnih protestnic. S to gesto so pokazali, kako je stari princip »naming and shaming« (javne osramotitve) lahko zelo učinkovit. V informacijski dobi namesto vojakov korakajo bataljoni informacij. Hitreje kot se bodo razvijali dogodki po svetu, bolj lahko pričakujemo prisotnost in drznost Anonimnih.

Minima moralia

Anonimni kličejo na odgovornost vlade in korporacije. Zahtevajo, da odgovarjajo za posredne in neposredne posledice svojih dejanj. Nekdo mora biti odgovoren in vlade in/ali korporacije se ne morejo več skrivati pred to odgovornostjo. Morda Anonimni zahtevajo preveč, več kot so vlade zmožne ponuditi, morda so njihovi standardi (pre)visoki, sploh glede na stanje, v katerem morajo vlade vladati. Vendar v veliko primerih zahteve Anonimnih niso nič drugega kot zahteva, da se vlade držijo svojih zakonov in ustav ter da korporacije prevzamejo svoj del odgovornosti za *eksternalije*, katerih teža mora nositi družba, medtem ko one poslujejo z vrtoglaviimi dobički. Upal bi si trditi, da Anonimni v določenih primerih zahtevajo le to, da se minimalni standardi legalnosti in morale v praksi uveljavijo. Kot

pes čuvaj so prevzeli vlogo, ki bi jo morali prevzeti mi, državljani, delujejo v našem imenu in za to postavljajo svojo svobodo in morda celo življenje na kocko. A kaj če se z njimi ne strinjamo?

Neodgovorno iskanje odgovornih

Delovati v imenu ljudstva se je skozi zgodovino večkrat izkazalo za problematično početje. Lekcije iz zgodovine komunizma so nam dale misliti, da se sodbe v imenu ljudstva kmalu obrnejo tako proti toženemu kot proti tožniku. Anonimni si jemljejo pravico govoriti v imenu globalnega demosa in v njegovem imenu izvajati akcije, ki se lahko marsikomu zdijo moralno sporne ali neodgovorne. Anonimni vsekakor ne delajo v rokavicah, saj so prepričani, da je situacija tako drastična, da so potrebne odločne poteze. Včasih se zdi, da se njihovo delovanje približuje motu, da cilj opravičuje sredstva. Na tej točki bi lahko začeli zanimivo debato o moralni odgovornosti, ki pa bi zavzemala (pre)več prostora in po mojem mnenju niti ni preveč produktivna, saj je ta moralna dilema stara skoraj toliko kolikor filozofija sama.

Kdo so Anonimni?

Bolj produktivno se je soočiti z vprašanjem, o kom sploh govorimo, ko govorimo o Anonimnih. Govorimo o organizaciji? Platformi? Mreži? Mitu? Verjetno o vsem tem in še več. Nihče ni prisiljen, da se jim pridruži ali da se z njimi strinja. Pri odločanju o njihovih akcijah so debate in ugovori ne samo zaželeni, ampak nujni. Vsaka akcija se načrtuje skozi demokratično argumentirano razpravo vpletenih. Kdor se ne strinja z določenimi predlogi, se lahko umakne. Če se umakne veliko ljudi, bo zaradi tehničnih razlogov sama akcija manj uspešna. Do določene mere obstaja znotraj Anonimnih sistem samoregulacije in spontane samokontrole. Uspešnost in zanesljivost tega sistema se bosta pokazali skozi čas. Vsekakor bodo Anonimni pomemben igralec na parketu geo-politike, dosežek, ki je vreden pozornosti. Pričakujte jih, in če vam bo v kratkem Facebook popolnoma mrknil, se bo nekdo igrivo smejal.

Brez skrbi, še slabše bo. Ponzavalci vedo, da je dolgove na koncu vedno treba plačati. Tako ali drugače. Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna banka, Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) in podobne institucije pač niso dobredelne ustanove. Kadar »priskočijo na pomoč« in »pomagajo«, imajo za to zmeraj dober razlog. Razlog je kajpada dobiček, pa naj bo ta v denarju ali v naravnih virih. Omenjenim, globalno delujočim, institucijam in njenim lokalnim oprodam je mogoče očitati nenasiten pohlep, brezkompromisno hlepenje po dobičku, nemoralnost in še marsikaj, toda naivnosti nikoli. Ne, naivni so zgolj tisti, ki menijo, da se bo na koncu vendarle vse nekaako uredilo, izšlo. Da bo na koncu kljub vsemu zmagal razum oziroma nekakšna »pametna politika«, ki jo bo posebej ta ali oni izvoljenec nacije. V slovenskem primeru seveda izvoljenec globoko v krizo in dolgove zabredle nacije. No, lekcije zgodovine na žalost učijo povsem drugače od tovrstnih pravljic za lahko noč. Politika kot umetnost mogočega je vsekakor veliko več kot le volitve te ali one nove vlade. »Pametna« politika gotovo ni kazanje s prstom na drugega ali drugačnega, netenje sovraštva, zavajanje množic. »Pametna« politika ni demoniziranje predhodnikov in morebitnih naslednikov, ponujanje plehkkih izgovorov namesto rešitev, birokratsko drobnjakarstvo brez tehtnih argumentov, rotiranje pri koritu za vsako ceno ... Tovrstno nevarno in neodgovorno »politiko« smo pri nas že videli. Česar še nismo, je oblast, ki bi razumela svojo vlogo in dolžnosti ter premogla znanje, vizijo in strategijo za vodenje države

in njenih državljanov. Ki bi znala razumno in odgovorno opravljati tisto, za kar jo državljani navsezadnje tudi imamo. Ker slovenska oblastna družina že dolgo živi v povsem svojem filmu, daleč od proklamiranih evropskih standardov in pravil dobrega gospodarjenja, smo danes pač tam, kjer smo, in imamo, kar imamo. Nezaupanje v politiko, vsesplošno krizo, nekonkurenčno gospodarstvo, nedelovanje pravne države, razbohoten in neučinkovit birokratski aparat, razpadajočo socialno državo, velikanski javni dolg ... Spisek grehov države, ki je v zadnjih treh letih več kot podvojila javni dolg in s tem postavila svojevrsten rekord med evropskimi državami, se s tem še zdaleč ne konča. Zgodba o uspehu? Dajte, no! Če kaj, je to zgodba o deželi, ki že vrsto let živi prek svojih zmožnosti. Ki porabi veliko več kot ustvari. Ki draga tuja posojila in denar davkoplačevalcev zapravlja za neracionalne projekte (TEŠ 6 ...), razne dokapitalizacije ali krpanje proračunskih lukenj. Ki ima številne institucije, ki jih sploh ne potrebuje, razkošno lokalno samoupravo, glede na njihov učinek bajno plačane direktorje, menedžerje, poslance, diplomate ... Vsa čast izjemam, a o t. i. vitki državi pri nas res ni ne duha ne sluha. Kar preštejte najrazličnejše agencije, direktorate, zavode ... Da števila nezaposlenih, podjetij v stečaju, količine socialnih transferjev in podobnega raje niti ne omenjam. Neumnost in lahkomiselnost vedno terjata svoj davek, nenehno prelaganje reševanja težav prav tako. Že res, da je mogoče dolgo prav udobno živeti na kredit, a v nedogled tako pač ne gre. Vprašajte Grke ...

S.P. – subvencionirana negotovost

To jesen je Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije ponovno pričel deliti subvencije za samozaposlovanje brezposelnih oseb, prijavljenih v evidenco zavoda. Gre za program aktivne politike zaposlovanja, na katerega je naša država zelo ponosna, problematičnost ozadja in posledice te politike pa pri tem ostajajo premalo osvetljene.

Karolina Babič, ilustracija Matija Medved

Če pogledamo najprej nekaj statistike. V letu 2010 je subvencijo za samozaposlitev v višini 4500 € prejelo nekaj več kot 5100 brezposelnih. V letu 2011 pa do mesece julija 3500 posameznikov, dodatnih 2110 pa bo odobrenih v tem zadnjem jesenskem paketu. Zdi se dokaj radodarno od države, da tolikšna sredstva nameni samozaposlovanju brezposelnih, a vsaj dve vprašanji se tukaj odpirata. Prvič, ali država s tem programom aktivne politike zaposlovanja res namenja neka dodatna sredstva za izboljšanje socialnega položaja posameznikov? In drugič, kakšna oblika zaposlitve je samozaposlitev v primerjavi z zaposlitvijo pri drugem delodajalcu?

Ali je država s subvencijami za s.p.-je res tako radodarna?

su dvoletne vključitve v program »primakne« v pokojninsko blagajno še posameznik – s. p.

Dodajmo še dejstvo, da bi brezposelni, če bi za obdobje teh dveh let ostal prijavljen na zavodu in bi prejemal socialno podporo, od države v tem času prejel 5520 €, pri čemer gre za sredstva, ki bi jih lahko brezposelni porabil za življenje in ne za vplačevanje v pokojninsko blagajno. Skratka, zelo, zelo, zelo bi se izplačalo državi, če bi vsem sto in več tisoč brezposelnim podelila kar subvencije za samozaposlitev. Po dveh letih bi se sicer večina teh samozaposlenih vrnila na zavod za zaposlovanje, a država bi v dveh letih znatno prihranila in povrh še dodatno polnila našo ubogo pokojninsko blagajno. Subvencije za samozaposlovanje torej

komalo ne pomeni nič drugega kot to, da manj kot 15 % ne izpolni svojih pogodbenih obveznosti, da morajo po prejemu subvencije s. p. obdržati vsaj dve leti, skratka, manj kot 15 % je dolžnih subvencijo vrniti zaradi neizpolnjevanja pogodbenih obveznosti. Ta podatek, s katerim se hvali država, pa ne pove ničesar o tem, koliko s.p.-jev preživi po izteku programa, torej po dveh letih. Zelo težko bomo našli uradne, jasne podatke o tem vprašanju. A ekonomisti, ki spremljajo razvoj samozaposlovanja, o številkah na tem področju običajno poročajo z obrnjenimi podatki; le kakšnih 15 % s.p.-jev trajno preživi, ostali v roku parih let propadejo. Nekateri podatki govorijo celo o tem, da zgolj 5 % s.p.-jev trajno preživi. Pri čemer ni problem samo

Kakšna je socialna varnost s.p.-jev?

Drugo vprašanje, ki smo si ga zgoraj zastavili, je vprašanje, kakšne zaposlitve promovira država s tem, ko daje subvencije za samozaposlovanje. Odgovor je enostaven, država promovira fleksibilno delo. Pri čemer ni toliko problematična ta fleksibilnost sama, temveč predvsem to, da tej promociji fleksibilizacije trga dela hkrati ne sledijo tudi politike in programi socialne varnosti, ki bi ustrezali tej fleksibilizaciji. Vsak samozaposleni nam bo pritrdil, da samozaposlitev v prvi vrsti pomeni zmanjšano socialno varnost v primerjavi z zaposlitvijo pri drugem delodajalcu. Gre namreč za situacijo, kjer je vse tveganje preneseno na (samo) zaposlenega. Znano je, da samozaposleni plačujejo višji prispevek

Država torej s subvencijami spodbuja ljudi, da pristanejo na samozaposlitev, čeprav je vsem jasno, da se s prehajanjem v samozaposlitev posameznikom niža nivo socialne varnosti, delodajalci (podjetja) pa si z najemanjem s.p.-jev namesto rednega zaposlovanja nižajo stroške dela ter prenašajo tveganja svojega poslovanja na posameznike (s.p.-je).

Prvi odgovor je mogoče nesporno pokazati s številkami. Zavod za zaposlovanje podeli brezposelnemu subvencijo v višini 4500 €, pri čemer je edini pogoj to, da samozaposleni obdrži svojo (samo)zaposlitev najmanj 2 leti. Če ta samozaposleni plačuje minimalne prispevke za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje, mu to nanese dobrih 280 € na mesec. Subvencijo torej samozaposleni v obliki plačevanja prispevkov vrne državi že v 15 mesecih. Po tem času je obvezan še vsaj devet mesecev ohraniti s. p. in torej vplačati (poleg 4500 €) še 2500 € prispevkov. S podelitvijo subvencije brezposelnemu torej država v prvi vrsti prekanalizira 4500 € iz postavke za aktivno politiko zaposlovanja v pokojninsko blagajno, najmanj 2500 € pa v ča-

prej pomenijo varčevanje države kot pa radodarnost.

Koliko s.p.-jev preživi?

Dotakniti se moramo še vprašanja, koliko s.p.-jev po izteku programa, torej po dveh letih, ki jih je dolžan preživeti kot s.p. s subvencijo, dejansko preživi in s svojo dejavnostjo sebe zadostno preživlja. V kolikor bi večina teh s.p.-jev trajno preživela, bi seveda lahko samo pohvalili ta program aktivne politike (samo)zaposlovanja. Država po eni strani z njim prihrani, po drugi strani pa ljudje pridobijo trajne (samo)zaposlitve. A žal temu ni tako. Edini podatek, ki ga Zavod za zaposlovanje RS uporablja pri evalvaciji svojega programa, je podatek, da več kot 85 % samozaposlenih s subvencijo zaposlitev ohrani najmanj dve leti. To krat-

to, da gre v primeru podeljevanja subvencij za slabo naložbo države, temveč je še bolj pomembno to, da mnogo posameznikov, ki odprejo s.p.-je, za začetek delovanja najame kredite ali si izposodi sredstva pri svojih sorodnikih. Propad teh s.p.-jev torej ne pomeni zgolj slabe investicije državnih subvencij, temveč tudi pahne mnogo teh posameznikov in njihovih sorodnikov v resne dolžniške situacije. Številni osebni stečaji, ki smo jim priča v zadnjih letih, odkar poznamo institut »osebnega stečaja«, so prav stečaji s.p.-jev. Resno vprašanje torej ostaja, ali pri subvencioniranju s.p.-jev ne gre za ne le slabo investicijo države, temveč tudi za neodgovorno potiskanje obupanih brezposelnih v še težjo, še bolj negotovo situacijo.

za osnovno zdravstveno zavarovanje, težje si privoščijo bolniški stalež, izkoristijo manj dopusta, delajo daljši delavnik kot ga dopušča zakon, strožje so obravnavani pri zamudah plačil prispevkov (npr. zdravstveno zavarovanje samozaposlenega se prekine že prvi dan po zamujenem izteku roka za plačilo), prejemajo zelo nizke pokojnine, težko pridobijo nadomestilo za čas brezposelnosti v primeru propada s.p.-ja ter, nena zadnje, za obveznosti svojega poslovanja odgovarjajo z vsem svojim premoženjem, tudi z lastnim stanovanjem.

Država torej s subvencijami spodbuja ljudi, da pristanejo na samozaposlitev, čeprav je vsem jasno, da se s prehajanjem v samozaposlitev posameznikom niža nivo so-

cialne varnosti, delodajalci (podjetja) pa si z najemanjem s.p.-jev namesto rednega zaposlovanja nižajo stroške dela ter prenašajo tveganja svojega poslovanja na posameznike (s.p.-je). Večina s.p.-jev, ki se danes odpirajo, namreč niso stari klasični obrtniški s.p.-ji, ki so bili povsem smiselni za posameznike z obrtniški poklici, temveč gre za »prisilne« s.p.-je v vseh mogočih poklicih, kjer samo-

so zmožni delati hkrati za več delodajalcev, pa na to ne moremo in ne smemo pristati, če vzporedno ne bo vzpostavljen nov sistem socialne varnosti, ki bo zmanjšal socialno negotovost s.p.-jev.

Novo oblike socialne varnosti je mogoče vzpostaviti na več načinov. Ali na sistemski ravni z radikalno drugačnim pristopom, kot ga na primer promovirajo zagovorniki univerzalne temeljnega dohodka. Uvedba

jo delo s.p.-jev. V kolikor namreč delodajalci prelagajo poslovna tveganja na (samo)zaposlene, potem morajo del svojih prihodkov nameniti za poplačilo tega tveganja. Večina delodajalcev/lastnikov namreč suvereno utemeljuje svojo pravico do dobička na podlagi predpostavke, da je delodajalec/lastnik tisti, ki nosi poslovna tveganja. Dobiček je po tej njihovi logiki nekakšna nagrada za tveganja.

po 30 dneh, kakor velja po trenutni zakonodaji, in ne več v tako sramotno minornih zneskih. Iz takšnega sklada bi se lahko subvencionirali samozaposleni, ko za krajši čas izgubijo naročila, ali utemeljevali pravico do nadomestila prihodka v primeru, ko jim prekine pogodbo njihov pogosto edini naročnik, ter v drugih negotovih situacijah.

Skratka, državno subvencioniranje samozaposlovanja v prvi vrsti

Uvedba nekega rednega mesečnega prihodka, ki bi ga prejemal vsak posameznik ne glede na svoje »poslovne uspehe«, bi znatno povečala socialno varnost tistih, ki si kot s.p.-ji ali v kakšni drugačni prekarni obliki dela svoj prihodek vsak mesec znova krpajo skupaj z razpršenim, mnogostranskim delom.

zaposleni pogosto delajo zgolj za enega delodajalca in to v obsegu polnega delovnega časa. Gre za očitno zmanjševanje socialne varnosti za posameznike ter za prenos poslovnih tveganj na delavce.

Kdaj in kako več socialne varnosti za samozaposlene?

Število samozaposlenih se nenehno viša. V EU je na ta način zaposlenih cca. 16 % vsega aktivnega prebivalstva. V Sloveniji se tej številki zelo približujemo. Tudi če bi pristali na zahteve časa, ki terjajo vse bolj prilagodljivo delovno silo, kar vključuje tudi vse več samozaposlenih, ki

nekega rednega mesečnega prihodka, ki bi ga prejemal vsak posameznik ne glede na svoje »poslovne uspehe«, bi znatno povečala socialno varnost tistih, ki si kot s.p.-ji ali v kakšni drugačni prekarni obliki dela svoj prihodek vsak mesec znova krpajo skupaj z razpršenim, mnogostranskim delom.

Novo obliko socialne varnosti je mogoče zagotoviti tudi na bolj parcialen način, na primer z uvedbo nekakšnega sklada za zaščito samozaposlenih. Tak sklad bi se lahko napajal iz davka, naloženega tistim delodajalcem, ki najema-

V zadnjih desetletjih se poslovna tveganja postopno prenašajo na (samo)zaposlene in po tej logiki je mogoče zahtevati uvedbo dodatka za tveganje (samo)zaposlenih, ki bi se vplačeval v sklad za zaščito samozaposlenih. Delodajalci, ki najemajo s.p.-je namesto rednega zaposlovanja, bi iz naslova dobička polnili sklad, ki bi predstavljal nekakšno varovalno mrežo za vse večje število samozaposlenih. Iz takšnega sklada bi se potem lahko s.p.-jem na primer zagotavljalo plačilo v času bolniške odsotnosti tudi za čas krajšega staleža, ne le

pomeni subvencioniranje socialno negotovih zaposlitev in od države je treba terjati, da vzporedno razvija programe novih oblik socialne varnosti, ki ustrezajo razvoju fleksibilizacije trga dela. Samozaposlovanje in druge oblike fleksibilnega dela imajo določene slabe plati, a vendar same po sebi za posameznika niso tako pogubne, kot pa je pogubna socialna negotovost, ki iz takšnih oblik dela izhaja. Uvedba novih oblik socialne varnosti je zato nujna, a bo terjala veliko mero kreativnosti, civilnega angažmaja ter politične volje.

Krize kapitalizma

Ob strmoglavljenju vrednosti delnic na borzi v septembru 2008 se je v javnosti hitro razširila vest o krizi. Toda omenjene vrste krize so bile različne. Mnogo jih je govorilo o finančni krizi, nekateri o gospodarski krizi, redki o krizi neoliberalizma in še redkejši o krizi kapitalizma. Ponavljanje in pogostost kriz skozi čas nas pripeljeta do vprašanja, ali ni kriza sistemska in rezultat samih strukturnih protislovij, ki jih s seboj nosi (neoliberalni) kapitalizem.

Matej Klarič

Zadnja velika kriza kapitalizma je močno presenetila skoraj celotno politično prizorišče in njihove strokovne svetovalce. Da je kriza ujela politike popolnoma nepripravljene, dokazujejo njihova ravnanja. Po krizi so panično zmetali tisoče milijard dolarjev za reševanje, brez kakršnih koli zahtevanih obvez od tistih, ki jim je bil denar namenjen. Šlo je celo za največjo nacionalizacijo v zgodovini, in to v času, ko naj bi kapitalizem do-

vrstno razmišljujoči posamezniki, v nasprotju s številnimi drugimi (npr. Harveyjem, Wallersteinom, Talebom, Roubinijem ipd.) niso zmogli napovedati in danes tudi niso zmožni podati ustreznih rešitev. Kako pravzaprav lahko še naprej verjamemo in upoštevamo nasvete tistih, katerih strokovnost je kriza postavila pod vprašaj?

Problemi tovrstnega razumevanja ekonomije izhajajo iz ločitve trga, države in družbe, oziroma iz

treba znova vmesiti v njen zgodovinski kontekst, jo povezati s politiko in družbo ter kritično analizirati. Šele tovrstni pogled nam lahko omogoči boljše razumevanje kriz kapitalizma in ponudi izhodišča za njihovo rešitev.

Nobeden kapitalizmu predhodni sistem blagovne produkcije ni poznal kriz, ki bi nastale zaradi ekonomskih zakonitosti, temveč so izhajale iz naravnih katastrof ali družbenih vzrokov, kot so npr.

A-faza je čas večanja blagostanja prebivalstva. Zadnja tovrstna faza je trajala od druge svetovne vojne, približno do sedemdesetih let, ko je nastopila b-faza. V obdobju a-faze se povečuje proizvodnja, ki vodi do velikih dobičkov. Tako nastaja vse večja preusmeritev k proizvodni dejavnosti, torej k večji konkurenci. Večja konkurenca na posled pripelje do zmanjševanja dobičkov oz. zastoja v akumulaciji kapitala, kar vodi v krizo kapitaliz-

V obdobju od 1973 do 1997 je bilo 139 finančnih kriz, dvakrat več kot pred letom 1914. Manj kriz in nihanj, in sicer 38, je bilo v obdobju keynesianizma od 1945 do 1971. Vendar omenjeno obdobje velja za izjemno, saj je zanj značilna veliko bolj regulirana oblika kapitalizma, kot je vladala od Napoleonovih časov do druge svetovne vojne.

končno premagal obstoječe sovražnike in postal zmagoslavna (ne)ideologija.

Večina ekonomistov in politikov krizo dojema kot naključni padec ekonomskih kazalnikov, ki nima jasnega in predvidljivega vzroka. Odras tovrstnega mišljenja se kaže tudi v prebivalstvu EU nedavno vsiljeni Lizbonski strategiji, ki nikjer ne vsebuje rešitev v primeru tovrstnih kriz. Šele po njenem nastanku so oblastniki ustanovili začasni mehanizem za zagotavljanje stabilnosti evra (EFSF), ki ga bodo preoblikovali v stalno institucijo.

Toda kakšni so pravzaprav razlogi, da krize ekonomisti in oblastniki niso predvideli? Presenečenje je predvsem posledica današnjega neoliberalnega razumevanja politično-ekonomskih procesov. Po neoliberalnem prepričanju namreč trgi samodejno ovrednotijo vse relevantne dejavnike, s čimer so morebitna nihanja že v sedanjosti vključena v ceno. S tem se možnost večjih sprememb in kriz odpravi. Nastanek krize tako pravzaprav ovrže celotno neoliberalno razumevanje krize. Zato krize to-

ločitve ekonomije, politologije in sociologije na samostojne, medsebojno neodvisne vede. Politično ekonomijo so odklonili kot veljavni predmet z razlago, da država in trg delujeta in morata delovati, na podlagi raznih logik. Ekonomija naj tako ne bi imela neposredne povezave s političnim, bila naj bi predvidljiva, naravoslovju podobna, na matematičnih konceptih osnovana veda. Toda ekonomija nikoli ni neodvisna, nevtralna veda, vse njene predpostavke so vedno politične. Že za to, da je tovrstni prostotržno usmerjeni pogled postal prevladujoč, so bile potrebne politične odločitve. Sama kriza je najbolje razgalila političnost ekonomije. Da se je namenilo toliko denarja za reševanje krize, je bila potrebna politična odločitev, domnevno nepolitična vera v mehanizme svobodnega trga v tem primeru ni bila dovolj.

Političnost in historičnost ekonomije nas opozarjata, da ne obstaja samo en model razvoja družbe, da lahko in morajo obstajati alternative obstoječemu družbenemu razvoju. Ekonomsko vedo je zato

suša, bolezn, vojna, slabša letina. Značilno je, da je kriza nastala iz pomanjkanja (re)produkcije. Šele v kapitalističnem sistemu produkcije pa je zaradi preobilja nastala čezmerna akumulacija kapitala. Produkcija na kapitalističen način namreč ni namenjena zadovoljevanju osnovnih potreb, temveč potrošnji. Cilj je torej čim večji profit namesto zadovoljevanja potreb. Krize kapitalizma tako ne izhajajo iz nepredvidljivih dogodkov, temveč iz notranje sistemske logike njegovega delovanja.

Svetovnosistemska analiza ločuje med dvema fazama, ki skupaj tvorita sistemski cikel akumulacije. Do sedaj smo od začetkov kapitalizma v zadnjih nekaj stoletjih doživeli štiri tovrstne cikle (italijansko-španskega, nizozemskega, britanskega in ameriškega). Za vsakega izmed tovrstnih ciklov je značilno obdobje materialne ekspanzije (a-faze), ko se denar spravlja v gibanje in obdobje finančne ekspanzije, ko se akumulacija dogaja predvsem s finančnimi posli (b-faza). Skupaj obe fazi torej tvorita sistemski cikel akumulacije.

Tovrstni zastoj se je nazadnje zgodil v sedemdesetih letih. Zastoj je bil predvsem posledica preobilja kapitala, iščočega naložbe v blago. Kapital namreč vedno išče velike dobičke, ki so mogoči samo tam, kjer ni velike konkurence. Zgodbe o konkurenčnosti so namenjene vsem preostalim, manjšim akterjem znotraj kapitalizma. V b-fazi, ki vedno pomeni tudi znamenje zatona oziroma krize, se začne kapital, zaradi splošnega padanja profitne stopnje v trgovini in proizvodnji, preusmerjati v države s cenejšo delovno silo. Glavni dobički pa se v tem obdobju ustvarjajo s finančnimi, spekulativnimi transakcijami, kjer se izumljajo različni finančni mehanizmi, ki to omogočajo. Število finančnih transakcij se je v zadnjem tovrstnem obdobju z 2,3 milijarde v letu 1983 povečalo na kar neverjetnih 130 milijard v letu 2001. Večina prebivalstva je zaradi finančnega poslovanja na slabšem, ker do njega nima dostopa, njegove negativne učinke pa plačuje. Razlike med najbogatejšimi in revnimi se v tem obdobju povečujejo. Ku-

pna moč prebivalstva se ohranja z zadolževanjem, ki ne more trajati v nedogled. Sleherni razvoj v smeri finančnega razpleta tako že napoveduje zrelost, ki je tudi že znamenje jeseni. Ta pa znova prinese potrebo po večji regulaciji.

Vzpon sedanjega obdobja finančne ekspanzije s središčem v ZDA je bil sestavni in zgodnji del današnje velike krize. Neoliberalna protiofenziva je v zgodovinski perspektivi odraz že večkrat videne financijalizacije kapitala, ki za nekaj časa premakne nastanek še večje krize in pomeni konec vladavine hegemonu. Danes torej to pomeni zaton ameriške moči in ameriškega cikla akumulacije.

Največja kriza kapitalizma do sedaj, velika depresija iz tridesetih let, je nastala kot posledica zatona britanske hegemonije in kot posledica b-faze cikla akumulacije. Tudi za takratno obdobje je do nastanka krize prevladovala

slepa vera v neomejen trg, izbruh krize pa je tudi takrat povzročil pok nepremičninskega balona. Da posledice za prebivalstvo ob izbruhu zadnje krize takoj niso bile tako hude kot ob veliki depresiji, so poskrbele države z ogromnimi zneski, ki so jih namenile reševanju sistema. Finančna kriza pa se zato sedaj vse bolj seli v državne krize, zaradi velike zadolženosti držav. Za časa velike depresije so države najprej celo povečale restriktivnost monetarne politike, kar je stvari samo še poslabšalo. Šele po določenem času je bilo jasno, da tako ne bodo mogli prebroditi krize. Zato velja omeniti, da je pomembno vlogo pri blažitvi tokratne krize imela država blaginje, ki je nastala ravno kot odgovor na veliko revščino, ki jo je povzročila velika depresija. Celoskandinavske države v tistem času niso imele močne socialne države. V dvajsetih letih so države za so-

cialno blaginjo namenjale zgolj 4 odstotkov svojega BDP-ja, v osemdesetih pa je ta znesek znašal že okrog 30 odstotkov. Dodatno varnost so prebivalstvu zagotavljale tudi zaposlitve v terciarnem sektorju, ki je prinašal več varnosti in podpore od industrijskega sektorja. Zadnjo krizo so zato, v nasprotju z zmotnim prepričanjem neoliberalnih apologetov, bolje preživele oziroma preživljajo države, ki so manj radikalno uveljavile neoliberalne reforme, oz. tiste ki so v preteklosti ravno zaradi kriz, ki so jih povzročile tovrstne reforme, spremenile svojo politiko. Tudi število kriz nam pove, da so te manjše v obdobju bolj reguliranega gospodarstva. V obdobju od 1973 do 1997 je bilo 139 finančnih kriz, dvakrat več kot pred letom 1914. Manj kriz in nihanj, in sicer 38, je bilo v obdobju keynesianizma od 1945 do 1971. Vendar omejeno obdobje velja za izjemno,

saj je zanj značilna veliko bolj regulirana oblika kapitalizma, kot je vladala od Napoleonovih časov do druge svetovne vojne.

Velike krize so do sedaj vodile v prerazporeditev v mednarodnem merilu. Šibkejši so postajali še šibkejši, najmočnejši pa še bolj močnejši. Svetovna prevlada je v takšnih obdobjih ponavadi prešla v druge roke. Toda pri tem ne gre zgolj za ciklični pojav, temveč trenutek reorganizacije režima akumulacije. Prek zaporednih reorganizacij je kapitalizem do danes postajal globalno prevladujoč ter je postopno krepil svoj domet in prodornost (tako v finančnem kot vojaškem smislu), do današnjega dne, ko se je naselil skoraj na vsakem kotičku zemeljske oble. Krize pripeljejo tudi do vrste drugih sprememb v mednarodnih odnosih, hegemoniji in načinu njenega izvrševanja. Medtem ko so vladne in poslovne organizacije, ki so bile na čelu vsakega cikla, postajale močnejše in bolj kompleksne, so ciklični režimi akumulacije v preteklosti postajali vse krajši. Število, globina in obseg kriz pa so postajali z novimi ciklični hegemonije vse večji in vedno bolj razdiralni. Zaradi naštetega utegne popolna restavracija profitnih mer zahtevati zelo resno krizo, tako kot je bila značilna za čas velike depresije, ki je povzročila ekonomski kolaps in uničenje velikanskih količin kapitala skozi drugo svetovno vojno.

Ne moremo z gotovostjo napovedovati, kako se bodo stvari razvijale v prihodnje in ali bo kapitalizem preživel, vsekakor pa drži, da prihaja do svojih strukturnih omejitev (predvsem geografskih in okoljskih), ki mu bodo otežile nadaljnje delovanje. Nikakor pa pozitivnega izhoda ne morejo predstavljati neoliberalne rešitve, ki jih trenutno še vedno slepo izvajajo ameriški in evropski oblastniki (varčevanje, nizka inflacija, krčenje javnega sektorja ipd.). Če iz preteklosti lahko povlečemo kakšen nauk, potem zagotovo velja, da tovrstne rešitve ne bodo pripeljale do konca krize, kvečjemu bodo iz dneva v dan stvari zgolj še poslabševale, kar se že dogaja (za sedaj samo) v Grčiji.

Velja omeniti, da je pomembno vlogo pri blažitvi tokratne krize imela država blaginje, ki je nastala ravno kot odgovor na veliko revščino, ki jo je povzročila velika depresija.

Foto: en.wikipedia.org/wiki/File:Capitalism_graffiti_luebeck.jpg

Debtokracija ali kdo vlada svetu

Bomo prepustili globalni debtokraciji, da oblikuje svet po svoji meri, kar pomeni, da bomo še daleč v prihodnosti živeli z bremenom dolgov, ki jih tako ali tako ne bomo nikoli odplačali? To za večino ljudi pomeni življenje v revščini, veliko dela za malo plačila, minimalne socialne pravice, ...

Rok Kralj, ilustracija Dejan Kralj

Splošno znano je, da je beseda demokracija grškega izvora in da pomeni »vladavino ljudstva« (demos – ljudstvo, kratein – vladati). Da res vlada ljudstvo, oziroma da ima vsaj pomemben vpliv na ključne politične odločitve, pa danes verjame le še redko kdo. Ljudstvo resda hodi na volitve in izbira svoje »predstavnik« ter na referendumih odloča o nekaterih političnih zadevah, a te so pretežno kozmetične narave; na primer o družinskem zakoniku, umetni oploditvi, o nekaj kvadratnih metrih morja itd. O vsaj enem področju, ki je odločilno za njegovo blaginjo in obstoj, pa ljudstvo nima prav nobene besede. Mislimo seveda na ekonomsko področje. Če ne ljudstvo, kdo potem obvladuje to področje? Aristokracija, kot vladavina privilegiranega družbenega razreda, ali plutokracija, kot vladavina najbogatejše družbene elite? Ali pa nam vlada še

ve, usmerjajo politiko njene vlade in imajo usodo ljudi popolnoma v svojih rokah.« Takšen sistem pa je nepošten in nedemokratičen, kot je leta 1997 v britanski Lordski zbornici poudaril njen član Malcom Ian Sinclair: »Naš celoten denarni sistem je nepošten, saj temelji na dolgovih ... Nismo volili zanj. Postopno pridobiva moč, bolj opazno pa od leta 1971, ko smo opustili sistem, ki je temeljil na dobrinah.« Ekonomijo, ki je temeljila na pridelavi, predelavi, proizvodnji in distribuciji dobrin, je danes povsem nadvladala finančna ekonomija ali bolj natančno – finančna industrija. Če vemo, da se dnevno v svetovnem finančnem sistemu obrne približno 4 trilijone \$ samo v medvalutnem trgovanju in, če vemo, da večina tega denarja nastane v obliki dolga, potem je jasno, kakšno vlogo in vpliv imajo »gospodarji dolga« – globalna debtokracija.

politika dolgov v prejšnjih letih bolj ali manj osredotočala na posamezne države, lahko danes opazimo njeno internacionalizacijo ali kar globalizacijo.

Zadnji ukrepi grške vlade (v septembru 2011), da bi dobila nov obrok posojila, so: 20 odstotno znižanje pokojnin, višjih od 1.200 € mesečno, odpustitev 30.000 javnih uslužbencev in znižanje davčnih olajšav na 5.000 € na letni ravni. Je to res suverena odločitev grške vlade, ki zastopa grško ljudstvo? A ne gre samo za Grčijo. Praktično vse svetovne države, celo najmočnejše, morajo danes upoštevati in izvajati politiko, ki jo diktirajo »gospodarji dolgov« in jo njihovi zastopniki na nižjih ravneh ponavljajo kot neoliberalno mantra: privatizacija javnega sektorja in naravnih virov, drastično okleščanje javnih storitev in nadaljnja deregulacija ekonomskega sistema.

banje plačevanju davkov s pomočjo davčnih oaz, selitev proizvodnje na območja z ohlapno zaščito delovne sile in z ohlapnimi okoljskimi predpisi itd.), pa so poceni prišle do naravnih virov in poceni delovne sile. Natanko enak scenarij zdaj doživljajo številne evropske države na čelu z Grčijo. Relativno novo super orožje finančne industrije so postale bonitetne ocene; le malokdo se še spomni, da so finančni špekulantje skupaj z bonitetnimi hišami konec leta 2008 načrtovano sprožili grško dolžniško krizo.

A vrnimo se v Latinsko Ameriko, kjer so se države postopoma naučile lekcije, »velikodušni« pomoči globalnih finančnikov so rekli Ne, Dovolj je, Ya basta. Države kot so Brazilija, Argentina, Bolivija, Venezuela, Ekvador in druge so se postopno izvile iz neusmiljenega primeža globalne debtokracije. Še zlasti izstopa ekvadorski primer, kjer je leta 2006

Debtokracija sicer nima formalnega ustroja, kakršnega ima večina nacionalnih držav (predsednik, vlada, uradi itd.), a vendarle učinkovito deluje preko svojih zastopnikov oziroma ustanov, ki udeležujejo njeno oblast. Grki na lastni koži občutijo delovanje te nove oblike globalne vladavine in Grčija že lep čas ne deluje več kot suverena nacionalna država, temveč po diktatu Evropske centralne banke, Evropske unije in Mednarodnega denarnega sklada

kakšna druga oblika -kracije? Ker se evropska civilizacija očitno zno-va »vrača« v Grčijo, bomo morda tam našli odgovor.

Aprila 2011 sta Katerina Kitidi in Aris Hatzistefanou posnela nizkoproročanski dokumentarec (za vsega 8.000 €) z naslovom Debtokracija (Debtocracy), o katerem se vsekakor splača razmisliti. Sama beseda debtokracija je sestavljanka iz besed debt (dolg) in kracija (vladavina), kar torej lahko razumemo kot »vladavino tistih, ki nadzorujejo dolgove«. O tem, kakšna je njihova moč, je že leta 1924 opozarjal predsednik Midland Bank Reginald McKenna: »Bojim se, da navaden državljan ne bo rad slišal, da banke lahko in zares ustvarjajo denar. In tisti, ki nadzorujejo kredite drža-

Debtokracija sicer nima formalnega ustroja, kakršnega ima večina nacionalnih držav (predsednik, vlada, uradi itd.), a vendarle učinkovito deluje preko svojih zastopnikov oziroma ustanov, ki udeležujejo njeno oblast. Grki na lastni koži občutijo delovanje te nove oblike globalne vladavine in Grčija že lep čas ne deluje več kot suverena nacionalna država, temveč po diktatu Evropske centralne banke, Evropske unije in Mednarodnega denarnega sklada, ki so v tem primeru zastopniki globalne debtokracije. Ti zastopniki in ustanove niso vedno iste, nekatere pa vendarle delujejo na daljši rok. Sploh Mednarodni denarni sklad se pojavlja v vseh velikih dolžniških zgodbah, od Afrike, Latinske Amerike, Azije do Evrope danes. A če se je

Dovolj je!

Še zlasti Latinska Amerika je bila v preteklih desetletjih »poskusni zajček« globalne finančne industrije, ki jo obvladuje majhna elita - debtokracija. Držav so se najprej lotili finančni špekulanti, ki so z valutnimi špekulacijami uničili državne finance in s tem velik del domačega ekonomskega sektorja, še posebej mala podjetja in manjše kmetovalce. Na pomoč sta jim »priskočili« Mednarodni denarni sklad (IMF) in Svetovna banka (WB), ki sta v imenu velikih bank v zameno za pomoč (obremenjeno z visokimi obrestmi) od držav zahtevali prej omenjene neoliberalne ukrepe, ki so prizadeli večji del prebivalstva; velike multinacionalke, ki so se že zdavnaj rešile »bremen« nacionalnih držav (izogi-

takrat novoizvoljeni premier Rafael Correa sprožil ukrepe za zaščito ljudstva pred hudim bremenom dolgov, predstavniki mednarodnih finančnih institucij pa so morali na hitro »pospraviti kovčke« in zapustiti državo. Namesto da bi kar 50 % proračuna namenili za odplačilo dolgov, so določili zgornjo mejo 20 %. Naravnih virov države (predvsem nafte) se ni smelo več namenjati za odplačevanje dolgov, temveč v korist državljanov. Ustanovili so komite za analiziranje državnih dolgov, ki je prišel do ugotovitev, da so bili številni dolgovi nezakoniti, saj so jih pretekli režimi sprejemali, ne da bi o tem svoje državljane vsaj informirali. Ekvadorju je tako uspelo prihraniti kar 7 milijard ameriških dolarjev, ki so jih namesto za nenasitne fi-

nančnike namenili za blaginjo državljanov. Danes je Južna Amerika na poti gospodarskega in družbenega razvoja, medtem ko Evropa tone v vse globljo dolžniško krizo.

Gnusen dolg (odious debt)

Ekvadorci pa niso delali »na pamet«, ko so analizirali svoje ogromne dolgove. Mnogi njihovi dolgovi so bili namreč »gnusni«. V mednarodnem pravu je »gnusni dolg« (odious debt) doktrina, ki pravi, da državnega dolga, ki ga oblast uporabi

stoletja: Mehika je zavrnila odplačilo dolgov, ki so nastali v času cesarja Maksimiljana; ZDA pa so zavračale, da bi morali Kubanci odplačevati dolgove iz časov španskega kolonialnega režima.

Doktrina »gnusnega dolga« je bila uporabljena tudi v 21. stoletju, čeprav se o tem ne govori na glas. ZDA so malo pred napadom na Irak leta 2003 pripravile vse potrebne dokumente, ki so Irčane »osvobodile« vseh dolgov iz časa režima

tucij (npr. centralne banke) nimajo nobenega vpliva. Če država, na primer, kupuje drago oborožitev (in se za to krepko zadolži) ter jo »potroši« v vojnah daleč v tujini, v interesu neke tuje sile, in odplačevanje nastalih dolgov naprti svojim državljanom (bodisi preko davkov ali preko krčenja socialnih izdatkov), potem lahko tudi v tem primeru govorimo o »gnusnem dolgu«. Kaj pa na primer izgradnja avtocestnega križa, v katerem je v zasebne žepe ponikni-

tucije pod nadzor javnosti, ki mora sodelovati pri ključnih ekonomskih odločitvah in prvi korak, ki ga je pri tem potrebno storiti, je analiza dolgov in odpis vseh tistih, ki tako ali drugače sodijo v kategorijo »gnusnega dolga«.

Poleg tega moramo »prenesti« moč od finančne ekonomije k ekonomiji dobrin, kar pomeni, da morajo v ekonomskem življenju družbe središčno vlogo odigrati dobrine, ne pa denar in drugi finančni instrumenti (denar

V mednarodnem pravu je »gnusni dolg« (odious debt) doktrina, ki pravi, da državnega dolga, ki ga oblast uporabi za namene, ki ne služijo interesom državljanov, le-ti niso dolžni odplačevati. Gre za podoben pravni koncept kot je ničnost pogodbe, ki pravi, da pogodba ni veljavna, če je najmanj ena stranka ni podpisala prostovoljno.

za namene, ki ne služijo interesom državljanov, le-ti niso dolžni odplačevati. Gre za podoben pravni koncept kot je ničnost pogodbe, ki pravi, da pogodba ni veljavna, če je najmanj ena stranka ni podpisala prostovoljno.

Doktrino »gnusnega dolga« (beseda *odious* v slovenščini poleg *gnusen* pomeni še *osovražen, zoprn, odvraten*) je že leta 1927 zasnoval pravni teoretik, ruski emigrant Aleksander Nahum Sack. »Ko se despotski režim zadolži, ne za potrebe in v interesu države, temveč za krepitev lastne moči, za zatiranje ljudskih vstaj, itd., je to gnusen dolg za ljudi v celotni državi. Ta dolg ne zavezuje državljanov, ampak je dolg režima,« je Sack definiral doktrino »gnusnega dolga«. Za osnovo sta mu služila konkretna primera iz 19.

Sadama Huseina. Seveda Američanom ni šlo za blaginjo iraškega ljudstva, temveč za lastne interese, saj bi se morali kot poveljni upravitelji Iraka soočiti z visokimi dolgovi Sadamovega režima. Uradno se seveda ni omenjalo uporabe načela »gnusnega dolga«, saj bi se nanj lahko začele sklicevale tudi številne druge svetovne države, v katerih so pretekli režimi državljanom nakopali bajno visoke dolgove, da so lahko financirali zatiranje taistih državljanov in lastno bogastvo.

Vprašanja v zvezi z dolgom pa niso samo stvar diktatorskih režimov, temveč tudi bolj »civiliziranih« demokratičnih držav. Če imajo državljanji vendarle nekaj vpliva na politične odločitve, pa, kot smo že rekli, na ekonomske odločitve vlade in drugih državnih ekonomskih insti-

lo ogromno denarja; so državljanji res dolžni odplačati ves dolg z visokimi obrestmi vred? Kaj pa tako imenovani tajkunski prevzemi, katerih dolgove zdaj odplačujejo državljanji preko dokapitalizacij bank (samo za dokapitalizacijo NLB bo v kratkem potrebno zbrati 400 milijonov €, doslej pa že okoli 2 milijardi €)? In še bi lahko naštevali.

K ekonomiji dobrin in demokratični ekonomiji

Bomo prepustili globalni debtokraciji, da oblikuje svet po svoji meri, kar pomeni, da bomo še daleč v prihodnosti živeli z bremenom dolgov, ki jih tako ali tako ne bomo nikoli odplačali? To za večino ljudi pomeni življenje v revščini, veliko dela za malo plačila, minimalne socialne pravice itd. Druga pot pa je »spraviti« ekonomske in finančne insti-

seveda potrebujemo, a le kot menjalni pripomoček, ne pa kot sredstvo za bogatenje). Ne smemo pa se preprosto vrniti v preteklost; namesto tekmovanja za dobrine moramo z njimi v medsebojnih (ekonomskih) odnosih ravnati po principih solidarnosti, sodelovanja in medsebojne delitve. Dobrene morajo doseči slehernega Zemljana in mu omogočiti zadovoljevanje njegovih osebnih potreb. Ni torej dovolj samo, da »nadenemo uzdo« finančni industriji, temveč, da ekonomija postane to, kar mora biti: področje človeške družbe, ki mora zagotavljati vsem ljudem materialno blaginjo in to ne na škodo planetarnega okolja. Odločitev je torej: ali globalna debtokracija ali resnična ljudska demokracija tako na političnem kot tudi na ekonomskem področju.

Vstaja drhali?

Anej Korsika

Leto 2011 se bo v zgodovino zapisalo kot leto velikih arabskih revolucij. V Tuniziji, Egiptu in Libiji se je zgodila splošna ljudska vstaja in upornikom je uspelo strmoglaviti diktatorje, ki so vladali več desetletij. V nekaterih arabskih državah upor še zmeraj traja oziroma ni nikoli pojenjal. Po ocenah alžirskega opozicijskega voditelja Saïda Saadija je bilo samo v letu 2010 v Alžiriji več kot 9.700 manjših in večjih uporov. Sirijo že več mesecev pretresajo krvavi spopadi med vladnimi silami, ki jih podpirata Iran in uporniki, ki lahko računajo zgolj na mlačno mednarodno podporo. Kljub temu da je uspeh sirskega upora še zmeraj vprašljiv, je ena večjih zmag gibanja že v tem, da je režim letos vendarle ukinil izredno stanje. To je bilo v veljavi vse od leta 1963 naprej in je izrazito omejevalo še tiste pravice in svoboščine, ki naj bi bile sicer ustavno zagotovljene. Prav borba za njihovo dejansko uveljavitev je bila osnovna poteza večine arabskih revolucij in vstaj.

Avtokrati so se na te zahteve odzivali na različne načine. V Omanu denimo, so protestniki javno izrazili svojo zvestobo in podporo sultanu, bes pa usmerili v skorumpirane uradnike in ministre. Sultan se je na to nemudoma odzval in jih je več odpustil, se zavzel za ustvarjanje več delovnih mest in za dvig minimalne plače. Upor v Libiji je bil temu diametralno nasproten. Med uporniki in Gadafigem ni bilo nikakršne afinitete. Gadafi je upornike obtoževal, da so zadrževali drhal, ki neusmiljeno pleni in poskuša državo pahnuti v kaos. Praktično identičnega žargona pa se je med angleškimi izgredi avgusta letos poslužil tudi David Cameron, ko je dogajanje komentiral z izjavo, da gre za: »... odvratne podobe ljudi, ki plenijo, vandalizirajo, kradejo in ropajo«.

Tako Gadafi kot Cameron sta vstajnike označila za kriminalno drhal in ji s tem vzela vsakršno politično legitimnost. Seveda se nemudoma pojavi dilema ali je ta dva scenarija sploh mogoče primerjati? Mar ni šlo za dva različna družbena univerzuma, ki nimata nikakršnih skupnih imenoval-

cev? A vendar ta skupni imenovalec vendarle obstaja in to je upor sam.

V primeru arabskih vstaj so uporniki zahtevali klasične liberalno demokratične pravice in svoboščine. Pravico do svobode govora, združevanja, političnega udejstvovanja ipd. V zvezi s tem je Mehdi Belhaj Kacem, francosko-tunizijski filozof, zelo pravilno pripomnil, da se »še v demokraciji nekdo lahko igra trendovskega provokatorja in viha nos nad demokracijo ... Šele takrat, ko nekdo že uživa formalne svoboščine se lahko nad njimi zgraža ...« Politična agenda revolucij je bila dejansko zelo jasna, zahteve upornikov pa so v mednarodni javnosti uživale široko podporo in so jih podprli tudi voditelji zahodnih držav, med drugim tudi Cameron.

Politična dimenzija dogajanja v Londonu med 6. in 10. avgustom letos je v primerjavi z arabskimi vstajami veliko bolj kompleksna. Angleška mla-

dina je pravno-formalno že uživala vse tiste pravice, za katere se je arabska šele borila. Dejansko je bil očitek londonskim izgrednikom natanko v tem, da nimajo nikakršne politične agende, da se ne borijo proti ničemu oziroma za nič. So zgolj pobesnena drhal, ki uničuje mestne četrtje in ropa veleblagovnice. Maskirani izgredniki, ki so štiri dni pustošili, so bili opisani kot izbruh zlobne bestialnosti. Kot novodobni barbari, ki so vdrli v London in s perverzno veseljem razdejali visoko razvito družbo. Na podlagi takšnega razumevanja je Cameron sodišča javno pozival, naj bodo v izrekanju kazni neizprosna in vse udeležence najstrožje kaznujejo. Med najbolj zloglasne obsodbe, ki so bile v teh, skorajda montiranih, procesih izrečene, je 4-letna zaporna kazen za dva mladostnika, ki sta po socialnem omrežju pozivala na zbor na neki konkretni lokaciji. Visoka ka-

zen ju je doletela, kljub temu da se na njun poziv ni odzval prav nihče in na tej lokaciji ni bilo nikogar!

Vendar, tako kot v arabskih revolucijah, tudi v London upor ni prišel od zunaj, ampak iz samega jedra družbene ureditve, v kateri živimo, torej kapitalizma. V arabskih revolucijah je bil eden poglavitnih dejavnikov dolgotrajna brezposelnost med mladimi, ta je v več državah dosegala tudi 25 odstotkov in več. Tudi Tottenham, središče in začetek londonskih izgredov, ima izrazito visoko brezposelnost (največjo v Londonu). Tako arabska kot angleška mladina nista imeli praktično ničesar izgubiti. V obeh primerih je šlo za upor rezervne armade delovne sile, ki v obstoječi družbeni ureditvi nima nikakršne perspektive. In če je bil v arabskih državah upor usmerjen v poznanost modernizacijo in dohitevanje zahoda, so londonski izgredi jasno pokazali, kaj pomeni biti odvečno prebivalstvo v samem osrčju razvitega kapitalizma.

V četrth, v katerih so se izgredi dogajali, živijo tisti, ki jim je večina poti v življenju zaprtih. Prebivalstvo, ki ve, da mu prihodnost ni prinaša ničesar in skupnosti, ki so bližje južnoameriškim slumom kot premožnejšim londonskim četrtim. Vsi tisti, ki jim je množica potrošnih dobrin, s katero jih na vsakem koraku nagovarjajo, v vsakdanu nedosegljiva, so eksplodirali in si z njimi postregli sami. Zato ti izgredi nikakor niso nekaj, kar bi angleško družbo doletelo od zunaj, temveč so izraz njenega najbolj notranjega ustroja. So zgolj razkriti obraz družbe, ki nas nagovarja s svojo bleščečo površino. Plenjenje, ki ga kapitalizem vsak dan izvaja, je s tem dobilo zgolj bolj jasno podobo – surovo in brezkompromisno ropanje. Tiste, ki so bili v izgredih udeleženi, zato lahko označimo za drhal, vendar s tem ničesar ne povemo o pogojih, ki so sploh omogočili, da je leta nastala. Vse dokler ne začnemo kot družba resno reševati prav teh, se lahko zgolj slepimo, da podobnih vstaj ali v še bolj zaostreni obliki ne bomo doživljali tudi v bodoče ...

Foto: Mark Ramsay, www.flickr.com/photos/neutronboy/5562337245

Izraelska poletna vročica

Lior Volnejc, prevod Špela Gašparič

Življenje v Izraelu za večino ljudi ni najbolj preprosto. V medijih se sicer največ govori o oboroženem konfliktu, toda Izraelce pestijo predvsem ekonomske in družbene težave, ki jim otežujejo vsakdan – pravico do življenja v tej razvrtni državi plačujejo s krvjo (ter solzami), veliko potu in še več, veliko več denarja. Cene v Izraelu so mnogo višje od tistih v Evropi, plače so v primerjavi nižje, storitve in podpora državljanom pa so se v zadnjih desetletjih nezasiščano zmanjšale in z njimi je po vodi splavala socialna varnost. Konflikt s Palestinci je vedno potisnjen v središče pozornosti, zato se je izraelskim voditeljem dolgo časa uspelo izmikati debati o stanju v izraelskem gospodarstvu in razdelitvi bogastva. Vseh pet večjih izraelskih strank zagovarja neoliberalna prepričanja, ki stremijo k privatizaciji javnih služb ter odpravi preostankov socialne države, kar jasno podpira peščico bogatih družin, ki v svojih rokah držijo najmočnejše konglomerate v državi.

Toda v vročici letošnjega poletja se je zgodilo nekaj nepričakovanega – v izraelski družbi ja zavrelo in na dan je privrela vsa potlačena jeza do političnih voditeljev in njihovih privilegiranih prijateljev. Ogorčenost javnosti se je najprej izrazila v protestni skupini na Facebooku, ki se je zgražala nad previsokimi cenami skute, prva iskra poletnih protestov pa je preskočila, ko se je na aveniji Rotschild v Tel Avivu pojavil prvi šotor. Daphne Leef, 25-letna video urednica, ki je pred kratkim diplomirala na univerzi, je svoje prijatelje pozvala, naj se ji pridružijo in na najbolj prestižni aveniji v Tel Avivu postavijo svoje šotore ter tako izrazijo svojo jezo nad neproporcionalno visokimi cenami nepremičnin. Dva tedna kasneje se je okrog Daphninega šotora sredi avenije Rotschild raztezalo več kot kilometer dolgo mesto šotorov, ki ga je podžigala jeza, polnilo pa upanje. Sprva so bili prebivalci šotorov predvsem liberalni mladostniki, ki so zvečer posedali v krogih, igrali

na kitare in prepevali, toda kmalu se jim je pridružilo več skupin in organizacij. Najbolj dobrodošla je bila podpora študentske organizacije, drugi, kot na primer Scientološka cerkev ali Organizacija za pravice ločenih moških, pa so nekdanj prestižno avenijo hitro spremenili v pravi cirkus, moderni izraelski Hyde Park sredi največje poletne vročice.

Masovne demonstracije so se začele konec julija in izkazalo se je, da širša izraelska javnost jasno podpira protestnike. Prve demonstracije se je udeležilo 30.000 ljudi, naslednji teden se je število dvignilo na kar 150.000 ljudi, ki so se udeležili shoda in zahtevali družbeno pravičnost, vzklikali slogane proti privatizaciji, domačim tajkunom ter oligarhom. Protesti so se iz urbanega Tel Aviva razširili po vsej državi, mesta šotorov so rasla kot gobe po dežju in zasedala glavne ulice več kot dvanajstih mest v državi, tudi ob Galilejskem morju in v puščavi Negev, kjer so se posebej zavzeli za težave nižjega sloja v perifernih de-

lih države. Organizatorji so ves čas vztrajali, da so protesti nepolitični, se pravi, da ne zavzemajo položaja do palestinskega vprašanja, kar pomeni, da niso levičarski protesti, temveč narodno gibanje, ki se zavzema za pravice celotnega prebivalstva. Trudili so se, da bi v gibanje vključili tudi Palestince, ki so izraelski državljani, vendar se je le malo Palestincev odločilo, da se gibanju pridružijo in ustanovijo svoja lastna šotorska mesta.

Odziv vlade je bil nejasen: sprva so protestnike oklicali za »anarhiste« in »kofetkarje«, ki nimajo stika z realnim življenjem, nato pa so protestniki pridobili podporo nekaterih ministrov in predsednik vlade Netanjahu je moral ustanoviti komisijo, ki bo obravnavala pritožbe javnosti in predlagala rešitve. Ker pa je jasno, da takšne komisije po navadi preprečijo spremembe, namesto da bi jih omogočale, se je 6. avgusta več kot 300.000 ljudi podalo na barikade z zahtevami po reformah v šolstvu, zdravstvu in socialni.

Izraelce pestijo predvsem ekonomske in družbene težave, ki jim otežujejo vsakdan – pravico do življenja v tej razvrtni državi plačujejo s krvjo (ter solzami), veliko potu in še več, veliko več denarja.

Foto: Hanay, en.wikipedia.org/wiki/File:Demonstration_against_the_housing_prices_in_Haifa_30.7.2011_%E2%80%93_Horev_Square,_Ahuza_(36).JPG

Takoj za tem prelomnim protestom je na južni meji Izraela ter v Gazi znova udaril terorizem. Militaristi so napadli civiliste in vojake v bližini egipčanske meje, izraelski voditelji so za to takoj okrivili skupino iz Gaze in ukazali takojšen napad na Gazo, v katerem so ubili ducate civilistov in upornikov. Kasneje se je izkazalo, da so bili vsi napadalci državljani Egipta in vse glasneje se šušlja, da je izraelska vlada namerno lagala in okrivila Palestince, da bi lahko napadla Gazo in tako odvrnila pozornost od notranjih nemirov ter protestov za družbeno pravičnost, istočasno pa rešila egipčansko vlado od dodatnih neprijetnosti.

Za kratek čas so z ozirom na nasilje protesti presahnil, toda hitro so spet dobili zagon in organizatorji so klicali k »shodu milijonov«, ki naj bi se zgodil 3. septembra. Pozivi so se širili od ust do ust, preko dogodkov na Facebooku in preko smešnih animiranih videov na portalu Youtube in tiste septembrske sobote je na izraelske ulice stopilo preko 450.000 ljudi: zgodil se je največji protest v zgodovini države. Toda ko se je poletje približevalo koncu, so se tudi šotorski protesti približevali koreniti spremembi: vrhunec protestov je naznanil začetek nove faze in protestniki so pospravili svoje šotore ter se podali v svet politike in lobijev. Nekatera mesta šotorov so uničili nasilno in mnogo njihovih prebivalcev je bilo nezadovoljnih zaradi odločitve, da prenehajo z masovnimi demonstracijami. V času, ko so novice polne govora o palestinski prošnji za članstvo v ZN in ko Netanjahova komisija predlaga zanamrljive spremembe v šolstvu in davčnih stopnjah, se zdi revolucionarna energija preteklega izraelskega poletja tako zelo daleč. Toda prišel bo dan, ko bo v izraelski javnosti jeza ponovno zavrela in takrat se bodo izraelski voditelji zavedali, da gre za neustavljivo silo, ki bo uveljavila svojo željo po družbeni pravičnosti, urejenem zdravstvu in tudi po miru.

Resno obravnavanje nenasilja

Mubarak Awad je leta 1989, potem ko je bil izgnan iz Palestine, ker je pomagal pri vzpostavitvi nenasilnega boja in prve intifade, ustanovil nevladno organizacijo Nonviolence, ki ima sedež v Washingtonu. Nonviolence International je decentralizirana mreža podpornih centrov, ki promovirajo uporabo nenasilnega boja po vsem svetu. Awad je bil zadnjih trideset let tudi zagovornik mladih. Poleg tega je ustvaril veliko programov, ki nudijo usluge težavni in zanemarjeni mladini širom po ZDA. Z Mubarakom Awadom se je za Share International pogovarjal Jason Francis.

Jason Francis

Share International (S. I.): Ali je nasilje, kakršno so terorizem, vstaja ali gverilsko vojskovanje, moč uporabiti za doseg političnih ciljev, sploh če so ti cilji hvaljevredni in prinašajo svobodo in pravičnost namesto zatiranja?

Mubarak Awad (M. A.): Ne verjamem v terorizem. Ne verjamem v nasilje, tudi proti surovemu diktatorju ne. Diktator sicer vidi samega sebe kot eno osebo, vendar ima druge ljudi, ki ga ohranjajo na oblasti. Ima vojsko, bančni sistem, policijo, varnostno službo in druge stvari. V nenasilnem boju ne gre za to, da moramo ubiti te ljudi, temveč da jih raje poskušamo prepričati, da ne podpirajo več diktatorja, saj je to v njihovem osebnem interesu ter interesu skupnosti in naroda, ki mu služijo.

Ta ideja je bila zelo prisotna v dveh velikih revolucijah, ki sta se ravno kar zgodili v Egiptu in Tuniziji. Do sprememb bo prišlo še v mnogih drugih krajih. Ljudem se dandanes zaradi višje izobraženosti ni treba skrivati za bombami ali pa za eksplozivom, ki si ga naložijo okoli pasu, da bi ubijali. To ne deluje.

S. I.: Če bi palestinska skupnost ustvarila podobno nenasilno odporno gibanje, kot ga je v Indiji navdihnil Mahatma Gandhi ali v ZDA Martin Luther King mlajši, bi bila potem mednarodna skupnost, še posebej ZDA (največji podpornik Izraela), manj pripravljena tolerirati izraelsko okupacijo in zatiranje Palestincev in bi zavzela veliko bolj jasno pozicijo do Izraela, kot jo kaže danes, ali pa se kljub temu ne bi nič spremenilo?

M. A.: Ko je bil Izrael ustvarjen in kasneje po šestdnevni vojni leta 1967, je Izrael postal edinstven pojem v

Mubarak Awad

Foto: Joseph Williams (Prezbiterijanska cerkev, ZDA)

Nenasilje ustvari konflikt. Vloga nenasilja je, da ustvari konflikt med zatiranim in zatiralcem, med okupiranim in okupatorjem, med bogatimi in revnimi. Ne vidim ga kot metode za mirno sobivanje. Ko so vaše pravice kršene, ustvarite največji možen konflikt, vendar brez uporabe orožja.

ameriški družbi – ne samo v vladi, ampak tudi v cerkvah in šolskem sistemu. Noben drug odnos v svetu ne more parirati odnosu med Izraelom in ZDA. Tako da ni važno, ali se Palestinci poslužujejo nasilja ali nenasilja. To sploh ne bi spremenilo ameriškega pojmovanja Izraela. Spremembe se lahko zgodijo samo, če izraelski državljani sprejmejo, da morajo s Palestinci skleniti mir. Potem bodo ZDA temu sledile. Dokler pa izraelski državljani niso zmožni ali pripravljeni skleniti miru s Palestinci, bodo ZDA še naprej na strani Izraela. In to drži tako za levico kot desnico v ameriški politiki, tako da ni pomembno, kdo je na oblasti.

Glede na povedano, je tudi očitno, da nasilje proti Izraelcem (in mnogo

je razlogov, zakaj prihaja do njega) še dodatno pripomore k temu, da ZDA sprejemajo nepopustljivost Izraelcev. Vendar četudi praktično ne bi bilo nasilja, zaradi tega ne bi prišlo do sprememb. Mnogo let v izraelsko-palestinskem konfliktu ni bilo niti enega terorističnega dejanja, pa kljub temu ni prišlo do nobene spremembe na izraelski strani. Hkrati ni nobenih sprememb, tudi če je prisotno nasilje. Tako da nimam velikega upanja, da se bo situacija spremenila.

Vendar pa, če pogledamo Južnoafriško republiko, nihče ni pomislil, da bo prišlo do sprememb, ki so se potem zgodile. Če pogledamo Sovjetsko zvezo, nihče ni pomislil, da bo propadla brez spopada,

brez streliv in vojne, kot se je potem zgodilo. Enako velja za Severno Irsko in gibanje za državljanske pravice v ZDA. Belci v Južnoafriški republiko, ki so bili na strani pravice, so naredili spremembo. Britanci so naredili spremembo na Severnem Irskem. Belci v ZDA so naredili spremembo med gibanjem za državljanske pravice. Se pravi, kjerkoli se spremembe zgodijo, se zgodijo bolj zaradi močnejše kot pa šibkejše strani. V izraelsko-palestinskem konfliktu je močnejša stran Izrael. Izraelci morajo pogledati druge primere in videti, da se spremembe morajo zgoditi.

S. I.: Kako naj skupina uporablja nenasilje, da bo dosegla družbene spremembe?

M. A.: Najprej moramo zelo podrobno pogledati koncept človekovih pravic. Ko so ljudem odvzete človekove pravice in so nemočni, da bi se branili ter nazaj pridobili te pravice (otroške pravice, pravice žensk, politične pravice), se mora nekdo drug, ki občuti to kot svojo odgovornost, boriti za pravice teh ljudi, četudi jih ne pozna. Tako se Američan bori za pravice v Nikaragvi, Američan ali Britanec se bori za pravice Kitajcev, nekdo z Nizozemske se bori za pravice Palestincev. Kljub temu da ne poznajo teh ljudi, verjamejo, da v človeški družbi nihče nikogar drugega ne bi smel prikrajšati za njegove pravice. In ko so te pravice odvzete, moramo nekaj storiti glede tega – z uporabo nenasilja. Ne moremo ubiti drugih, ker so ti prikrajšali pravice nekemu drugemu. To je strašno pri smrtni kazni. Država pravi: »Ker si ubil drugo osebo, mi moramo ubiti tebe.« Vendar vemo, da je ubijanje narobe ne glede na vse, ne glede na to, kdo to počne.

Ko implementiramo koncept nenasilja v prakso, poskušamo videti skrbi in strahove druge strani in razumeti, zakaj počne to, kar počne. Damo jim vedeti, da jim ne bomo škodovali, vendar jim hkrati damo vedeti, da s tem, kar počnejo, škodijo drugim. Tako potekajo številne aktivnosti nenasilja.

šlo v Washington le za vikend, saj so potem odšli. Če pa bi ti tisoči in tisoči v Washingtonu ostali več dni in noči ter blokirali vlado, blokirali ulice, blokirali vse v Washingtonu, bi politiki resnično razumeli, da si ti ljudje ne želijo vojne v Iraku. Vendar so po nedelji vsi odšli domov. Rekli so: »Protestirali smo proti vojni v Iraku.« To je bila bolj zaveza za vikend kot pa zaveza, da bi bili na ulicah tri mesece ali celo šest mesecev, kolikor bi bilo pač potrebno. Dokler se spremembe ne zgodijo, moramo živeti na ulici.

Na primer, Washington nima senatorja, vendar ljudje plačujejo davke. Ljudje, ki živijo v Washingtonu, sicer sprejemajo to kot poraz, a živijo naprej svoje vsakodnevno življenje. Skratka, ne vidimo tisoče in tisoče prebivalcev Washingtona, ki bi zavračali plačevanje davkov. Če bi vsi v Washingtonu zavračali plačevanje davkov, dokler ne bi dobili senatorja, potem bi vlada to spremenila. Eden, dva, deset, dvajset ali sto ljudi seveda ne bi bilo dovolj. Potrebno je veliko število ljudi, da pride do sprememb.

S. I.: Kako bi opisali odnos med nenasiljem in razrešitvijo konflikta?

M. A.: Nenasilje mora sprožiti razrešitev konflikta. Razrešitev konflikta pomeni, da sta dva človeka v kon-

nenasilja, kako se znebiti diktatorja. Prevedli smo Gandijeve knjige, knjige o Martinu Luthru Kingu mlajšem. Prevedli smo politične dokumentarce. Vse to smo objavili na spletu. Tako si lahko material brezplačno naložil s spleta ter ga razširjal in o njem razpravljaj. Vendar so se ljudje sami morali odločiti, kaj želijo storiti in kakšno vlado potrebujejo.

Svoje linije smo imeli odprte za vsakogar, ki je želel postaviti kakšno vprašanje o tem, kaj je treba storiti. Odgovorili smo mu v tem stilu: »Ne moremo vam reči, kaj morate storiti, vendar Gandi je naredil to, Filipinci so naredili to, Nizozemci to, prebivalci Južne Ameriki to.« Lahko namreč izberete nenasilno metodo, ki odgovarja vaši zamisli. Imamo mnogo delavnic. Veliko se poslužujemo dialoga. Katere so metode dialoga? Kako razvijete strategije in kako lahko dosežete, da bo strategija delala za vas? Kdaj je najboljši čas za začetek boja? Kako preprečiti nasilje na način, ki bo odražal to, da ste nenasilni ljudje? To so stvari, ki jih je treba učiti in se jih učiti, da ljudje ne bodo vedno znova delali enakih napak. To smo storili v Siriji. Imamo mnogo ljudi, ki so v Siriji aktivni in razširjajo informacije. Srečni smo, da smo majhen del tamkajšnjega dogajanja.

S. I.: Ali lahko opišete svoje delo z mladimi?

bi lahko bili, namesto da bi bili primorani biti v institucijah, zaporih ali rejništvu. Zato sem poskušal delati z njimi v njihovih domovih.

Počutil sem se blagoslovljenega, ker se je veliko ljudi strinjalo z mano. Ustanovili smo organizacijo, v okviru katere se poslužujemo tudi duhovnosti za delo z mladimi tako, da jih učimo, da niso breme družbi. Moramo jim namreč pomagati, da bodo del družbe. Damo jih nazaj v šole, v službo. Vedno smo radostni, ko vidimo, da nekaterim izmed njih uspeva v življenju. Začel sem v Ohio, ljudje pa so želeli k nam poslati otroke tudi iz Indiane in Zahodne Virginie. Rekli smo: »Ne, mi bomo šli v Zahodno Virginio in Indiano ter rešili probleme tam.« Zdaj smo navzoči v devetih zveznih državah s proračunom več kot petdeset milijonov dolarjev. Pomagamo velikemu številu otrok in družin ter smo ponosni na svoje delo.

S. I.: Je še kaj, kar bi želeli dodati k povedanemu?

M. A.: Morate pogledati moč nenasilja zdaj na Bližnjem vzhodu. To bo spremenilo celotno pojmovanje tega, da ljudje z opolnomočenjem lahko dosežejo to, kar želijo. Enako velja za izobrazbo. Učim na Ameriški univerzi v Washingtonu in eden izmed največjih oddelkov na univerzi predstavljajo mirovne študije.

Nenasilje je treba jemati resno. Ne moremo ga jemati tako zlahka kot v ZDA, kjer je to samo vikend dejavnost. Preden se je začela vojna v Iraku, je tisoče in tisoče ljudi prišlo v Washington le za vikend, saj so potem odšli. Če pa bi ti tisoči in tisoči v Washingtonu ostali več dni in noči ter blokirali vlado, blokirali ulice, blokirali vse v Washingtonu, bi politiki resnično razumeli, da si ti ljudje ne želijo vojne v Iraku.

Obstajajo diktatorji, ki pravijo: »Vsi me imajo radi. Jaz sem ta, ki ga je bog pozval, da skrbi za te ljudi.« Potem pa določeni diktator ugotovi, da je na ulici tisoče ljudi, ki ga zavračajo in mu pravijo: »Izgini, ne maramo te.« Potem mora sprejeti odločitev: »Presneto, mislil sem, da me imajo vsi radi. Zakaj je na ulicah tisoče ljudi in zakaj me ne marajo? Potemtakem odstopam.« To postane moč nenasilja – ne le za posameznika, ampak za skupino, tisoče in tisoče ljudi, ki so se zavezali, da bodo dosegli to spremembo. Nenasilje je treba jemati resno. Ne moremo ga jemati tako zlahka kot v ZDA, kjer je to samo vikend dejavnost. Preden se je začela vojna v Iraku, je tisoče in tisoče ljudi pri-

fliktu in da ta konflikt med njima razrešite. Nenasilje ustvari konflikt. Vloga nenasilja je, da ustvari konflikt med zatiranim in zatiralcem, med okupiranim in okupatorjem, med bogatimi in revnimi. Ne vidim ga kot metode za mirno sobivanje. Ko so vaše pravice kršene, ustvarite največji možen konflikt, vendar brez uporabe orožja.

S. I.: Kako Nonviolence International promovira nenasilje kot način za doseg pravične in trajne spremembe?

M. A.: Naj vam podam primer Irana. Mislili smo, da morajo biti Iranci deležni informacij in izobrazbe o nenasilju. Zato smo prevedli petnajst knjig iz različnih delov sveta o nenasilju: strah pred nenasiljem, metode

M. A.: Začnem lahko tako, da povem, da je bil moj oče ustreljen in ubit med izraelsko-arabsko vojno. Živel sem v sirotišnici, bil sem breme družbi, čeprav to ni bila moja krivda. Čutil sem, da otroci ne bi smeli biti prikrajšani zaradi smrti svojih staršev. V svoji mladosti sem velikokrat šel lačen v posteljo in zaradi tega občutil žalost.

Ko sem prišel študirat v ZDA, sem videl mnogo lačnih ljudi. Videl sem mnogo otrok za zapahi, ki so bili stari 12, 13 in 14 let. V času svojega študija na univerzi sem se zavedal, da je nekaj narobe v družbi, ki je tako bogata kot ameriška, a ne ve, kaj storiti s temi otroki. Tako sem začel jemati otroke iz zaporov in institucij, da bi našel njihove sorodnike, s katerimi

Več študentov se vpisuje na mirovne študije kot pa na inženirstvo ali kakšno drugo vedo. Na skoraj vsaki univerzi učijo o razreševanju konfliktov, nenasilju in mirovnih študijah. Pred petimi, desetimi, petnajstimi leti je bilo drugače. Spreminjamo svojo izobraženost in to je bistveno, če želimo priti do točke, ko se nam ne bo več treba bojevati med sabo in uničevati drug drugega.

Za več informacij:

www.nonviolenceinternational.net.

Jason Francis je sodelavec Share Internationala iz Massachusettsa v ZDA.

Vir: Septembrska številka

Share International magazine,

www.share-international.org,

www.share-international.net/slo

Kam plove Turčija?

Starejši možakar strogega videza in skrbno počesane sive grive me je ob izbruhu »arabske pomladi« na konferenci v Berlinu med natančnim risanjem zemljevida prepričeval, da bi Istanbul v primeru ustanovitve svetovne vlade moral biti njena prestolnica. »Samo poglej, koliko geostrateških mest je v polmeru tisočih kilometrov.«

Simon Rajbar

Taisti gospod je v vzvišenem diplomatskem jeziku trdil tudi, da Turčiji morda le ni tako nujen vstop v družino Evropske unije. Nekdanji turški zunanji minister Yasar Yakis je bil namreč mnenja, da je Turčija politično in ekonomsko dovolj spodobna država, da lahko sama narekuje regionalni razvoj. In nekako mu skoraj moramo dati prav. Medtem ko se voditelji držav Bližnjega vzhoda ukvarjajo z novimi in starimi političnimi in ekonomskimi problemi, Turčija spretno krmari med svojimi interesi ter neprimerljivo strateško pozicijo. Kot mešanica Evrope in Azije, muslimanska in demokratična, si želi več izgubljenega zgodovinskega vpliva in obenem ostati pomembna zaveznica EU ter ZDA. Turška diplomacija je posrednik med razklanjeni sosedji Bližnjega vzhoda, zadnja turneja vlade premiera Recepta Tayyip Erdogana po t. i. državah arabske pomladi pa kaže, da se vsaj skuša obnašati kot regionalna velesila. Skupen imenovalec v ozadju je bilo latentno vprašanje palestinskega boja za neodvisnost, ki je obenem tudi eden izmed razlogov za vse večjo popularnost Turčije v arabskem svetu.

Razpad ljubezenskega trikotnika

Vse od lanskega posredovanja izraelske vojske na krovu turške humanitarne ladje na poti v Gazo, kjer je življenje izgubilo devet ljudi, je turška vlada prekinila diplomatske vezi ter razveljavila sporazume med državama. »Povem še enkrat. Povem v angleščini. Ne ubijaj. Še vedno ne razumete?« so bile ostre besede turškega premiera izraelskemu vodstvu lanskega junija, vezane na deset zapovedi. Na svoji turneji se je množici v Kairu sedaj laskal z govorom o podpori revoluciji ter vzponom demokracije. Obenem je mimogrede povečal še ekonomske vezi med državama, ki prikladno

Foto: Andy Mettler/World Economic Forum

Če je resno vzeti vlogo Turčije kot nekakšnega očeta arabske pomladi, potem mora stati za principi, ki jih razglašča. Podpora Palestincem do samoopredelitve je neskladna z ignoriranjem Kurdiv, ki si znotraj Turčije želijo istih pravic.

zapolnijo finančno luknjo, nastalo z izpadom Izraela iz enačbe. Obenem se ponuja še kot različica arabske demokracije, čeprav analitiki opozarjajo, da jih politično motivirani muslimani iz Egipta gledajo z nezaupljivimi očmi. Kakorkoli, na novo spisan scenarij regije je nočna mora Izraela. Za voljo prikazovanja lastne zmage in pravice doma mu je uspelo izgubiti dva pomembna in prej obvladljiva muslimanska zaveznika, ki sta se po internih političnih pretresih dogovorila o skupnih strateških potezah ter podprla palestinske predloge. V paniki je Izrael sprožil obsežno kampanjo proti priznanju Palestine v OZN. Celotna strategija je še vedno vezana na stanje pred pretresi v arabskem svetu in kot je v Kairu pravilno ugotovil Erdogan, »nekatero državo v regiji še vedno ne prepoznajo sprememb okoli nas, na vrhu katere je Izrael.«

Tudi Egipt, ki je pod Mubarakom pomagal pri blokadi Gaze, je pripravljen signalizirati nove spremembe, potem ko so ga pretresli uboji egipčevskih vojakov na meji, katerim je sledil civilni pohod na izraelsko ambasado v Kairu. Seveda obstaja prepada med vojaško kliko na oblasti in širšo javnostjo, ki si želi popolno preusmeritev ali pa vsaj prevetritve politike do svojega sosedja. V tem smislu je Turčija prevzela vlogo muslimanske države, ki je pripravljena izzvati Izrael tudi izven polja retorike. A če je resno vzeti vlogo Turčije kot nekakšnega očeta arabske pomladi, potem mora stati za principi, ki jih razglašča. Podpora Palestincem do samoopredelitve je neskladna z ignoriranjem Kurdiv, ki si znotraj Turčije želijo istih pravic. Agresivna retorika o grožnjah Cipru z mornariškim posredovanjem v primeru vrtanja za naravnimi viri v območju,

ki jih Turčija ima za sporne, se lahko izkaže za dvorezen meč, kot tudi grožnja o vojaškem spremstvu humanitarnih ladij v Gazo.

Pomanjkanje harmonije znotraj mej poleg nerešenih vprašanj s sosedji ovira načrtan razvoj Turčije, kar vključuje tudi izmuzljiv vstop države v EU, s katero se je začela pogajati že leta 1963. A kaj bi možen vstop Turčije pomenil za EU? Turčija organizira in usmerja politiko, o kateri EU lahko za enkrat le sanja. Edina stvar, o kateri so se evropske države uspele uskladiti okrog palestinskega vprašanja, je, da se morajo skupno uskladiti. Prav tako nima konsistentne skupne politike do Bližnjega vzhoda. Z vstopom Turčije v EU bi evropska zastava plapolala tudi na mejah Sirije, Irana in Iraka, s čimer bi avtomatsko dobila politično agendo do držav, ki so v središču mednarodne pozornosti že več kot dve desetletji.

Libija in Sirija – pričetek nestabilnosti arabske pomladi

Medtem ko se življenje v Libiji formira v novi luči, se Sirija utaplja v vse večje blato krvi. Minilo je več kot mesec dni, odkar so uporniki v Libiji prevzeli oblast v svoje roke in zavlada nad Tripolijem, in šest mesecev, odkar je basistični režim nasilno zatrl upore.

Sami Al-Daghistani

Začasne libijske sile so pričele z napadom na rojstno mesto Gadafija Sirte z namenom razorožiti oborožene podpornike odstavljenega voditelja države. Sirte je obkoljena že tri mesece (z omejenim dostopom do vode, elektrike, zdravstvenim osebjem, neoskrbljenimi ranjenci ... in 100.000 ujetimi civilisti). Nedolgo nazaj so se nad mestom vili črn smog in NATO-va letala. Začasne sile bremeni tudi vprašanje t. i. »temnopoltih Libijcev« - Afričanov libijskega rodu, ki so bili Gadafiju naklonjeni tudi z vojaško podporo, ko pa je državo prevzel val upornikov, je njihova usoda postala nejasna. Veliko temnopoltih skupnosti je izginilo iz svojih domov brez očitnega razloga, nekateri zaradi varnosti, drugi pa zato, ker do nje niso mogli priti.

Glavna vprašanja sicer ostajajo neodgovorjena. Zakaj NATO napada Libijo in ne Sirijo, kaj je pravzaprav tisto, kar si Libijci želijo in kje je meja tujih intervencij, (navidezna) vloga mednarodne skupnosti in t. i. suverenost države in njenih prebivalcev? Kakor poroča Vjekoslava Sanković Simčić, predsednica ICOMOS-a v BiH in dolgoletna prebivalka Libije, so EU in ZDA Libiji dolžne izplačilo v vrednosti 200 milijard ameriških dolarjev za dobljeno nafto, leta 2012 pa bodo potekle koncesije velikih naftnih korporacij, ki imajo pravice do deleža libijske nafte. Gadafi naj bi zahteval izplačila, v nasprotnem primeru pa zagrozil z bojkotom mednarodnih pogodb. Mar ni tudi Sadam Husein želel bojkotirati ameriški dolar in obratovanje z nafto pričeti v evru ter s tem zatresti ameriško ekonomsko sceno? Mar niso nekateri prebivalci Iraka zahtevali odstop Huseina, tako kakor Libijci zahtevajo izgon Gadafija, in mar niso tisti Iračani, ki so pričakovali lepšo prihodnost Iraka, zapadli v še večjo agonijo vojne in razprodajo celotne

države ter poboje, ki danes prese-gajo milijon civilnih žrtev? »Mednarodna skupnost« (predvsem ZDA in VB) je posredovala v Iraku leta 1991, uvedla grozovite sankcije in leta 2003 ponovno »razorožila« Irak ter uničila gospodarsko in kulturno življenje Iraka. »Mednarodna skupnost« in ZDA so tudi intervenirale v Libiji, ne pa v Siriji, po vsej verjetnosti zato, ker jih s Sirijo povezuje zelo malo političnih in ekonomskih pogodb, medtem ko je Libija igrala večjo vlogo v mednarodnem prostoru s prodajo nafte, nakupom orožja in preprečevanjem dotoka imigrantov s severa Afrike.

Dr. Sanković Simčićeva trdi, da so prebivalci Libije živeli relativno ugodno življenje. Libija ima le 6,5 milijona prebivalcev in 14 milijonov registriranih avtomobilov. Tako kot v Iraku sta bila v Libiji šolanje in zdravstvo brezplačna; režim je podeljeval štipendije v višini 2300 ameriških dolarjev; voda, elektrika, plin in davki se v Libiji niso plačevali, krediti so bili odobreni brez obresti, v kolikor v petih letih kredit ni bil izplačan, ga je država odpisala. Za

10 ameriških dolarjev je bilo možno kupiti kar 85 litrov bencina, 10 kg kruha pa je stalo 0,15 ameriškega dolarja. V Libiji je delalo izredno veliko tujcev (predvsem iz arabskih in afriških držav, pa tudi iz bivšega vzhodnega bloka), le Egipčanov je bilo več kot milijon, Libijci pa niso odhajali v svet (tako kot Palestinci, Maročani, Iračani idr.) iz nuje po ekonomski blaginji. V prihodnje se bodo Libijci po vsej verjetnosti pretvorili v najeto delovno silo, kar se danes dogaja v Iraku. Irak ima druge največje količine nafte na svetu, njegovo prebivalstvo pa živi pod pragom revščine ...

Sirija preživlja enega najbolj kriznih časov moderne zgodovine. Polletno nasilje nad prebivalstvom, ki ga izvaja basistični režim predsednika Asada, je terjal več kot 2.700 mrtvih. Vprašanje ni več sam režim, temveč Sirija kot politična tvorba. Basistična ideologija, ki promovira (arabsko) enotnost, danes kaže znake (notranje) dezintegracije, režim pa postaja vse bolj izoliran. Kar se dogaja v imenu Asadovega režima, je s strani mednarodnega

prava nesprejemljivo, vseeno pa je potrebno opozoriti na zunanje dejavnike tega upora. Basisti izgubljajo podporo, od tod zatekanje k nasilju, v imenu promoviranja svoboščin pa lahko tuje sile ponovno izrabijo šibko stanje države ne v imenu revolucije, temveč lastnih geo-političnih naklepov, medtem ko militariziranje revolucije pomeni minimalno podporo privržencev le-te in predvsem humanitarno katastrofo.

Četudi je Sirija veljala za nepremično točko na Bližnjem vzhodu, v katero so verjeli mnogi prebivalci arabskega sveta, in so z režimom, ki je javno nasprotoval politiki ZDA in Izraela, simpatizirali, so poročanja o ugrabitvah, mučenju in pobijanju civilistov ter upornikov proizvedla kontra efekt. Sirijsko zunanje ministrstvo izjavlja, da naj bi ZDA podpirale oborožene boje proti sirijski vojski, veliko pa je tudi dezertiranih vojakov, ki so prestopili na stran civilistov. ZDA in ZN so izdali sankcije nad določenimi sirijskimi politikami, vključno s predsednikom Asadom, vseeno pa so ZN še zmeraj neodločeni glede sankcij nad Sirijo. Izrael je izrazil le zaskrbljenost nad Asadovim režimom, kar bi lahko pomenilo, da je dosedanji sirijski režim, navkljub javnim grožnjam proti Izraelu, izraelski zunanji politiki očitno ustrezal. Zagotovo pa bo Izrael, kot tudi ZDA, v kolikor bi prišlo do menjave režima, podprl ustanovitev majhnih neodvisnih enklav znotraj Sirije, kjer bi manjšine bile izrabljene v imenu konsolidacije svojih pozicij kot del regijske sile. Nestanovitna Sirija pa pomeni širši problem v regiji, vključno s kurdsko manjšino na severu in sosednjo Turčijo, ter politična trenja v etnično mešanem Libanonu. Konec Sirije bi zato lahko pomenil začetek še večje nestabilnosti na Bližnjem vzhodu.

Cevlji na demonstracijah proti Asadovemu režimu.

Foto: syriana2011, www.flickr.com/photos/syriana2011/6089706990/in/photostream

Slovenski Absurdistan

Depeše WikiLeaks so razkrile, da je bila peticija Katedre o umiku Slovenske vojske iz Afganistana utemeljena ter da so se ameriški in slovenski diplomati skupaj borili zoper upravičene kritike slovenskih medijev.

Igor Mekina, ilustracija Zoran Smiljanič

Ko je uredništvo Katedre začelo zbirati podpise za umik Slovenske vojske iz Afganistana zaradi sodelovanja naše vojske v nezakoniti okupaciji in je možnost umika SV previdno omenil tudi predsednik slovenske vlade Borut Pahor, so bile ideje o umiku v »strokovnih« krogih takoj dočakane z ostrimi kritikami. Pahorjeve besede o možnem umiku so v Sloveniji sprožile kritike o tem, da bi bil umik iz Afganistana »huda zunanjepolitična

stana, ki je bil na koncu odpovedan. Ob vsem tem so depeše pokazale tudi na neiskreno držo zunanjega ministra Samuela Žbogarja, ki je pred parlamentarnim odborom trdil, da bo Slovenija z novimi nalogaми povečala kvaliteto svojega vojaškega prispevka, ne da bi povečala število vojakov. Toda že v naslednji depeši ZDA je bilo jasno zapisano, da novo angažiranje Slovenije dejansko pomeni za polovico večje število angažiranih vojakov.

torske skupine na domači fronti, skupaj z zagotavljanjem logistike in opreme, težka naloga. Poudarila je povezanost v slovenski družbi in kako niso prizadete samo družine vojakov, temveč tudi prijatelji skupnosti.«

Nato sledi odlomek o poročilu Samuela Žbogarja, ki je ameriškemu odpravniku poslov dejal, da mu je »uspelo prepričati nekatere od bolj skeptičnih poslancev, da bi razumeli urgentnost misije ISAF, in ka-

izvedbi obiska predsednika vlade v Afganistanu marca. Obisk predsednika vlade je kritičnega pomena pri njegovih naporih za zagotovitev javne in parlamentarne podpore za slovensko prvo misijo 'izven žic' v Afganistanu in za naše napore, da ohrabrimo Slovenijo, da v mednarodni areni igra bolj aktivno vlogo,« piše v depeši.

Zanimiva je tudi ocena slovenskega zunanjega ministra Samuela Žbogarja: »Žbogar je dejal, da je

Podatki razkrivajo, kako je slovenska vlada vsaj navidez »poceni« želela zadovoljiti ZDA, saj je novo, nevarnejšo misijo prevzela zato, da ji ne bi bilo treba povečati števila vojakov. Povedano preprosto – raje je tvegala življenje slovenskih vojakov, kakor da bi povečala število vojakov, ki bi še naprej opravljali svoje naloge v varnih vojašnicah.

napaka«. Različni strokovnjaki so zagotavljali, da bi Slovenija s prevzemom odgovornosti za vodenje »lastne skupine za mentorstvo in povezave« (OMLT) lahko dosegla neko »višjo stopnjo« svojega okupacijskega razvoja, saj naj bi slovenski vojaki svoje »varovance« že kmalu spremljali tudi v neposredne spopade z gverilci.

Najprej naloga, nato oprema

Odkrivanje novih depeš na strani WikiLeaks pa nam je pokazalo, da so bile kritike na račun angažiranja slovenskih vojakov v Afganistanu še kako na mestu. Depeše so razkrile, da je slovenska vlada najprej poslala svoje vojake v Afganistan, šele nato pa za njih iskala primerno opremo. Kar se nekako že po logiki seveda ne zdi povsem pravi len vrstni red in dokazuje, da je pot slovenskih vojakov v Afganistan razkrila – slovenski politični Absurdistan.

Depeše so tudi jasno pokazale, da je bila odločitev o prevzemu nove »mentorske skupine« (OMLT) sprejeta šele po zahtevi ZDA ter da so slovenski in ameriški organi tesno sodelovali v nekakšni medijski bitki z domačimi, slovenskimi mediji. Kot orodje za zmago v tej bitki so videli predvsem Pahorjev obisk Afgani-

Morda najbolj presenetljivo spoznanje je povezano z načinom pošiljanja slovenskih vojakov v bolj nevarne operacije, kjer jih je čakal pravi boj s talibanskimi uporniki. Depeša z dne 1. 3. 2010 namreč kaže, da so slovenski politiki najprej sprejeli odločitev o angažiranju slovenskih vojakov, šele nato pa pričeli za njih iskati primerno opremo. Depeša namreč sporoča, da je OMLT Slovenske vojske za operacije v Afganistanu pripravljena za angažiranje v oktobru, ter »da je na meniju logistika.«

Odpravnik poslov ZDA v Sloveniji Brad Freden je v Washington sporočil, da mu je obrambna ministrica predstavljala velik »izziv« za slovenske zračne sile in vojsko, pri čemer naj bi bila največjo zaskrbljenost povzročila potreba po takojšnji nabavi oklepljenih vozil, za nakup katerih bi sicer potrebovali celo leto. V nadaljevanju piše, da bi druge zahteve, za nočne daljnogledne, laserske merilce in komunikacijsko opremo, lahko sledile, ko bo Slovenija »prediskutirala naučne lekcije s Hrvaško in Madžarsko, ki sta že vodili mentorski skupini«. Obrambna ministrica je ob tem sporočila ZDA, da bo »prepričevanje o vrednosti in pomenu men-

ko lahko Slovenija dvigne kvaliteto prispevka ISAF-u, ne da bistveno poveča število nameščenih vojakov«. Komentar odpravnik poslov je jasno pokazal, da se SV odpravlja v Afganistan na zahtevo ZDA. »Te ga angažiranja ne bi bilo brez podpore ameriške vlade ... Ministrstvo za obrambo ima denar, toda potrebovali bodo našo pomoč za pridobitev vozil – z nakupom ali najemom, iz ZDA ali iz tretjih držav, da bi bila nared do oktobra.« Ameriški odpravnik poslov nato kot najtežjo nalogo navaja »kako prodati idejo skeptični javnosti« in opozarja, kako je treba biti pripravljen na žrtve. »Apeliramo na vlado, da se pripravi na to možnost, še posebej na fronti odnosov z javnostmi,« opozarja ameriška depeša.

V podobni depeši z dne 2. 2. 2010 in naslovom »Investiranje v zveznika« ameriško veleposlaništvo znova poroča o slovenskem prevzemu »mentorske« skupine v Afganistanu. »Naš urad za javne zadeve tesno sodeluje s sodelavci iz ministrstva za obrambo in zunanje zadeve, da bi vladi pomagali oblikovati svoje sporočilo še zmeraj skeptični slovenski javnosti in parlamentu,« piše v depeši. »Slovenija je zahtevala ameriško pomoč pri

Pahor soočen z zahtevami o umiku iz Afganistana s strani vplivnih poslancev, ki predstavljajo dve od njegovih koalicijskih strank, LDS in Zares, ter dal vedeti, da je to prepričanje široko razširjeno med veljaki in člani obeh strank. Zunanji minister je vztrajno argumentiral, da je Pahorjev obisk v Afganistanu bistvenega pomena za odstranitev nasprotovanja prevzemu mentorske skupine znotraj njegove lastne koalicijske vlade. Pahor mora prav tako odgovoriti na kritike medijev, da Slovenija od svojih vojakov zahteva, da prevzamejo nevarnejše misije, da pa nobeden od slovenskih voditeljev še ni stopil na afganistanska tla. Zahteve za pomoč pri potovanju v Afganistan niso sporočili z lahkoto, je dejal Žbogar, vendar je kritičnega pomena za sposobnost Pahorja, da vodi v tem primeru. Obrambna ministrica Jelušič je to potrdila 28. januarja in izrazila zaskrbljenost za sposobnost vlade pri vzdrževanju podpore za prevzem mentorske skupine, če Pahor parlamentu ne bo sposoben svoje ocene situacije iz prve roke, iz samega Afganistana,« je ocenilo ameriško veleposlaništvo.

Odpravnik poslov konča s sklepom, da bo v prihodnosti v tujino

mogoče odposlati tudi odlično slovensko poljsko bolnišnico. Slovenska javnost je tako ostala prikrajšana za spoznanje, da slovenski in ameriški diplomati z organizacijo obiska Jelušičeve in Pahorja v Afganistanu pravzaprav bijejo pravo medijsko bitko s slovenskimi mediji, kritičnimi do vojne v Afganistanu, ter da je bila odločitev o odhodu slovenskih vojakov v bojne misije sprejeta prej, preden je vojska sploh imela na razpolago primerno oklepljena in pred obcestnimi bombami varna vozila.

Slovenija kot Danska

Veleposlaništvo ZDA je seveda takoj odločno podprlo slovenske zahteve in dodalo, da bo zaradi zadnjega prevzema mentorske skupine v Afganistanu »število slovenskih vojakov v Afganistanu naraslo skoraj za 50 odstotkov«,

vse to pa »s strani dežele, ki ima komaj dva milijona prebivalcev.« Še pomembneje se je ameriške-mu veleposlaništvu zdelo to, da je Slovenija namestila vojake »brez funkcionalnih omejitev, in to prvič v svoji zgodovini«. Veleposlaništvo je še ocenilo, da je »pošiljanje njihovih vojakov v nevarnost zaradi NATA velik korak te male, omejene dežele«, in ugotovilo, da bi z ameriško podporo »Slovenija lahko postala celo druga Danska: majhen evropski zaveznik, ki v mednarodnih razmerah igra nesorazmerno veliko vlogo«, po drugi strani pa bi se Slovenija brez ameriške podpore »najverjetneje usmerila v samozadovoljstvo v avstrijskem stilu«. Na koncu poročila je zapisano, da se od ameriške vojske zahteva organizacija »brezplačnega krožnega potovanja« za Pahorja in Jelušičevo do Kabula in Herata ter nazaj do Evrope ter da »Slovenija ne bo zahtevala kakršnihkoli drugih varnostnih zagotovil«. Slovenija je bila torej celo svojega premiera in obrambno ministrico pripravljena poslati v najbolj nevaren kraj na svetu brez dodatne zaščite, tako zelo je zaupala ZDA in njeni vojski – isti, ki se je nedavno morala lastni vrhovni štab braniti pred napadom talibanov v samem Kabulu, prestolnici države.

Ti podatki razkrivajo, kako je slovenska vlada vsaj navidez »poceni« želela zadovoljiti ZDA, saj je novo, nevarnejšo misijo prevzela zato, da ji ne bi bilo treba povečati števila vojakov. Povedano preprosto – raje je tvegala življenja slovenskih vojakov, kakor da bi povečala število vojakov, ki bi še naprej opravljali svoje naloge v varnih

vojašnicah. Slovenski mediji pa so med objavljanjem najrazličnejših nepomembnih pikantnosti iz depše nekako pozabili objaviti tudi oceno odpravnika poslov Fredena, da imajo ameriški diplomati Slovenijo za »majhno, omejeno državo«. Izraz, ki so ga uporabili v veleposlaništvu, pri »omejenosti« Slovenije namreč lahko poleg »zaprtosti« pomeni tudi duševno omejenost.

Ni pa povsem jasno, ali so diplomati s svojo pikro oceno merili na vse prebivalce države ali pa zgolj na politično elito. Toda glede na to, da ima vsaka država takšno politično elito, kot si jo sama izbere in zasluži, bi se bilo v tem pogledu in vsaj glede angažiranja slovenskih vojakov v Afganistanu vsekakor mogoče tudi strinjati z oceno ameriških diplomatov.

Antinovinarstvo

Da je slovensko novinarstvo povsem razklano in da te boleče rane ni mogoče zaceliti, čivkajo že vrabci na strehi. Razklanost je ideološkopolitična. Čeprav sem prepričan, da je delitev na »leve« in »desne« novinarje vsiljena in da jo generira natanko ena izmed novinarskih strani – tista, ki obenem generira njeno profesionalno dno –, njihov ceh v celoti ne zna izstopiti iz te kletke samoujetosti.

Dr. Boris Vežjak

Novinarski organi in njihova združenja, ki bdijo nad profesionalizmom, so vseskozi nemočni. Nekatera so bila ustanovljena kot protiutež, kot antinovinarstvo, spet druga ne dajo vsega od sebe. Lepa zgodba o nemoči ustreznega odzivanja je zgodba z brezplačniki, te dni kronana s končnim poročilom parlamentarne komisije, ki je ostalo, zaenkrat, zaklenjeno v nekih tajnih sobah parlamenta. Pred Društvom novinarjev Slovenije (DNS) je resen preizkus odgovornega in konsekventnega ravnanja. Nedavno so v enem najbolj neposrednih in dramatičnih apelov, kar jih poznam, tudi navdse upravičenem, spregovorili o tragičnem odrazu stanja, v katerem se je naše novinarstvo nevarno približalo murdohovski atmosferi in logiki, kakor so zapisali. Kaj naj bi to bilo? Lastniki, zlizani s političnimi elitami, narekujejo objave v medijih, naročajo promocijske članke ali celo organizirajo medijsko odmevne izbore obrazov in osebnosti leta. Nobenega dvoma ni, da bi o teh anomalijah, če bi se jim novinarstvo želelo resno zoperstaviti, morali spregovoriti nemudoma, povsem neselektivno in celostno, so še zatrdili.

Nič novega sicer, izjava je merila predvsem na propad Raščanovega podjetja Delo Revije, nevzdržnost situacije in predvsem popolno neslogo med novinarji dveh taborov – eni so pozivali k solidarnosti, drugi, naklonjeni Raščanu, malodane k linču novinarke Dela Revije. Preizkus za DNS glede njihovega decidiranega stališča o anomalijah, s političnimi elitami zlizanimi lastniki in posledično neselektivni oceni stanja stvari, se ponuja znova v dokončani preiskovalni zgodbi z brezplačniki, ki vsebuje prav vse naštetje elemente murdohovskih logik in še več, prepovedanega delovanja, sumljivih virov financiranja iz paradržavnih podjetij in drugih podjetij po diktatu vladajoče Janševe politike, slamnatih ustanoviteljev in slamnatih direktorjev, nastavljenih neznanih odgovornih urednikov in uredništev ter popolnega zdrsa v fantomske medijske krajine. Pozor, protagonisti so skoraj isti. Toda vse to ni dovolj. V resnici bi si želeli vsaj jasno artikuliranih stališč DNS, če ne dejanj, ki bi nedvoumno spregovorila o zahtevi po dostopu do poročila preiskovalne komisije o brezplačnikih, ki trenutno ni na voljo nikomur. Namreč če se po zakonu o dostopu do informacij javnega značaja oceni, da obstaja prevladujoč interes javnosti oziroma gre za podatke o porabi javnih sredstev ali v zvezi z opravljanjem javne funkcije, se dostop lahko dovoli, meni naša informacijska pooblaščenka. Če kdo, imajo v tej aferi, ki je ponižala slovensko

novinarstvo in ga mogoče celo spravila na kolena, omajala njegov ugled do neprepoznavnosti in utrla nove nevarne smernice gverilskega medijskega bojevanja, interes za razkritje ustreznih podatkov novinarska združenja sama. Seveda ne vsa – in ve se, katera ne.

Naslednja stvar, ki jo že bolj željno pričakujemo, zadeva stališče DNS do psevdonimnega skrivaštva novinarjev v omenjenih politično motiviranih brezplačnikih, za katere se očitno izkazuje, da so še danes navdse pomembni in etablirani člani novinarskega občestva. Kaj, nadalje, storiti v trenutku, ko nas taisti člani posiljujejo s propagandističnimi manipulacijami o tem, kako so menda slovenski mediji preveč levo usmerjeni – s stališčem, ki smo se ga naposlušali v mandatu 2004–2008 in ki je služilo kot sfabricirani povod za politične prevzeme medijev? O kom govorimo? Če citiram novinarja Mladine, so fantomski novinarji naslednji: »To so Silvester Šurla, odgovorni urednik tednika Reporter, to je Metod Berlec, odgovorni urednik tednika SDS Demokracija, to je Barbara Urbanija, sicer žena odgovornega urednika multimedijskega centra RTV Slovenija (MMC) Uroša Urbanije, ki je bil leta 2008 notranjepolitični urednik na Slovenski tiskovni agenciji (STA), to je Aleš Žužek, sedaj novinar MMC, prej novinar STA, to so Aleš Kocjan, Tadeja Vrtovec in Peter Avsenik, vsi še vedno novinarji STA, to je Aleš Andlovič, novinar Slovenskih novic, to je Monika Kubelj, novinarka Reporterja, in pa Maja Pirš, sodelavka revije Kapital in mariborskega festivala.« V DNS generirajo svoj lasten problem, saj so v prej omenjenem pozivu k solidarnosti MMC RTV SLO zelo naravnost očitali »orkestrirano politizacijo primera« - zdaj pa je videti, da razkriti »brezplačniški novinarji«, denimo tudi v MMC, ponujajo še en konkreten dešifrant, zakaj in kako prihaja do take spolitiziranosti.

Edina omemba brezplačnikov, ki sem jo zasledil na strani DNS, zadeva že citirani zapis o Delu Revije v stavku »brezsramni in brezkompromisni tajkun, ki se občasno ukvarja tudi s politično motiviranimi brezplačniki«. Opis leti na Mateja Raščana, do vratu vpletenega tudi v menda le osebno »posojilo« denarja v tej aferi – zato se mi še bolj dozdeva, da bo moral tisti, ki premore takšen opis, nekaj povedati tudi o njegovih povezavah v slednji. Na koncu bi tvegala naslednji »ceterum censeo«. Razplet dogodkov potrjuje mojo staro tezo – za usodo novinarske in medijske avtonomije v Sloveniji bo indikativno videti, koliko zanimanja bodo novinarji pokazali za razkritje afere z brezplačniki. Še pred tem pa kajpada od dejstva, ali jih njihova lastna profesionalna svoboda sploh gane.

Lastniki, zlizani s političnimi elitami, narekujejo objave v medijih, naročajo promocijske članke ali celo organizirajo medijsko odmevne izbore obrazov in osebnosti leta. Nobenega dvoma ni, da bi o teh anomalijah, če bi se jim novinarstvo želelo resno zoperstaviti, morali spregovoriti nemudoma, povsem neselektivno in celostno.

Prepoznali se bomo po naših delih

Andrej Adam, ilustracija Matija Medved

Paul Standish v članku *Narava in cilji vzgoje in izobraževanja* opozarja, da »se v Beli knjigi Evropske unije, *Teaching and Learning – Towards the Learning Society*, samozavestno izjavlja, da so razprave o ciljih vzgoje in izobraževanja končane (Evropska komisija 1996) – cilj izobraževanja je namreč služenje ekonomiji.« Tisti, ki jim je kaj do šole, so zaradi tega ogorčeni ali pa razočarani. To namreč pomeni, da so »reakcionarne težnje [...] ob soočenju z globalizacijo združile z mrzličnim »inovatorstvom« v službi nepredvidljivih zahtev trga. Z nastopom pojmov, kakršna sta uspešnost in učinkovitost, z uvozom nadzora nad kakovostjo iz industrijskih praks in z mantrami o standardih in odličnosti je prišlo do zadušitve resnega razpravljanja o naravi in smislu izobraževanja. Za vakuumom vrednot, ki jih te besede prikrivajo, se kaže neka vrsta nihilizma.« Kogar zanima celoten prevod Standishevega članka, ga najde v reviji *Vzgoja in izobraževanje* (št. 4, 2008).

Zakaj menim, da bi moral vsak učitelj, ne glede na to, kje poučuje, brati članke, kakršen je Standishev? V prvi vrsti zato, da si priskrbi konceptualni okvir, s pomočjo katerega bo zmožen ocenjevati številne spremembe, ki se dogajajo bodisi na ravni same organizacije dela v izobraževalnih organizacijah ali pa na vsebinski ravni (prenove učnih načrtov itd.). Trdim namreč, da je veliko večino teh sprememb mogoče interpretirati natanko v duhu ideje, da mora šola služiti ekonomiji.

Vzemimo na primer razvpit pojem vseživljenjskega učenja oziroma izobraževanja. Da ne bo pomote, prav nič ni narobe, če se ljudje vse čas izobražujejo, ravno nasprotno: kdo si želi zdravnikov ali učiteljev, ki so knjige po koncu študija za večno postavili v kot? Toda v kontekstu, kjer izobraževanje služi ekonomiji, ima lahko pojmovna zveza vseživljenjsko učenje ali sorodna zveza učeča družba tudi zelo negativen prizvok. Lahko namreč pomeni, da resnica vseživljenjskega učenja v danem

kontekstu ni toliko izraz stremjenja strokovnjakov na posameznih področjih po odličnosti (odličnost – še en visoko toksičen pojem), kolikor izraz zahteve delodajalcev, da se je delovna sila sposobna brez bolečih udarcev prilagajati naglim spremembam na trgu. S tega zornega kota imajo potemtakem posamezni pojmi, ki se pojavljajo v kontekstu izobraževanja, predvsem in pogosto izključno ideološki pomen. Na ravni dojemanja povprečnega uporabnika izobraževanja ali povprečnega izobraževalca je ta pomen pozitiven in zaželen, zanj si tudi iskreno prizadeva; toda realno – z vidika kapitalskega interesa – pomeni nekaj drugega; nekaj, kar dolgoročno nikakor ni v interesu bodočih iskalcev zaposlitve (zaposlitve so namreč vse bolj kratkoročne), je pa v interesu lastnikov kapitala, ki znanje kupijo, nekaj časa uporabljajo in nato, ko več ne prinaša dobička, zavržejo.

Če bi torej zaposleni v izobraževanju ali uporabniki izobraževanja (študenti, dijaki, šolarji ...) v resnici želeli izvedeti kaj o sebi oziroma o ukrepih, ki jih uvajajo v izobraževanje ali so jih deležni, potem ne morejo preprosto sestiti, se o ukrepih pogovoriti in tako ugotoviti, kaj pomenijo; ne, potrebno je pogledati, kaj ti ukrepi dejansko naredijo v danem zgodovinskem kontekstu. Načrtovalec vseživljenjskega učenja na neki ravni sicer lahko ima lepo idejo o tem, kako bo s svojim programom koristil mnogim, jih usposobil za neko stvar, jim nemara celo dvignil samozavest itd.; in čeprav bo pri nekaterih te svoje zamišljene cilje nemara celo dosegel, to nikakor ne pomeni, da ni poleg tega ustvaril še nečesa, česar ni nameraval ustvariti niti v snu. Hegel, denimo, se takšni situaciji ne bi čudil; po njegovem lahko imamo o svojih početjih še tako romantične ideje, ravnamo se lahko po ne vem kakšnih idealih, toda tisto, po čemer se bomo morali prepoznati, so naša dela. To misel lepo izraža tudi ljudska modrost, ko pravi: človek obrača, življenje obrne. Po tej logiki se prava resnica v naših predstavah

vzvišenih prizadevanj lahko pokaže šele čez čas in na način, ki je za delujoče nepričakovan, nepričakovan celo do te mere, da jo delujoči, čeprav so k njej pripomogli, zavračajo.

Zgoraj smo omenili ideologijo. Upam, da je iz teksta razvidno, da se ta včasih kaže kot tisto, kar izbrše razcep med tem, kar mislimo, da delamo, in tem, kar dejansko naredimo. Če bi večino izobraževalcev (učiteljev, strokovnjakov na zavodih, univerzah, ministrstvu) vprašali, ali si želijo takšen izobraževalen sistem, ki bo služil predvsem ekonomiji, bi ti najbrž odgovorili nikalno. To namreč pomeni, da bodočih rodov ne vzgajamo v duhu osebne avtonomije, da jim ne dajemo splošne izobrazbe, ki jim šele omogoči izbiro, državljansko zavest itd., temveč jih šolamo za trg delovne sile. Verjamem, da večina teh izobraževalcev zase verjame, da ne sprejema ukrepov, ki izobraževanje spreminja v šolanje (kajti šolamo pse); toda verjamem tudi, da v realnem življenju večina to vseeno počne. Ideologija je, da tega bodisi ne vidijo, ali pa si tega ne priznajo.

Izobraževalne institucije so po Althusserjevi kritični analizi ideološki aparati in njihova funkcija je reprodukcija produkcijskih razmerij – torej služenje zgodovinsko dani ekonomiji. Po njegovem bi moral v ideološkem aparatu, kot je šolstvo – poleg omenjene reprodukcije –, potekati

tudi razredni boj, saj si po njegovem »izkoriščani razredi v svojem odporu prav tu lahko poiščejo sredstva in dobijo priložnost, da se izrazijo.« Toda zdi se, da vsaj v danem trenutku – in to je še posebno zaskrbljujoče – tega boja skorajda ni več, da ima Standish prav. To se kaže prav v tem, da ob posameznih izobraževalnih pojmih (zgoraj smo jih nekaj naštel) tako rekoč ni več nič spornega. Izbirnost in nivojski pouk sta naslednja pojma, ki se v naše šole uvajata po hitrem postopku kot nesporna in brez ustreznega razmisleka o morebitnih nenadejanih posledicah teh praks. Običajno ju spremlja ugotovitev, da imajo mladi danes pač pravico, da se čim prej odločijo, usmerijo, in da imajo pravico, da zvedo več, če to želijo, da razvijejo svoj dar. Na to bi lahko odgovorili, res je, komu to najbrž res koristi, toda kakšno družbo prihodnosti s tem ustvarjamo. Ali bo to še skupnost, bomo še poznali solidarnost? Takšnih stvari se skoraj nihče več ne vpraša. Če pa že, če kakšna učiteljica ali učitelj opazi, da je peščica sicer res nekoliko napredovala (vendar veliko manj od pričakovanj), večina pa je v primerjavi s predhodnimi generacijami, ki niso bile podvržene nivojskosti, precej izgubila, tedaj ostane njun glas neslišen ali v šumu vsakdanjega ritma preglasovan kot nekaj nepomembnega. No, tudi to je ideologija.

Humaništika danes

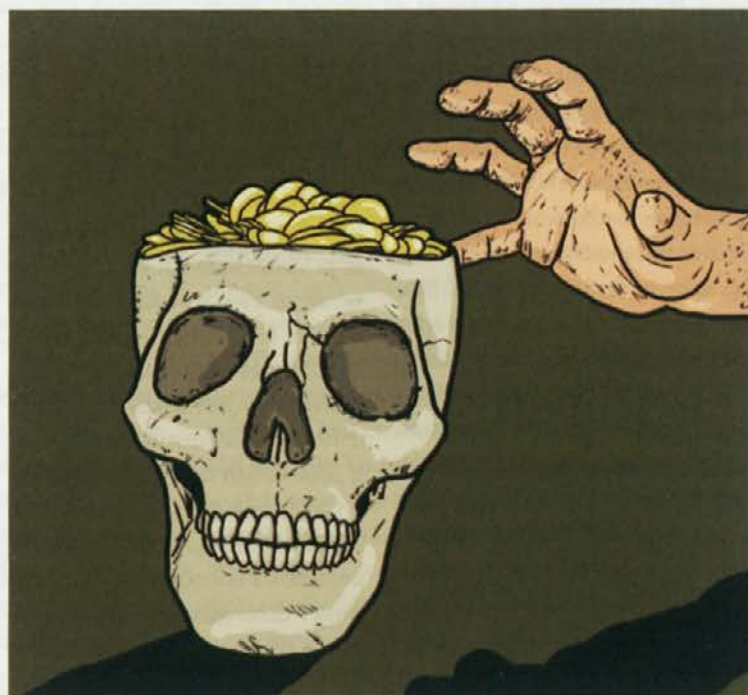
Aljaž Jelenko, ilustracija Dejan Kraj

Utemeljenost teze Michela Freitaga, po kateri izginja razlika med znanostjo in tehniko, naravo in družbo, bitjo in najstvom, je najvidnejša predvsem v humanistiki, kjer se soočamo s povsem koristoljubnim odnosom do znanosti, ki pa že od vsega začetka, denimo stare Grčije, ne temelji na utilitarnosti ali prikupnosti, temveč, rečeno z Aristotelom, zgolj in samo na čudenju, *thaumazein*.

To ponazarja vseprisotna uporaba ekonomskih pojmov tipa »uporabnost« in »subvencioniranost« ter dobronamerni profesorji, ki svetujejo, naj bodo naloge/raziskave študentov (»izdelki«) prijazne »naročniku«, saj se lahko v nasprotnem primeru zgodi, da ne bomo nikoli več »ponudniki« določene »storitve«, da ne govorimo o tem, da je izjemno priporočljivo, da v »pogodbo« našega delovnega razmerja vključimo razne »anekse« (varnostni ventil pred »reklamacijami« - *sic!*). Slednje kulminira v raznih raziskavah, kjer si avtorji za nalogo postavijo dokaz teze, da je kapitalizem najpravičnejši družbeni sistem. Na primeru psihologije lahko pokažemo, da je velika večina (»aplikativnih«) raziskav omadeževana s povsem ideološko dimenzijo. V ospredje se namreč postavlja določene »vzgojne« pojme, denimo psihiatrične diagnoze, ki skušajo zgolj preprečevati t. i. antisocialno vedenje, četudi za oznako slednjega kot bolezenskega nimajo teoretske podlage – ob konceptih tipa ODD (motnja nasprotovanja in upiranja) ter ADHD (motnja pozornosti s hiperaktivnostjo) se ni čuditi, da psihologi osebnost ljudi razlagajo z baje objektivnimi »velikimi« oznakami, ki so jih dejansko prevzeli s strani vzgojiteljic in avtoritet: vestnost, prijetnost itn., medtem ko njihove negativne obravnava psihopatologija, ki se je vmes prekrstila že v socialno patologijo. S tem, mimogrede, prikrivajo srž težave, ki je po študijah Sennetta in Wilkinsona prav v »kulturi novega kapitalizma« – sistemu, čigar družbena pogodba pravzaprav zagovarja razvezo sleherne družbenosti, soli-

darnosti, zaupanja in primat zamenljivosti vsakogar, s poudarkom na neenakostih. Ideologija posega tudi v fenomen izgorelosti, tj. simptome izčrpanosti na delovnem mestu, ki ga je danes srečati na vsakem koraku, saj omogoča tudi oblikovanje novih oddelkov (psihologije dela, organizacij) in terapevtov. A zavoljo preširoke definicije je kot pojem vprašljiv, njegovo bistvo izmuzljivo. Odkrivajo ga namreč tudi pri nezaposlenih, vendar ne kot posledico izgube službe – gre za povsem samostojen fenomen, vendar bi s tem priznanjem slednjega morali uvrstiti med depresije, kar pa po žepu udari farmacevte: priznati, da je vzroke depresije kot takšne

lastna presoja. S takšno lahkoto se potrjuje tudi domnevno neovrgljiva genetska, biološka dejstva. Študije dvojčkov tako nastopajo kot neomajno merilo resnice, saj bi naj otroka, ki smo ju razvrstili v različni družini, kljub temu ohranila nekatere lastnosti. A pri tem je težava v pridevniku »različni« – kako vemo, da se okolji (ne) razlikujeta, če pa še ne poznamo faktorja, ki naj bi vplival na razvoj neke značilnosti? Gre za varianto Menonovega paradoksa: kako iskati nekaj, česar ne poznamo? Jasno je tako vidno, da gre za že vnaprejšnjo preferenco domene genetike – dejstvo, ki ga z veseljem objame sleherni zavalni agent.

potrebno iskati v vzorcih medosebnih odnosov, pomeni dati težo psihoterapiji in ne farmakologiji.

K temu prispeva absoluten izbris kakršnekoli kritične metodološke misli, odsotnost predmetov filozofske narave. Tako je ideologiji dovoljeno vstopati v najosnovnejše koncepte – termin »psihološkega jaza«, ki je neodvisen od socialne strukture, je temelj neoliberalizma in lahkota, s katero vstopa v preučevanje objektivnih znanstvenikov, je presunljiva: kot edini pogoj za to, da posameznikovo dejanje označijo za rezultat njegovih osebnih preferenc, je njegova

Študentje smo možnosti tovrstne kritične obravnave – povprečni študent le stežka razpozna argumentacijsko strukturo tez v posameznem tekstu – oropani sicer že tekom srednje šole, saj interpretacije teoretskih tekstov nismo vajeni, glede na to, da so med obveznim čtivom v gimnaziji le leposlovna besedila brez nefikcijskih. Težavo pogloblja še bolonjska reforma, ki nadomešča dvosemestrsko predmete z eno in s tem študente oropa možnosti branja kaj več kot zgolj odlomkov klasičnih besedil. Odveč je omenjati, da nas pri tem pridno spodbujajo profesorji, plačani

po glavi, in zavezniki t. i. »PowerPoint pristopa«, ki sporoča študentu, da naj ne bere in razumeva, temveč memorira, po možnosti vse življenje in s čim več piflarske fleksi(de)bilnosti. Hkrati pa ne gre zgolj za to, da posamezni profesorji poučujejo predmete, za katere nimajo pokritja v svojih objavah, temveč tudi za to, da na akademski ravni obstaja tekmovalna površnost. Učbenike tako denimo pišejo prvaki, ki triumfirajo z znanjem enega ali dveh tujih jezikov več in tako v obtok dajejo prevedene povzetke povzetkov povzetkov, brez da bi kdaj prebrali originalne avtorje – koncepti, ki se jih tako učimo študentje, niso nič drugega kot kulturni predsodki, zato se še kar samozavestno napak izpepljuje, da je Freud govoril o podzavesti, instinktih in Elektrinem kompleksu. Piko na i omenjeni humanistiki predstavlja neskončna zaverovanost v ustreznost uporabe statističnih orodij (SPSS ipd.) za raziskovanje posameznih človeških dimenzij – ko zagledamo številke, pa čeprav ne vemo dobro, kaj naj bi sporočale, smo pomirjeni. Pri tem pozabljamo, da korelacije še ne pomenijo vzročnosti, kaj šele, da bi statistično povprečje lahko povedalo kaj objektivnega o človeški naravi. Spinoza je pred 350 leti zapisal, da je potrebno bistvo neke posameznikove lastnosti (denimo čustva, bolezni itn.) razumeti v navezavi na splošnejša pravila delovanja tega istega posameznika, pri čemer se slednja ne ravnajo nujno po družbenih normah. Tako je njegov predhodnik Descartes menil, da posameznika sploh ni možno zvesti na kakršnokoli objektivno oznako, kaj šele, da bi ga merili, saj ne spada v območje fizikalnega. Zavoljo svojih radikalnih idej je po nekaterih teorijah umrl zaradi zastrupitve z arsenikom. Morda je danes čas, da znova na vislice postavimo kakšnega humanista, vendar z razliko od preteklosti zavoljo njegovega pomanjkanja subverzivnosti. Vprašanje tako ni toliko, kaj je humanistika danes – saj je to sedanost potrebno preseči –, temveč kaj bo jutri. *Fiat veritas, pereat mundus!*

Raziskovalci – navadni ljudje z nenavadnimi poklici

Na Univerzi v Mariboru so pred začetkom novega študijskega leta ponovno poskrbeli za predstavitev raziskovalnega dela. Že sedmič zapored so se pridružili vseevropskemu projektu Noč raziskovalcev, ki je namenjen promociji raziskovanja. Letos se je dogodek odvijal konec septembra na kar sedmih lokacijah po mestu, kar pomeni, da projekt po mnenju organizatorjev že dobiva festivalske razsežnosti. Ko bi le tako bilo tudi pri finančnih sredstvih, ki jih država namenja za raziskave.

Daša Purgaj

V Evropski uniji menijo, da se dodane vrednosti, ki jo raziskave in inovacije prinašajo družbi in gospodarstvu, že dolgo zavedajo. V letih 2007–2013 bo v raziskave vloženi več kot 50 milijard evrov. Komisija pa je nedavno predlagala, da bi v obdobju 2014–2020 za raziskovalne projekte namenila 80 milijard evrov. Tako bi spodbudila ustvarjanje novih delovnih mest in povečala konkurenčnost Evrope, v kateri pa se mi, vsaj na tem področju, bolj slabo znajdemo. Države članice EU so se sicer v okviru strategije Evropa 2020 zavezale, da bodo 3 % svojih BDP do leta 2020 namenile raziskavam (1 % iz javnih sredstev in 2 % iz poslovnih investicij). Evropska komisija bo v tem duhu še letos predstavila podrobnejše predloge za nov program za raziskave in inovacije, »Horizon 2020«, ki bo vključeval program Marie Curie in Evropski inštitut za inovacije in tehnologijo.

Univerza skrbi za razvoj raziskovalcev

Kakorkoli, ne gre prezreti podatka, da število mladih raziskovalcev na slovenskih univerzah raste in da je zanimanje mladih za tovrstno karierno pot veliko. A finančna stimulacija gotovo ne more biti razlog za tak trend. Prej zato, ker prepoznavnost raziskovalcev, njihovega dela in življenja v širši javnosti doživljajo pozitivne odmeve, hkrati pa nam vračajo velika pričakovanja javnosti, da bodo znanstveniki znali poiskati rešitve, ki lahko pomenijo v tem svetu, polnem hudih preizkušenj, novo kakovost in premik navzgor. »Ljudje to radi počnejo, le v vsakem od nas je potrebno to prebuditi. Univerza kot izobraževalna in raziskovalna institucija dosledno skrbi za razvoj

raziskovalcev, predvsem mladih, polnih novih idej, željnih dela v sodobnem, odprtem raziskovalnem okolju. Prireditelj, kot je Noč raziskovalcev, je izjemno pomembna in je pravzaprav odprto okno v mesto, širšo družbeno skupnost in ne nazadnje v svet,« je ob boku letošnje že sedme Noči raziskovalcev povedal rektor mariborske univerze Danijel Rebolj. Mnogi se sicer z njim ne bi strinjali, saj so v Sloveniji sistemsko zadeve precej slabše urejene. Raziskovalci so skoncentrirani večinoma na univerzah, zelo malo podjetij pa ima svoje razvojno-raziskovalne oddelke. Profesorji se morajo tako poleg raziskovanja ukvarjati tudi z izobraževanjem, poklic raziskovalca na državnem nivoju še zmeraj ni specifičen. Velikokrat se zaplete, ko je treba izum spraviti v življenje in ga prodati. Rebolj je kljub temu mnenja, da znanost ne pozna meja,

zato lahko ima poljudno povezovanje znanosti na takšnih dogodkih večje pozitivne učinke od institucionalnih ali političnih.

Dogodek festivalskih razsežnosti Raziskovalec pa ni poklic, ampak način življenja, ki so ga raziskovalci sami letos hkrati predstavili na 800 prizoriščih v 320 evropskih mestih v 32 državah. V Mariboru je za promocijo raziskovanja poskrbela Univerza v Mariboru v sodelovanju z univerzitetnim TehnoCentrom.

V Europarku so se lahko obiskovalci sprehodili skozi raziskovalno vas in se preizkusili v raziskovalnih delavnicah, otroci so si lahko ogledali lutkovno predstavo o zanimivih vidikih poklica raziskovalca. Dobro obiskana so bila tudi predavanja v Univerzitetni knjižnici Maribor, kjer so obiskovalci lahko prisluhnili predavanjem, kot so Biološka zdravila – čudež, ki to ni!, Kazen in

nagrada kot temeljna vzgoja uspešne družbe, Delo policije na področju preiskovanja kaznivih dejanj. Na Slomškovem trgu so se predstavljali mladi, ki so ustvarjali pod okriljem gibanja Mladi za napredek Maribora, v SNG Maribor si je bilo moč ogledati predstavo Zborovanje ptic, poetično dramo o iskanju smisla v režiji Jerneja Lorencija, v Umetnostni galeriji Maribor pa so pripravili otroške delavnice za najmlajše ter vodstva po razstavah. S filmskim večerom se je pridružil tudi Udarnik, na temo živih fosilov pa je v idiličnem okolju botaničnega vrta v Pivoli predaval dr. Miloš Bartolo. Letošnji program je sicer potekal pod sloganom Raziskovalec kot poklic in strast, tokrat pa so se dogodkom ob mariborski univerzi kot nosilcu projekta v Sloveniji pridružili še na Institutu Jožef Stefan iz Ljubljane ter na Univerzi v Novi Gorici v sodelovanju z univerzo v italijanskem Vidmu.

Znanstveni svet drugod

Noči raziskovalcev so se pridružili tudi v številnih evropskih mestih. Bodoči detektivi so lahko v Krakovu na Poljskem sodelovali z ekipo forenzičnih znanstvenikov, kjer so s pomočjo testiranja DNK in izdelave psiholoških profilov skušali rešiti skrivnostni umor. Med zanimivejše dogodke je nedvomno spadala tudi predstavitev znanstvenikov v Nikoziji na Cipru, ki so razkrili, kako je mogoče Spidermanovo sposobnost premagovanja navpičnih sten v resničnem življenju doseči s tehnologijo nanodelcev. Obiskovalci planetarija v Rimu pa so imeli možnost sprožiti majhne tornade, da so razumeli nastanek tega naravnega pojava.

Periferija?

V zadnjem času je bilo Pomurju namenjeno veliko pozornosti. Vzrok ni zanimiva pokrajina, kopica pomurskih pisateljev, niti kulinarčni biseri pokrajine, ampak nezavidljive ekonomsko-socialne razmere. Regija velja za gospodarsko najmanj razvito v Sloveniji.

Gregor Kuhar, foto Matic Štojs

O nezavidljivem položaju priča statistika: najnižji BDP na prebivalca, najnižja dodana vrednost na zaposlenega, najvišja stopnja registrirane brezposelnosti, najmanj obrtnih obratov na prebivalca, najnižje bruto investicije v nova osnovna sredstva na prebivalca in največji delež podjetij, ki so prenehala s poslovanjem, med statističnimi regijami v Sloveniji ...

Pomurje položaja gospodarsko najmanj razvitega območja v državi ni dobilo čez noč. Regija je bila v zgodovini, v različnih državah in različnih režimih, obmejno območje. Turški vpadi so prebivalstvo zgostili na za kmetijstvo ne najbolj primeren Goričkem, madžarsko dedno pravo pa je razdrobilo posesti, kar je kmečkemu prebivalstvu oteževalo preživetje. Dve izmed posledic sta bili izseljevanje in delo v tujini, zaradi odprte meje z Jugoslavijo predvsem v Avstriji – pojav, ki je v pokrajini

množičen še danes. Pomurje je bilo s politiko policentričnega razvoja industrializirano (dokaj neenakomerno) pozno, šele v sedemdesetih letih 20. stoletja. Proces deagrarnizacije je potekal specifično – veliko število gospodinjstev je kljub zaposlitvam izven kmetijstva ostalo polkmetijskih. Izrazito agrarni značaj regije je danes opazen tudi v izobrazbeni strukturi – povprečno smo prebivalci Pomurja med statističnimi regijami najmanj izobraženi. Morda ni nepomembno, da je Pomurje med drugo svetovno vojno ostalo brez nemško govorečega prebivalstva in predvsem brez Judovske skupnosti, ki je v pokrajini imela pomembno vlogo, ali da je bila pokrajina zaradi odmaknjenosti in slabih prometnih povezav vedno nekako odrezana od ostale Slovenije. Ne moremo pa mimo pogosto omenjane domnevne pasivnosti prebivalstva ob Muri, ki da »le čaka, kaj jim bo padlo z neba«.

Že tradicionalno gospodarsko šibko območje je v času gospodarske krize zadel propad Pomurke in predvsem Mure, do tedaj daleč največjega zasebnega delodajalca v regiji in največjega tekstilnega obrata v Evropi. Dogodek je pretresel tako Pomurje kot Slovenijo, čeprav je bilo že dolgo jasno, da je šlo za tempirano socialno bombo. Ekonomisti in drugi poklicani so tekmovali, kdo bo bolje razložil vzroke za stečaj: pogoltni in nesposobni menedžerji, poceni tekstilni izdelki iz Azije, nezadostno razvijanje lastne znamke in izguba trgov. Kot opozarja Rastko Močnik v tekstu *Delovni razredi v sodobnem kapitalizmu* pa se pogosto spregleda dejstvo, da je Mura praktično bila »sweat-shop, periferna enota v produkcijskem sistemu transnacionalke, kot delavnica za proizvodnjo presežnega profita, kraj garanja in kraj, kamor kapital odlaga tveganja svobodnega trga«. Največje pod-

jetje v regiji je torej konkuriralo z nizkimi cenami in s prevzemanjem tveganj, ki jih povzročata nihanje povpraševanja – kar je bil po Močnikovem mnenju neposreden povod za zaprtje tovarne.

Primer Mure nas opozarja, da lahko podobna usoda doleti celotno regijo – tj. vloga periferije v Wallersteinovem sistemu globalnega kapitalizma: območje s poceni delovno silo (kar bo še izraziteje, ko bo dokončno kupljena zgodba, da je izhod nižja cena dela in fleksibilnejši trg delovne sile), območje s »prostovoljci« za Natove naftne vojne in trg za prodajo izdelkov (Pomurje definitivno ne zaostaja po razrastu trgovskih centrov)? Je taka slika pretirana? Ne pozabimo, da socialno-ekonomsko brezperspektivna situacija, ki jo je potencirala masovna izguba delovnih mest in jo bo verjetno še naslednji val gospodarske krize, lahko – prosto po Naomi Klein – predstavlja šok, zaradi katerega smo prebivalci pripravljeni sprejeti marsikaj: nižanje standarda in pravic, privatizacije, deregulacije, degradacije naravnega in kulturnega okolja ... torej sprejeti pogoje, kakršni običajno veljajo za t.i. tretji svet.

Se te nevarnosti zaveda država? Sprejela je t.i. pomurski zakon, ki naj bi zmanjševal zaostanek regije in ki sicer, vsaj »na papirju«, ne sledi neoliberalni logiki: poleg povečanja investicij in števila delovnih mest, poskuša pospešiti tudi socialno podjetništvo in razvoj človeških virov, upošteva naravne in kulturne potencialne in specifične pokrajine (geotermalna energija, agroživilstvo in turizem). Toda kaže, da se bo zgodba z zakonom končala, kot so vsi pričakovali, da se bo: s sumljivim razdeljevanjem nepovratnih sredstev »izbranim« in z vprašljivimi koristmi za regijo. Praksa, ko domače in tuje elite bašejo kovčke, prebivalstvo pa se lahko obriše pod nosom, pa je spet tipična praksa periferij.

Primer Mure nas opozarja, da lahko podobna usoda doleti celotno regijo – tj. vloga periferije v Wallersteinovem sistemu globalnega kapitalizma: območje s poceni delovno silo, območje s »prostovoljci« za Natove naftne vojne in trg za prodajo izdelkov (Pomurje definitivno ne zaostaja po razrastu trgovskih centrov)?

Vzpon kitajske hegemonije

Medtem ko se države tako imenovanega razvitega sveta kar ne morejo izvleči iz vrtiljaka svetovne finančne krize, Kitajska vse bolj krepi svoj položaj pomembne gospodarske velesile.

Peter Kumer

Partijsko vodstvo in kitajska podjetja so trenutno pripravljena pomagati sicer pešajočim, vendar še vedno bogatejšim gospodarstvom na zahodu: z investicijami v evroobveznice, s posojanjem denarja državam s prekomernim javnim dolgom kot je Italija, z dokapitalizacijo podjetij, celo s podporo infrastrukturnim projektom, ki ustvarjajo nova delovna mesta. Toda prej kot izraz dobre volje, gre za odsev politične preračunljivosti in pragmatizma kitajskega gospodarskega zmaja. Vse kaže, da bodo morale vlade na Zahodu slej ko prej popustiti pri t.i. nacionalnem interesu in ukiniti omejitve pri kitajskem kupovanju njihovih podjetij. Kitajcem bodo v zameno za finančno pomoč morale ugoditi tudi zahtevo po omilitvi omejevanja uvoza njihove tehnologije. Verjetno je že vsem jasno, da so veliki kitajski trgovski in finančni presežki vzročno povezani z nevzdržnimi dolgovi ZDA, Velike Britanije ter s težavami v evroobmočju. Toda po drugi strani se bomo morali v razvitem svetu čim prej sprizniti z dejstvom, da smo predolgo živeli na veliki nogi ter da bomo mogli sami pojesti juho, ki smo si jo skuhal.

Karte so se premešale. Če je pred desetletji kitajski gospodarski čudež povzročil vdor tujega kapitala z Zahoda, so se danes vloge zamenjale in bo Kitajska tista, ki bo reševala globalno gospodarstvo iz morebitnega drugega kroga recesije. Kombinacija kapitalističnega poslovnega modela in številnih kitajskih potencialov je azijski velikanki omogočila nesluten gospodarski vzpon in prodor med gospodarsko, politično in vojaško elito sveta ter podelila trenutno vlogo rešitelja svetovnega gospodarstva.

Toda Kitajska z navidezno nesebično pomočjo prej rešuje sebe kot svet. Znano je, da se bo v bodoče morala soočiti z ekstremnimi demografskimi, okoljskimi in političnimi

težavami, da ne omenjamo naraščajočih potreb po energiji. Pravi namen kitajskih investicij se zato morda še najbolje odraža v interesih na afriškem kontinentu.

Kitajska je trenutno bolj aktivna v Afriki kot katerakoli druga tuja sila. Predsednik Hu Džintao je obiskal že preko 20 afriških držav, redne diplomatske stike pa na kontinentu vzdržujeta tudi premier in zunanji minister. Afriški voditelji na teh srečanjih vse pogosteje podpisujejo pogodbe z visoko finančno vrednostjo. Zgolj v letu 2009 so kitajska podjetja za investicije v Afriki namenila skoraj 40 milijard evrov. Ta vzhodnoazijska država je državam na črni celine namenila na milijarde evrov vrednih posojil, obenem pa tja poslala na tisoče delavcev. Afrika je danes dom skoraj milijonu Kitajcev. Ti so zgradili na stotine bolnišnic, na tisoče kilometrov cest, vladnih poslopij, železniških tirov in nogometnih stadionov. Priznajmo si, afriške države bi bile zgolj ob pasivnem ravnanju

mednarodne skupnosti in brez tovrstne pomoči na mnogo slabšem položaju kot so trenutno.

Na prvi pogled izgleda, da si Kitajska pod pretvezo izraza dobre volje želi zgolj olajšati dostop do nafte in naravnih virov (vključujoč zlato, les, baker in koltan), ki jih potrebuje, da bi nasitila svoj požrešen gospodarski motor. Toda vse kaže, da pohlep in grabežljivost nista edini značilnosti kitajskih ambicij na tem kontinentu. Medtem ko večina sveta vidi Afriko kot brezupen primer, nad katerim so že vsi dvignili roke, Peking gleda v prihodnost in snuje strategije, kako izkoristiti vzhajajoči velikanski potrošniški trg. Kitajska se je oprla na tisto, za kar je večina vlad in podjetij na Zahodu še slepih. Partijsko vodstvo verjame, da so zlata jama nihče drug kot prav afriški potrošniki. Države razvitega sveta so osredotočene na spodnjo polovico Afričanov, ki živijo pod pragom revščine; Peking pa vidi drugo polovico, ki bo morda kmalu kupova-

la kitajske majice, čevlje, kolesa in tehnologijo. Svet danes vidi zgolj Indijo kot bodoči nenasiten potrošniški trg. Toda statistike za Afriko, če jo razumemo kot eno regijo, kažejo osupljivo podobne rezultate. Na primer, afriško gospodarstvo je v zadnjem desetletju beležilo podobno stopnjo gospodarske rasti kot Indija (med 6 in 7 %), BDP na prebivalca za Afriko je zelo podoben indijskemu, prav tako pa se število prebivalcev v Afriki hitro povečuje in bo indijsko raven doseglo že v nekaj desetletjih. Peking torej že lep čas tke vezi s kitajskimi voditelji in vladami, da bi zagotovil kitajskim poslovnem kar najboljšo lokacijo za njihova podjetja, ko bodo Afričani začeli kupovati. Njihovi analitiki domnevajo, da je v Afriki okoli 50 do 150 milijonov pripadnikov gospodarske elite, ki imajo podobno kupno moč kot evropski srednji razred. Dodatnih 350 do 500 milijonov je tistih Afričanov, ki izhajajo iz finančno stabilnih gospodinjstev in so solidni potrošniki.

Kitajci utegnejo svojo zaletavost drago plačati. Poceni kitajske dobrine, ki bodo v naslednjih letih preplavile kontinent, bi lahko ogrozile že tako omejeno število delovnih mest za Afričane, kar bi vrglo slabo luč na kitajsko prisotnost v regiji. Prav tako se bo vzhodnoazijska sila morala soočiti s korupcijo, krhkostjo institucij, politično negotovostjo v številnih afriških državah ter stalnim strahom pred socialnim in ekonomskim zlomom. V razvpitem *Off the Record* sestanku maja letos je na prihod kitajskega kapitala opozoril tudi naš premier. V posnetku, ki ni bil namenjen javnosti, je morebitni prihod številnega kitajskega inženirskega in tehničnega osebja v Slovenijo označil za socialni fenomen, ki bi močno spremenil slovensko družbo. Tak scenarij se na črnem kontinentu in drugod intenzivno odvija že nekaj časa.

Medtem ko večina sveta vidi Afriko kot brezupen primer, nad katerim so že vsi dvignili roke, Peking gleda v prihodnost in snuje strategije, kako izkoristiti vzhajajoči velikanski potrošniški trg.

Foto: en.wikipedia.org/wiki/File:Pekin_przedstawienie_tradycyjnego_teatru_chińskiego_7.JPG

Perspektivne podjetniške ideje odpirajo vrata v

Sliši se krasno, ampak ali je to tudi mogoče? Izkušenj mladih podjetnikov, ki so prve podjetniške korake napravili prav v podpornem okolju v Savinjski regiji, zagotovo. Pot podjetnika začetnika je nepredvidljiva, mnogokrat zavita in polna manjših odcepov, ki vas lahko speljejo z začrtane poti. Prav zato je pomembno, da ima vsak podjetnik že na začetku jasno začrtane cilje, vizijo in strategijo svojega podjetja. Zagotovo je na začetku poslovne poti vsakemu posamezniku pomembno tudi to, da ima v ozadju institucijo, na katero se lahko obrne v pomoč, bodisi v obliki svetovalnih storitev, osnovnih administrativnih, računovodskih, davčnih in pravnih storitev ali v obliki pridobitve ugodnih poslovnih prostorov. Omenjene storitve v Savinjski regiji mladim podjetnikom nudita **podjetniški inkubator** (Mrežni podjetniški inkubator Savinjske regije, d. o. o.) in **univerzitetni inkubator** (Mrežni spin-off inkubator Univerze v Mariboru). Skupaj s tehnološkimi parki sodita v skupino tako imenovanih subjektov inovativnega okolja, katerih evidenco vodi *Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije (JAPTI)*.

Podjetniški in univerzitetni inkubator predstavljata ekonomsko orodje, ki se uporablja v povezavi z drugimi podpornimi ukrepi za pospeševanje podjetništva in razvoja novih inovativnih podjetij. Pomen inkubatorjev pri razvoju malega gospodarstva potrjuje tudi porast inkubatorjev v svetu, v zadnjih letih pa tudi v Sloveniji. Savinjska regija, s Celjem na čelu, ima dolgoročno vizijo razvoja tega območja. Odgovorni v inkubatorju se zavedajo, da v regiji in širše v Sloveniji nista dovolj zgolj sodobna gradnja in navidezno ustanavljanje delovnih mest. Potrebuje se visokokvalificirana delovna sila, z znanjem in željo po učinkovitem fleksibilnem delu ter konkretna podjetja, ki bodo tem ljudem omogočala varno in stimulatивно delovno okolje, polno velikih izzivov, **podjetja z dodano vrednostjo**. Cilji **celovite promocije za razvoj podjetništva in podjetniške kulture** so ustvarjanje zavesti o pomenu podjetništva za razvoj in uresničenje ustvarjalnih potencialov državljanov, pospeševanje izkoriščanja podjetniških in inovacijskih potencialov.

Svoje aktivnosti usmerjamo k oblikovanju in predlaganju ukrepov za odpravljanje administrativnih ovir pri nastajanju in delovanju podjetij, izvajamo pa tudi ukrepe na področju izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo. Med dejavnosti sodijo še razvoj in izvajanje celovitih podpornih storitev za podjetja in potencialne podjetnike ter koordinacija aktivnosti in spremljanje izvajanja nalog, ki jih v skladu z Zakonom o podpornem okolju za podjetništvo izvajajo subjekti podjetniškega okolja na lokalni in pokrajinski ravni. Uspešno se vključujemo tudi v programe Evropske unije ter druge **mednarodne povezave na področju pospeševanja podjetništva in konkurenčnosti** z namenom prenosa znanja in dobrih praks. S 1. 12. 2009 je v Celju pričela delovati tudi **Evropska projektna pisarna**.

Dobre prakse podjetniškega inkubatorja in univerzitetnega inkubatorja

V sklopu programa podjetniškega inkubatorja smo v zadnjih petih letih pomagali 143 podjetniškim idejam, od katerih jih je bilo oz. jih je 41 prejemnikov subvencije SPS P2. 2 podjetji sta bila prejemnika subvencije P4 – nakup tehnološke opreme. Več podjetij je bilo vključenih v mednarodne projekte, to so 7. okvirni programi. V sklopu univerzitetnega inkubatorja pa smo pomagali 53 podjetniškim idejam, katerih nosilci so bili študentje in profesorji.

R3, d. o. o.

Podjetje sodi v skupino tistih slovenskih podjetij, ki za tri mesece odhajajo v Silicijevo dolino. Upravljalci inkubatorja **Y Combinator**, ki jih vodi investitor **Paul Graham**, so izmed približno dva tisoč prijav s celega sveta najprej izbrali 200 podjetij, ki so jih povabili na razgovor, med njimi tudi podjetje R3, d. o. o., Podjetje je sicer prvo slovensko podjetje, ki je uspelo priti v Y Combinator, ostali infotehnološki start-upi so bili doslej uspešni v Londonu na Seed campu, med njimi Zemanta, vox.io, Visioconnect in Unika. Med najbolj znanimi projekti iz Y Combinatorja pa so Reddit, Cloudkick in Air bed and breakfast.

Uspehi podjetja so zajeti v prispevku RTV SLO na povezavi <http://tvslo.si/predvajaj/prava-ideja-robert-farazin-double-recall>

spletne-tehnologije-poslovna-oddaja/ava2.107411340/.

EKO-TCE, d. o. o.

EKO-TCE Tehnološki center za aplikativno ekologijo, d. o. o., je specializirano podjetje za prepoznavanje problemov na področju ravnanja z odpadki ter iskanja in razvoja ustreznih rešitev na okoljskem področju. S programom Centra ponovne uporabe ponujajo novo in inovativno storitev ravnanja s kosovnimi odpadki na območju Slovenije, ki upošteva tako zakonodajne vidike, zahteve EU, zahteve potrošnikov, načela družbene odgovornosti ter se zaveda vse večjega števila socialno ogroženih prebivalcev Slovenije. V Centru za ponovno uporabo prevzemajo še uporabne kosovne odpadke direktno pri uporabnikih, jih na primeren način popravijo, uredijo in pripravijo za prodajo ter nadaljnjo uporabo. Podjetje je sodelovalo pri pripravi zakonodaje s področja socialnega podjetništva. Spletna stran: <http://www.eko-tce.eu>.

EKO Ideja, d. o. o.

Za ustanovitev podjetja so se odločili, ker so zaznali odlično tržno priložnost na področju javne razsvetljave. V podjetju so razvili in kasneje začeli s proizvodnjo solarne ulične razsvetljave, ki za svoje delovanje ne bo potrebovala električne energije, ampak si jo bo proizvajala sama iz energije sonca, ki je obnovljivi vir energije. Solarna ulična svetilka, ki so jo v podjetju razvili, bo imela pred obstoječo javno razsvetljavo veliko prednost.

Spletna stran: <http://www.ekoideja.si/>.

V NAVTIK, napredne navtične tehnologije, d. o. o.

Podjetje razvija visoko tehnološki projekt W-FOIL. Podjetnik razvija svojstven koncept postavitve hydro foilov ali podvodnih krilc. Ta koncept v primerjavi z že znanimi projekti hydro foil omogoča manjšo hitrost, ko se trup ali trupi plovila ločijo od vode. Omogoča doseganje večjih maksimalnih hitrosti. Omogoča nam tudi izredno okretnost ter stabilnost pri plovbi s pomočjo hydro foilov. Spletna stran: <http://www.wfoilsail.com/>; <http://www.youtube.com/watch?v=k3ujSs55krA>.

Silicijevo dolino

Mrežni spin-off inkubator
Univerze v Mariboru
Kidričeva ulica 25, 3000 Celje
info@inkubator-celje.si
http://www.inkubatorcelje.si

Mrežni podjetniški inkubator Savinjske regije je bil ustanovljen 21. 7. 2004. Začelo se je z delom na projektu PHARE 2003, ki je bil uspešno zaključen oktobra 2007 in je pomenil vzpostavitev prostorske, informacijske, organizacijske in menedžerske strukture z modelom omrežja integralnega podpornega okolja, ki bo omogočil celovito razvijanje in rast novih podjetij.

Mrežni podjetniški inkubator
Savinjske regije d.o.o.
Kidričeva ulica 25, 3000 Celje
podjetniski@inkubator-celje.si
tajnistvo@inkubator-celje.si

Univerzitetni inkubator je začel delovati s 5. 8. 2005, ko je med Mrežnim podjetniškim inkubatorjem Savinjske regije in Univerzo v Mariboru prišlo do podpisa sporazuma o dolgoročnem sodelovanju na področju prenosa znanja iz akademskega okolja v podjetniško sfero. Mrežni spin-off inkubator Univerze v Mariboru predstavlja okolje za realizacijo podjetniških pobud znotraj univerze in fakultet ter na ta način pomaga pri prenosu inovativnega potenciala, tehnologij in invencij kot inovacije na tržišče. Študentom, profesorjem in tudi drugim strokovnjakom ponuja prostorske, materialne (raziskovalna in tehnološka oprema) možnosti in ustrezno strokovno podporo (tehnološko razvojne in poslovne storitve) za preverjanje njihovih idej pred komercializacijo. Je ena od oblik pospeševanja podjetništva, namenjen predvsem prenosu znanja z univerze v gospodarstvo ter tehnološko-razvojnim in inovativnim idejam ter podjetjem in podjetnikom.

Pripravili: doc. dr. Zdravko Praunseis,
Tina Naglič in Eva Rožanc

Z O F I J I N I HUMANISTIČNI V E Č E R I JESEN 2011, MARIBOR

Vsak četrtek,
od 18. ure naprej,
v dvorani Gustaf,
Ob železnici 8,
v Mariboru

13. in 19.10. bomo z mag. Francijem Pivcem govorili o Marxu,
27.10. si bomo pogledali film o UTD,
3.11. bo Urška Breznik predstavila knjigo "Upor (v) demokraciji",
10. in 17.11. bomo z Vido Otič govorili o Nietzscheju,
24.11., 1.12. in 8.12. si bomo ogledali Curtisovo serijo
»All Watched Over by Machines of Loving Grace«,
15.12. pa nam bo Ezra Wolski predstavil karaimizem.

Partnerji KATEDRA, MKC, ZAVOD PEKARNA in RADIO MARŠ

Še zadnji prostori kritike v mestu

SVET KOT ZAROTA

Vsak torek, od 18. ure naprej,
v prostorih Kulturnega inkubatorja,
Koroška cesta 18, v Mariboru

- 11.10. bo o paranoji predaval dr. Boris Vezjak,
18.10. bo o primeru Kasparja Hauserja predaval dr. Andrej Fištravec,
24.10. bo o nastavkih za sociologijo zarote predaval dr. Jože Vogrinc,
8.11. bo o evropskem razumevanju neevropskih kultur predaval dr. Primož Šterbenc,
15.11. bo o intelektualnem zločinu in zaroti zoper vladavino prava predaval dr. Andraž Teršek,
22.11. bo o izvorih besede »tajkun« predaval Gregor Lozar,
29.11. bo Žiga Pavlovič orisal zarotniške vsebine v medijih,
6.12. pa bo Branko Bembič predstavil knjigo Davida Cohena »Tri predavanja o kapitalizmu«.

www.zofijini.net

»Ustvarjalna radost otrok me žene, da delam naprej«

Pogovor z Mojco Kasjak, predsednico Plesne izbe Maribor.

Jasmina Založnik

V petindvajsetih letih je Plesna izba Maribor utrdila svoj pomen in vlogo v uvajanju mladih v procese sodobnega umetniškega ustvarjanja, tako na polju plesa kot tudi znotraj glasbenega – bobnarskega izražanja. Velika večina sodobnih plesnih ustvarjalcev, ki prihajajo iz štajerske regije, je svoje prve plesne korake naredila v Plesni izbi Maribor. Kot pravijo na Izbi, »ples na ustvarjalni in kreativni način posredujejo mladim z namenom, da postane več kot samo ljubiteljska dejavnost«. Tako poleg celoletnega izobraževanja, ki pokriva najširši spekter plesnih tehnik, organizirajo krajše intenzivne delavnice s tu-

koreografino in plesno pedagogino ter predsednico Plesne izbe Maribor.

Opažate spremembe na področju plesne vzgoje?

Če bi naredila pregled, kaj vse se je zgodilo na področju kulturne oziroma preciznejše plesne vzgoje v zadnjih petindvajsetih letih, torej od ustanovitve Plesne izbe Maribor, bi lahko dejala, da so bili narejeni številni koraki. Vendar te spremembe potekajo počasi in jih na prvi pogled pogosto ne opazimo.

Katere so ključne spremembe na področju plesne vzgoje?

Ločiti je treba dve obliki plesne vzgoje. Prva je sistematična, torej vpeta v formalni sistem izobraževa-

vsemu poglobljen način. Omenjeni projekt že dve leti nadomešča manko sistemske vključitve sodobnega plesa v šolskih kurikulumih. Plesna izba Maribor je v njem preteklo leto sodelovala s tremi produkcijami: predstavo Čarovnik iz Oza, F.A.R.M.A. in Zvok iz globin.

Kje se izvaja omenjeni program in kako se pripenja v formalne sisteme vzgoje in izobraževanja?

Način predstavljanja in povezovanja s šolami je prepuščen samim izvajalcem, kar je tudi bistveni manko omenjenega projekta. Projekt je tako kot številni drugi uvrščen v katalog ponudbe vzgojno-izobraževalnih vsebin, ki jih na letni ravni

jati šole pri izboru ponudnikov in programov. To še posebej velja za plesno vzgojo, ki bi morala biti načrtno integrirana v šolske kurikule in s tem izenačena z likovnim in glasbenim poukom ter poukom športne vzgoje. Za ta namen je bil pred nekaj leti na zavodu za šolstvo narejen program plesnega izobraževanja. Zasnovan je bil celostno; plesna vzgoja je bila integrirana v osnovnošolski kurikulum, vpletala in prepletala se je s preostalimi izobraževalnimi vsebinami. Program je torej pripravljen, a žal še nerealiziran. Za njegovo dejansko udeležanje, se zdi, bo potrebno še veliko časa.

Telo nosimo dnevno s seboj, a ga žal zelo slabo poznamo. Žal se tega le redki zavedajo. Javnost ples še vedno banalizira. Ples je pojmovan kot oblika zabave, pri čemer pomembno vlogo odigrajo tudi mediji s svojim načinom podajanja vsebin. To ni le problem v našem okolju, problem je globalen.

jimi mentorji, predavanja in okrogle mize. Izobraževalni programi rezultirajo v končnih produkcijah, improvizacijskih večerih, manjših ali večjih, samostojnih ali skupinskih avtorskih projektih, ki jih predstavljajo širši javnosti.

Kljub temu da v zadnjih nekaj letih opažamo pomembne korake v sodobnem plesu (Umetniška gimnazija – smer sodobni ples (1999/2000), Center sodobnega Plesa (2011)), se zdi, da bo za preoblikovanje tradicionalističnih pogledov na ples treba še ogromno dela. Kulturna vzgoja, znotraj katere se umešča tudi plesna vzgoja, postane eno izmed prioritarnih področij slovenskega Nacionalnega programa za kulturo. Snovanje novih programov in poskusi njihove integracije v formalne oblike izobraževanja pa temelj za uresničitev ciljev kulturne vzgoje (dvig kulturne pismenosti, oblikovanje zahtevnih kulturnih potrošnikov in kvalitetnih kulturnih ustvarjalcev). O pomenu plesne vzgoje smo se pogovarjali z Mojco Kasjak, plesalko,

nja. Ta se za zdaj odraža le v mreženjih, povezovanjih in sodelovanjih s formalnim šolskim sistemom. Bolj razširjena je druga, ki zajema neformalno in informalno izobraževanje. Ta je razpršena, pogosto odvisna od priložnostnih situacij.

Pomembne spremembe so se zgodile prav na sistemski ravni. Formalno so bile pripravljene smernice in sistemi, s katerimi bi ustvarili trajne strukture. Za tovrstne spremembe je potrebno povezovanje različnih segmentov: države, lokalnih skupnosti in izvajalcev. Strokovnjaki smo pripravili celostni program integracije plesne vzgoje v osnovnošolske kurikule, ki pa se žal ne izvajajo. Zato bom raje namesto priprave programa kot primer dobre prakse navedla projekt Plesna učilnica, ki je iniciiran od Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. Nosilec projekta je En Knap, partnerja projekta pa Plesna izba Maribor in Plesni forum Celje. Cilj projekta je seznaniti otroke in mlade s sodobnim plesom in jim ga predstaviti na dostopen in razumljiv, a kljub

prapravlja ministrstvo za kulturo. Katalog je namreč zgolj priporočilo in pripomoček šolam, izbor kvalitetnih ponudnikov, končni izbor pa je v celoti prepuščen šolam samim. Zato nastaja paradoksalna situacija; na eni strani šole izbirajo programe etabliranih, javnih institucij, kot so muzeji, galerije ipd., na drugi strani pa se prepuščajo zapeljati komercialnim ponudnikom. Nekje vmes je pretežni del manjših, neodvisnih ponudnikov umetniških vsebin, med katere sodi tudi Plesna izba Maribor. Sami sicer sodelujemo z nekaterimi šolami v regiji, vendar pa so omenjena sodelovanja bolj izjeme kot pravilo.

Kako nagovarjate šole s svojimi programi?

Šolam na letni ravni pošiljamo obvestila o programih, nato jih tudi kontaktiramo in programe še obširneje predstavimo. Opažamo, da to, žal, ne zadostuje. Zato menim, da bi moralo ministrstvo za kulturo skupaj z ministrstvom za šolstvo programe bolj sistematizirati, zožati ponudbo ali celo bolj usmer-

Zakaj menite, da se program ne uresničuje?

Programi se izvajajo, vendar le na vrtčevski ravni na področju predšolske vzgoje. Vzgojiteljice v vrtcu so strokovno usposobljene za poučevanje plesne vzgoje, medtem ko je na osnovnošolski ravni ples integriran v kurikulum s športno vzgojo. Pri tem bi poudarila, da gre za sistematizacijo športnega plesa in ne plesa kot ustvarjalne discipline. Naše pojmovanje in uporaba telesa se bistveno razlikujeta. Plesna vzgoja spodbuja kreativnost in ustvarjalnost otrok, telo otroku približa, ga z njim poglobljeno seznanja, ne le na ravni spoznavanja anatomije, temveč tudi pomena in funkcionalnosti giba, percipiranje prostora, sebstva ipd. Telo nosimo dnevno s seboj, a ga žal zelo slabo poznamo. Žal se tega le redki zavedajo. Javnost ples še vedno banalizira. Ples je pojmovan kot oblika zabave, pri čemer pomembno vlogo odigrajo tudi mediji s svojim načinom podajanja vsebin. To ni le problem v našem okolju, problem

je globalen. (Sodobni) ples kot umetniški izraz je še vedno neznan-ka, s tem pa ostaja na margini tudi integracija plesne ustvarjalnosti v formalne sisteme. Država in lokalne skupnosti bi morale sprejeti odgovornost in tudi ples priznati kot enakovredno umetniško disciplino ter poskrbeti za njegovo načrtno integracijo v šolske kurikule.

Kakšen je torej odnos države in lokalnih skupnosti do procesov institucionalizacije sodobnega plesa?

Na papirju je vse videti optimalno. Žal pa resnica pride na plan takoj, ko se dotaknemo vprašanja sredstev in dotacij. Najprej zato ker sodobni ples še vedno ostaja robna umetniška disciplina (družba z njim ni seznanjena), kar odseva v samih sistemih financiranja in obravnave. Treba bi bilo narediti več za promocijo sodobnega plesa, njegovega približevanja širšim množicam, širitvi njegovih porabnikov. Institucionalizacija, torej ustanovitev Centra za sodobni ples, je prvi korak na tej poti.

Pomen institucionalizacije, torej priprave discipline v formalne okvirje, se je pokazal tudi v raziskavi odnosa med plesom in športno vzgojo skozi polpreteklo zgodovino. Zakaj je nastal razcep med njima? Po drugi svetovni vojni je bila ustanovljena Plesna zveza Slovenije. Vsi športni plesi, kot sem v raziskavi spoznala, so se prav prek Plesne zveze v družbi afirmirali. Nastala je tudi Fakulteta za šport, ustanovljale so se mreže, razvoj strokovne literature z omenjenega področja je naraščal. Prav tako je naraščalo število tekmovanj ipd. Sodobni ples je ostajal na obrobju. Prepuščen je bil posameznikom.

Da bi se stvari spremenile, je najprej treba ozavestiti ravnatelje in učitelje, da bodo sposobni sprejeti odgovornost pri izbiranju ponudnikov biti selektivni. V šolah mrgoli komercialnih vsebin, kar je v protislovju z njihovim poslanstvom. In nad tem bi morala bdeti tako lokalna skupnost kot tudi država.

Kako bi opredelili pomen in mesto Plesne izbe Maribor na področju kulturne vzgoje?

Plesna Izba Maribor si je skozi leta ustvarila renome, predvsem zaradi svoje strokovnosti in umetniške

vrednosti podajanja vsebin. Naši deležniki imajo večinoma višjo in visoko izobrazbo, kar se tudi odraža tudi v vrednotah, v odnosu do ponudbe in načinu izbora ponudnikov vzgoje njihovih otrok. Na Plesni izbi Maribor v ospredje postavljamo kvaliteto. Delamo v manjših skupinah, s čimer omogočamo individualni pristop.

V zadnjih letih opažamo upad vpisa med mladimi, torej učenci višjih razredov osnovne šole in srednješolske mladine. Tiste, ki ostajajo, vzpodbujamo in jim omogočamo strokovno pomoč za ustvarjanje samostojnih projektov. Letos smo realizirali dva takšna projekta. April Veselko je pod okriljem zavoda Federacija in mentorstvom Snježane Premuš ustvarila svoj avtorski prvenec, Maja Lamovšek in Maja Šnuderl pa sta ustvarili duet, v katerem sta raziskovali pojem odnosa pod mentorskim vodstvom Nine Milin.

Program delimo na tri področja: celoletno plesno in glasbeno izo-

braževanje; sodelovanje v različnih kulturnih programih, kamor se umešča program Plesna učilnica, in sodelovanje v Kulturnem dnevniku. Pred kratkim smo zasnovali še program Nebo nad Mariborom, s katerim želimo plesno izobraževanje nadgrajevati in povezati z drugimi disciplinami (likovno, multimedijo ipd.). Ti programi so pripravljani in prilagojeni starostnim skupinam otrok ter ustvarjeni kot preplet produkcijsko-izobraževalnega modela, bodisi da otroci najprej pogledajo predstavo, nato pa tudi sami stopijo v proces, torej pridobijo izkušnjo, ali pa izobraževalni procesi rezultirajo v miniaturre in letne produkcije. Tretji steber je profesionalna produkcija.

Kaj bi želeli izboljšati?

Želimo si večjo vidnost oziroma kontinuirano prisotnost v medijih, pa tudi svoj lastni uprizoritveni prostor/oder, s katerim bi pridobili novo občinstvo ali pa zgolj iz občasnih konzumerjev ustvarili stalne spremljevalce sodobnih plesnih

predstav. Lastni oder bi omogočal kontinuiteto in večjo prepletenost med izobraževalnimi in produkcijskimi programi. Deležniki se namreč trenutno med seboj premalo prepletajo; opažamo ločnico med posamezniki, vključeni v programe plesnega izobraževanja, publiko letnih in zimskih produkcij in spremljevalci profesionalnih produkcij. Združevanje prikazov mladih s profesionalnimi produkcijami bi bil lahko prvi korak pri tem prestopanju mej in ločnic. Takšni poskusi so že bili, vendar žal niso imeli kontinuitete.

Kaj vam osebno pomeni plesno izobraževanje?

Veliko mi pomenijo pozitivni odzivi otrok. Opredelila bi ga kot prenos znanja na mlade in kot ustvarjalno radost otrok, ki me žene, da delam naprej in potrjuje, da delamo v pravi smeri. Nikdar ne bom pozabila deklice, ki je sicer obiskovala jazz balet, z mano pa stopila v ustvarjalni proces in postavljanje predstave. Ob koncu projekta je dejala, da je hvaležna za izkušnjo, saj je spoznala, da proces zahteva njeno nenehno prisotnost – telesno in mentalno. To pomeni, da ne gre zgolj za osvojitve tehnike in njeno mehanično ponavljanje, temveč da sodobni ples zahteva vključitev cele osebnosti. Tega se še vedno mnogi premalo zavedajo.

Cilji in vizija vaših programov ali širše programov kulturne vzgoje ...

Znotraj izobraževalnih programov se mi zdi bistven razvoj ustvarjalnosti in individualnih sposobnosti posameznika, kot tudi razvoj kulturne razgledanosti, pod čemer razumem razvoj vrednostnega sistema, širitev obzorja, razvoj estetske občutljivosti in kritičnega odnosa do kulture in umetnosti. Bistvenega pomena je torej doživljanje, spoznavanje, čutenje, uživanje in razmišljanje znotraj plesne umetnosti. Plesna Izba Maribor ima specifično mesto, saj prepleta profesionalno produkcijo, festivalsko ponudbo in izobraževalne vsebine. Kar pomeni, da oblikujemo celostno plesno umetniško ponudbo in jo lahko s pridom tudi prepletamo. Udeleženci imajo možnost spoznavanja sodobnega plesa na več ravneh. V prihodnje si želimo omenjene ravni še bolj prepletati in povezovati.

Plesna predstava FARMA EMŠO, produkcija Plesna Izba Maribor (2010)

Foto: Saša Huzjak

Kulturni potencial Ptuja?

Aljaž Selinšek

Ptuj in njegova zgodovinska dediščina nista bila nikdar vprašljiva. Prav tako ni bila vprašljiva njegova razsežnost in srednjeveška mogočnost. Le-ta se namreč ponosno ponaša in vije skozi zavest Slovencev in čedalje več tujcev, ki v njegovem objemu preživljajo vsaj poletne mesece. Res je, Ptuj je zmeraj imel skoraj magično moč privlačnosti in estetike, tako da ni presenetljivo, da postaja za zunanjega opazovalca iz dneva v dan zanimivejši. Zato je vprašanje njegove nastopaške vloge bilo zmeraj na mestu. Ptuj pa je po drugi strani dokazal, da ne predstavlja samo zgodovinskega monumentalnega spomenika, ampak tudi kulturni biser. Kulturne zmožnosti mesta se z veliko intenziteto razvijajo, predvsem zadnja leta v obliki različnih festivalov in dogodkov. Zavedati se moramo dejstva, da mesto tako ali tako že samo po sebi predstavlja kulturno nabito in obarvano vlogo. Pa si pogledjmo zakaj.

Sprva moramo omeniti že znana poletna festivala, Mednarodni festival sodobnih vizualnih umetnosti Art Stays, ki se je letos odvijal že devetič, ter glasbeni festival Arsana, ki se je odvijal tretjič. Letos sta oba znova potekala »združena« pod taktirko t. i. festivala Art Ptuj 2011, s čimer sta obe kulturno umetniški društvi še toliko bolj poskrbeli za njuno prepletanje. Verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da so v okviru teh sklopov Ptuj znova obiskala svetovna imena, gostje Arsane so bili namreč tudi svetovno znani violinist Stefan Milenković, Rade Šerbedžija & New cinema group, Auckland Youth Symphony Orchestra iz Nove Zelandije, Chriss Jarrett, Konstantin Bogino, Alexei Kornienko in mnogi drugi. Področje sodobne vizualne umetnosti je bilo vnovič zaznamovano z Lynn Book, nato Muhmudom Zulfikom, Olgo Schigal, Nemanjo Cvijanovič, Robinom Starbuckom, Jašo, Katharino Klement itn. Omenimo še samo, da se je mesto v tem času obogatilo z več kot dvajsetimi razstavnimi mesti ter da je Ptuj v pet-

Foto: en.wikipedia.org/wiki/File:Ptuj.jpg

najstih dneh postal bogatejši za več kot tristo umetnikov iz celega sveta. Festival je dopolnila t. i. poletna akademija, v okviru katere so potekala predavanja in delavnice o praksi in teoriji umetnosti (vodili so jih mednarodni profesorji, kustosi in umetniki) ter dodatni dve mednarodni poletni akademiji, in sicer mednarodna glasbena ter plesna akademija. Ker je Ptuj eno izmed mest EPK 2012, bo Art Ptuj predstavljal pomemben projekt, s čimer pa, kot kaže, ne bo imel prevelikih težav, saj je že dodobra dodelan in bogat. Naslednji kulturno močan dogodek povezuje najstarejše slovensko mesto s poezijo. Gre za Dneve poezije in vina, festival, ki se je letos že drugič odvil na različnih ptujskih lokacijah. Ptujčanom je tako lahko v čast, da je eden izmed najpomembnejših evropskih festivalov, ki je že petnajstič zapored združil pesnike iz vsega sveta, svoj habitat prenesel izpod Gradnikove Murve prav na Ptuj. O velikosti in gracioznosti festivala ni potrebno preveč govoriti, omenimo lahko samo dejstvo, da je pokrival različne ptujске lokacije. Le-te je z intimnimi, t. i. zasebnimi branji, popeljal na nepozaben poezijski let in jim tako pustil pomembno noto. Noto poezije, ki je zemlji, po kateri so nekdanje hodili (tudi) Rimljani, posadila metafizično razsežnost

poezije in ljudi. Ob vsem tem lahko samo sklenemo, da je bil že čas, da se Ptuj popelje na konico kulturnega ustvarjanja v Sloveniji. Ali ob vsem kulturno zgodovinskem bogastvu, ki ga mesto nosi, ni nemara to njegova dolžnost? Če smo malenkost pokroviteljski, lahko trdimo, da Ptuj predstavlja transcendentalni pogoj za kulturno ustvarjanje. Ptuj slednje zagotovo uspešno dokazuje.

Vrhunec, ki mestu v tem duhu daje nov zagon, bo zagotovo EPK 2012. Podrobnejši predstavitev dogajanja, vzrokom za izvedbo ter nenazadnje udejevanju projekta kot takega, bomo namenili poseben članek v eni izmed naslednjih števil. Na tem mestu pa lahko z gotovostjo trdimo, da so priprave v polnem teku, saj je Ptuj v vseh svojih razsežnostih več kot pripravljen na tako veliko stvar kot je EPK. In to v smislu delovanja, vključevanja in sodelovanja vseh starostnih skupin in ustvarjalnih profilov. Za to bodo poskrbele tudi generacije ptujskih osnovnih šol. Konkretno, OŠ Ljudski vrt na Ptuj pripravlja več kot le posamezne projekte, ki bodo del dogajanja ali programa v okviru EPK. V letnem delovnem načrtu si je namreč zadala veliko nalogo, to je, učence šole popeljati v svet kulturnega ustvarjanja. S tem jim bo dala možnost so-

delovanja in prispevanja k samemu projektu, kar lahko na ravni posameznika predstavlja njegovo kulturno odskočno desko. Samo omenimo, da bo ta šola med drugim celotni Sloveniji predstavila mesto Ptuj v njegovi zgodovinski vlogi. Na mednarodni pustni povorki, ki se ponaša s korenitimi priznanji in si je ustvarila status nepogrešljive slovenske kulturne veje, bo namreč Ptuj prelevila v čas Rimljanov. S tem bo mesto etabrirala in mu simbolno podellila priznanje, kot si ga zasluži. In vse to v okviru EPK. Da ne omenjamo ustvarjalnih delavnic ipd., kjer bodo učenci živeli in čutili Rimljane ter na podružnični šoli OŠ Grajena celo Turke. Kaj je lahko lepšega kot dejstvo, da bodo na Ptuj najmlajše in malo mlajše generacije predstavile mesto skozi zgodovino. Ali ga niso nemara že prav Rimljani s svojo pesnico Sappho videli kot veliko mesto s še večjim kulturnim potencialom? Ali po drugi strani niso prav otroci in mladostniki tisti, ki bodo ta kulturni potencial vnovčili in popeljali do zvezd? Majhno mestece srednjeveških karakteristik tako združuje zgodovino in kulturo. Ampak še pomembneje je, da to počne na način približevanja otrokom, ki so ob vsem tem zagotovo največji »kulturni« biser tega mesta. Ptuj, iskrene čestitke!

Milijone vreden kvartet

The Million Dollar Quartet, ki ga poseblja fotografija Elvisa za klavirjem, obkroženim s preostalimi tremi, je prelomni mejnik rock'n'rolla, ki je v zadnjih letih dobil svojo različico v muziklu, kar ga je spremenilo v ep.

Igor Bašin

Pisal se je 4. december 1956. Tistega torka so se na naslovu 706 Union Avenue v Memphisu znašli štirje mladeniči, ki so usodno spremenili nadaljnji potek pop(ularne) glasbe. Če je Sun Studio rojstni kraj rock'n'rolla, potem so Elvis Presley, Carl Perkins, Jerry Lee Lewis in Johnny Cash zagotovo njegovi prvorojenci, lastnik studia in založbe Sun Records, Sam Philips, pa njihov boter. Kje je počelo vse zmešnjave, ki jo je povzročil rock'n'roll, nam odkrije tistega davnega dne skrivoma posneti studijski (jam) session, ki ga je lokalni časopis Memphis Press-Scimitar za vse čase oklical za The Million Dollar Quartet.

Sam Philips ni ne pel ne igral kakšnega instrumenta, imel pa je vizijo. Ko je leta 1950 v Memphisu odprl snemalni studio, se je sprva dokazoval s posnetki črnskega bluesa. Med njegovimi strankami so bili B.B. King, Rufus Thomas, Howlin' Wolf. Ko je leta 1953 prišel na vrata studia osemnajstletni fanté po imenu Elvis Aaron Presley, še pomislil ni, da se mu uresničuje njegova pohlepna želja, ki jo je rad izustil: »Ko bi le našel belca, ki čuti in poje kot črnc, bi zaslužil milijone.« Ko ga je spoznal s kitaristom Scottyem Moorem in basistom Billom Blackom, je sprožil proces oblikovanja prepoznavnega Elvisovega sloga. Poleti 1954 je posnel singel s predelavo bluesa Arthurja »Big Boya« Crudupa iz leta 1946, That's All Right, in country & western skladbo Blue Moon Of Kentucky. Navkljub vsem težavam z moralo in dušebrižniki je prebil ledino in že leto kasneje je Philips, ki se je zavedal, da nima dovolj finančnega zaledja za njegovo katapultiranje med nacionalne zvezde, prodal pogodbo z njim veliki gramofonski hiši RCA za šestintrideset tisoč dolarjev, ki jih je vložil v druga imena, ki so rasla skupaj z

bodočim kraljem rock'n'rolla - Carl Perkins, Johnny Cash, Roy Orbison, Jerry Lee Lewis.

Memphiški krog okoli studia in založbe Sun je odlikoval rockabilly. Šlo je za južnjaški belski odmev na okoliški dvanajst-taktni boogie blues, njegovi predstavniki pa so izšli iz countrya, pri čemer so začeli drug za drugim uporabljati, takrat v tej glasbi prepovedane, bobne in električne kitare, je zapisal Peter Barbarič v knjigi prvih štirih desetletij rocka in popa Okopi slave. Z Elvisom so bili v frontalni liniji zgoraj naštetih, ki jih je Philips po prvih uspešnih izdajah predal prav tako velikankam.

Razpredanja, če ni bil morda Carl Perkins zaslužnejši in boljši od Elvisa, se hitro končajo s sklepom, da sta za uspeh in slavo odigrala ključno vlogo zunanji videz in javno obnašanje. Bolj kot Perkins je bil

Elvisov rival »mož v črnem« Johnny Cash. Avtor njegove biografije Steve Turner je zapisal: »Nikoli nespodobna drug do drugega sta vedno pazljivo opazovala prodajo plošč in koncertne uspehe drugega. Elvis je na nastopih pogostokrat posnel Casha, Cash pa je v zameno do zadnje potankosti izpopolnil parodiranje Elvisa, vključno njegovo pozibavanje z boki, šopirjenje zgornje ustnice in tudi glavnik je moral otresti po tem, ko je začesal v, z briljantino zamazane lase.« Vse tri med drugim povezuje skladba Blue Suede Shoes, ki naj bi jo Perkins napisal po tem, ko mu je Cash povedal zgodbo o afro-ameriškem vojaku C.V. Whitu. Ni pa bila samo njegov hit, ampak tudi Elvisov.

Ko je aprila 1956 Presley izdal singel Heartbreak Hotel in prvo veliko ploščo za založbo RCA, se je ustoličil na

vrhu ameriških lestvic. Celotno konservativni televizijski voditelj Ed Sullivan ga je bil prisiljen gostiti v svoji »prime time« nedeljski večerni oddaji, ki je po gledanosti porušila vse rekorde dotlej. To burno leto dokončne popularizacije rock'n'rolla je zaokrožil decemberski session v Sun Studiu. Tistega torka je imel Carl Perkins namen posneti svojo različico blues komada Matchbox. V ta namen je Philips povabil v studio takrat še anonimnega, vendar obetavnega in divjega boogie pianista, Jerrya Leeja Lewisa, ki je le dva tedna prej posnel svoj prvi singel (kje drugje kot v Sun Studiu). Na vratih se je nenajavljeno pojavil še Presley s spremljevalko Marilyn Evans in zgodil se je ad hoc projekt, h kateremu se je priključil še dober Perkinsov prijatelj Johnny Cash. Na srečo je tonski tehnik Jack Clement pustil teči trak, na katerega se je zapisal neponovljiv trenutek. Vpleteni niso veliko razmišljali. Odzivali so se naravno in brez zavor izzivali drug drugega. Tako sproščeno in neobvezno glasbeno druženje, ki skoraj meji na razpuščenost, se ne zgodi pogostokrat. Šele četrto stoletje kasneje uradno objavljeni posnetek, ki je fonogramski biser, ki ob vseh brezmadežnih napakah, prostodušnem hecu, izbranih predelavah in avtorskih namigih, odkrije korenine rock'n'rolla ter vplivnost countrya in gospela, kar se še danes sliši kot ironičen odziv na tedanja podtikanja satanizma rock'n'rollu.

The Million Dollar Quartet, ki ga poseblja fotografija Elvisa za klavirjem, obkroženim s preostalimi tremi (na originalu je na drugi strani klavirja ulovljena tudi Elvisova spremljevalka Evans), je prelomni mejnik rock'n'rolla, ki je v zadnjih letih dobil svojo različico v muziklu, kar ga je spremenilo v ep. To pa ulovljenemu zgodovinskemu slučaju ne more odvzeti avre(ole).

ELVIS PRESLEY

The Million Dollar Quartet

Koristna in zabavna študentska pot

Biti študent v pravem pomenu besede združuje mnogo lastnosti: na eni strani pridnost, delavnost, odgovornost, zanesljivost, na drugi strani pa razposajenost, radovednost, lenarjenje po dolgi noči ... Da pričarajo pravo mero obojega – koristnega in zabavnega, se trudijo v Študentskem svetu Univerze v Mariboru.

Kdo?

Študentski svet Univerze v Mariboru (ŠS UM) je po Statutu UM organ univerze. Pravna podlaga za delovanje ŠS UM sta Pravilnik o sestavi in delovanju študentskih svetov in že prej omenjen Statut UM.

ŠS UM sestavljajo predstavniki posameznih fakultet, tako da so enakopravno zastopani interesi vseh članic univerze. Vsaka članica ima enega predstavnika, njihova mandatna doba traja dve leti.

Študente univerze predstavlja prorektor za študentska vprašanja. Je posrednik med Študentskim svetom Univerze v Mariboru in študentskimi sveti članic univerze oziroma prodekani za študentska vprašanja posameznih fakultet. Prorektor za študentska vprašanja Univerze v Mariboru predstavlja Študentski svet Univerze v Mariboru in vodi njegovo delo. Sklicuje in vodi seje študentskega sveta, skrbi za izvajanje poslovnika, podpisuje akte, ki jih sprejme svet, nadzoruje izvajanje sklepov, skrbi za sodelovanje z organi univerze ...

Kako?

ŠS UM dela na rednih, izrednih in korespondenčnih sejah. Obravnava in daje mnenje o vseh splošnih, načelnih in posebnih vprašanjih visokošolske dejavnosti, ki se nanašajo na pravice in dolžnosti študentov; daje mnenje o kandidatih za rektorja in k predlogom za kandidate za prorektorje; voli predstavnika študentov v upravni odbor univerze; na predlog

študentskih svetov članic predlaga kandidate iz vrst študentov v delovna telesa organov univerze in komisij univerze; se vključuje v procese in aktivnosti samoevalvacije univerze; ima pa tudi številne druge naloge. Študentje lahko preko študentskega sveta sodelujejo v organih univerze, o posameznih zadevah podajajo svoje mnenje, predloge in pripombe, tako da je njihov glas vedno in povsod prisoten.

Če želiš tudi ti sodelovati pri sooblikovanju študijskega in obštudijskega procesa, lahko na začetku študijskega leta kandidiraš v študentski svet članice. Volitve se odvijajo v mesecu novembru. Vse podrobnosti najdeš na spletni strani www.studentskismet.uni-mb.si ali pri prodekanu za študentska vprašanja na tvoji fakulteti, ki ti lahko delovanje študentskega sveta tudi podrobneje predstavi in ti tudi pomaga pri izpolnjevanju vloge.

Kaj vse?

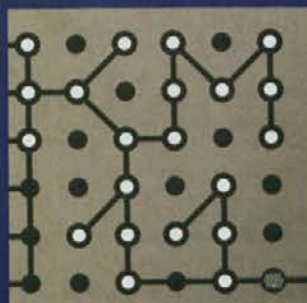
Študentski svet Univerze v Mariboru poleg skrbi za kakovostni študij poskrbi tudi za pestro obštudijsko dejavnost. Ste že slišali za tradicionalno prireditev Gremo na prvi rok, kjer se zbere več kot 10.000 študentov, ki si želijo spoznavanja in druženja takoj v začetku oktobra, na »prvem roku«? To je le eden izmed številnih projektov:

- Dnevi študentov (Koleščkanje, Roštiljada, Pomladne igre, Tek okoli ribnikov, idr.),
- »Uni cup« v golfu, v preskakovanju ovir in konjeniških igrah,

KLUBSKI MARATON 2011

Različni

Založba Radio Študent,
2011

Že enajsta ekspedicija po domači klubski grudi zajema 27 prostorov, po katerih bodo do konca meseca nastopili elektro-izzivalni Ludovik Material, pridigarsko poskočni Dabazadžaba!, elektro-raziskovalni Walter Flego, na psihedelijo naravnana Karmakoma, hardkorovsko nabruti Joko Ono in našpičeni Hoax Program. Še ena generacija skupin, še je izzivalne in neprilagodljive mlade muzike v našem podtalju.

LEON MATEK

Most

KUD France Prešeren,
2011

Ob še enem takšnem samosvojem godcu nas ni strah za prihodnost domače muzike, le vrata mu odprite. Druga samostojna plošča je nastala na krilih čudovitega orientalskega brenkala, saza, ki je muza ljudskega melosa izpovednih, toplih pesmi. Te so otožne, nagajive, ljubeče, polne dovtipov. Življenjske, na trenutke razbojniške, nikoli pa brezupne in razočarane. Navdahnjena vez rocka, šansona in sevdaha.

MOVEKNOWLEDGEMENT

Pump Down!!!

Beton, 2011

Sveža in pozitivna sta le dva superlativa evforije, ki zagradi ob tem zelo zračnem, elastičnem in nabritem albumu. S premišljeno sestavljenim zaporedjem pesmi ne da miru. Požre! Preplet psihedelije, rockanja in elektronike je svoboden, da vrag odnese šalo. Napeti kitarški rifi, nalezljive elektro-klavature, natempiran ritem in prodorno eksperimentiranje nosijo to ploščo leta. Vsi, marš na ples!

WRONG

Mysterious Sleeping Flyer

God Bless This Mess,
2011

Po skoraj desetih letih mirovanja je bend, ki deluje na vezi med Gornjo Radgono in Apačami, objavil takšno ploščo, kot si je želel in zamislil. Prepojena z žagajočimi kitarami, upočasnjeno »headbangersko«
ritmiko in rimajočim vreščanjem, zavijanjem in prepevanjem kuha nu-metalski golaž. Z vsemi potrebnimi in pravimi sestavinami, vendar ne dovolj začnjen, da bi skočil iz povprečja. Za svojo dušo.

- Veslaška regata,
- izobraževalne dejavnosti (npr. okrogle mize),
- priprava na pričetek študijskega leta z oblikovanjem brošure »Bruc paket«,
- kvodajalske akcije in spodbujanje humanitarnosti preko zbiranja finančnih ali materialnih sredstev.

Študentje mariborske univerze imajo tudi svoj prepoznavni znak, ki je bil izbran preko natečaja julija 2011 z namenom, da bi ga s ponosom nosili skozi študentsko življenje in tako poudarjali pripadnost Univerzi v Mariboru. Zmagovalni prepoznavni znak študentov UM je postal telovnik. Njegovi oblikovalki, Anamariji Fink, sta Univerza v Mariboru in Študentski svet UM poklonila 1.000 evrov nagrade. Telovnik je sedaj v pripravi, tako da študentje nestrno pričakujejo, kdaj ga bodo oblekli.

Da lažje študijsko leto se bo pričelo ...

Študentsko življenje ne prinaša le sedenja za knjigami v samici, ampak je ta čas potrebno maksimalno izkoristiti. Za kaj? Za spoznavanje novih ljudi, ki ti bodo v prihodnosti stali ob strani ali ti morda pomagali na poti do uspeha, za zabave do jutranjih ur, kjer se boš sprostil, se nasmejati in nabral energije, saj »dobra volja je najboljša«, za nove študijske izzive, za obisk raznovrstnih prireditev in študentskih potovanj, ki ti razširijo obzorja in ponudijo pogled izven Slovenije, ter za vse ostale stvari, po katerih hrepeniš in boš z njihovo uresničitvijo dobil več zagona za uspešnejše nadaljevanje.

Priporočamo ti, da se v študijskem času podrobneje informiraš o naslednjih stvareh:

- preberi si Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja na UM, da boš vedel, kdaj se prijaviti na izpit in kakšni so pogoji opravljanja izpitov;
- prebrskaj Pravilnik o sestavi in delovanju študentskih svetov;
- pokukaj tudi v Pravilnik o izvajanju študentske ankete, ki jo boš ob vpisu v naslednji letnik moral rešiti ter podati objektivno oceno profesorja.

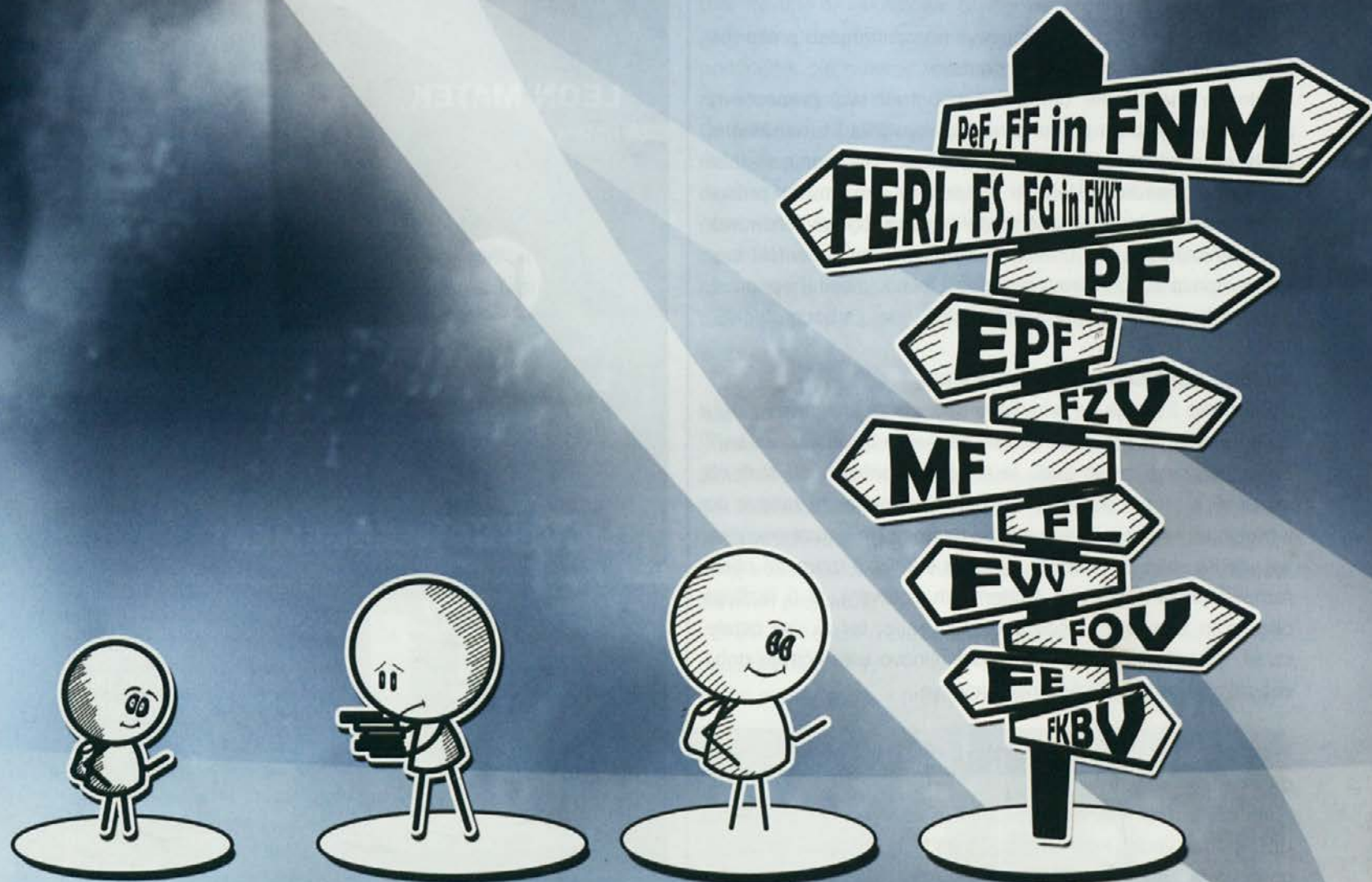
... in ob študiju bo čim bolj veselo!

Vse to lahko sooblikuješ tudi ti! Biti član študentskega sveta pomeni sooblikovati tvoj študijski čas, študijski čas prijateljev in tudi naslednjih generacij. Lahko si nabereš neprecenljive izkušnje, navežeš kontakte, vse to pa bo koristno v tvoji prihodnosti, za katero sigurno načrtuješ, da bo uspešna in polna novih izzivov. Zato kar pogumno poišči prodekana na svoji fakulteti ali se obrni na Študentski svet Univerze v Mariboru preko www.studentskisvet.uni-mb.si. Bodi radoveden, ustvarjalen in kreativen! Izkoristi študijski in obštudijski čas!

Želiš tekom študija

- sooblikovati študijski proces?
- zastopati pravice študentov?
- kakovostno in zabavno izkoristiti prosti čas?
- pridobiti nova znanja, kompetence in izkušnje?
- skrbeti za pestro obštudijsko dejavnost?

POSTANI ČLAN ŠTUDENTSKEGA SVETA SVOJE FAKULTETE!

Informacije dobiš pri prodekanu študentu na svoji fakulteti,
preko www.studentskisvet.uni-mb.si
in na Facebook profilu Študentskega sveta UM.